

PLASTYKA

Do dzieła!

Marta Ipczyńska • Marta Rosenthal

4

PODRĘCZNIK
SZKOŁA PODSTAWOWA

Twoje mocne strony

Nowa Era Sp. z o.o.
Aleje Jerozolimskie 146 D, 02-305 Warszawa
www.nowaera.pl, e-mail: nowaera@nowaera.pl
Centrum Kontaktu: 58 721 48 00

Spis treści

Co widzimy i jak to pokazać?..... 6

I. Język plastyki

1. Linia 10

Do dzieła! – Linia, która ma charakter 14

Historia sztuki: Sztuka prehistoryczna 16

2. Plama 18

Historia sztuki: Starożytny Egipt 24

3. Barwy podstawowe i pochodne 26

Do dzieła! – Krajobraz w barwach ciepłych i zimnych ... 31

4. Barwy dopełniające i złamane 32

II. Techniki plastyczne

1. Techniki rysunkowe 36

Do dzieła! – Morski świat 38

2. Pastele 42

3. Techniki malarskie 44

Do dzieła! – Farby z natury 47

4. Techniki mieszane 50

III. Sztuka wokół nas

1. Grafika na co dzień 56

Do dzieła! – Projektowanie z użyciem stempla 60

2. Sztuka w naszym otoczeniu 62

Do dzieła! – Nasza droga do szkoły 66

Historia sztuki: Sztuka antyku 68

3. Zabytki regionów Polski 70

Dzieło sztuki pod lupą 76

Słowniczek plastyczny 78

Jak uczyć się z podręcznikiem?

Na początek

- Sprawdź, co będziesz robić **Na lekcji** i na czym trzeba się skupić.
- Rozgrzej umysł ćwiczeniem **Na dobry początek**.

1
Linia

Na lekcji:

- poznam różne rodzaje linii i zastosuję je w pracach,
- wykorzystam linie do różnych celów,
- wykonam wycinankę w stylu ludowym.

Na dobry początek

Obejrzyj rysunek ptaka. Które miejsca są bardziej wyraziste, a które wydają się delikatniejsze? Czym różnią się kreski użyte do narysowania każdego z fragmentów rysunku?

Kolejne kroki

- Przeczytaj **teksty** i obejrzyj ilustracje, zdjęcia, reprodukcje.
- **Reprodukcje** dzieł są tak samo ważne jak teksty. Spójrz na powiększenia i opisy, które pomogą Ci zrozumieć dzieło.
- Odpowiedz na pytania na niebieskich polach oznaczonych **?**. Pomogą one zrozumieć obraz i określić, jakie budzi emocje.
- Odkrywaj **Historię sztuki** i dowiedz się, jak zmieniała się sztuka na przestrzeni wieków.
- Zapoznaj się z informacjami dotyczącymi **Sztuki tradycyjnej**. Dzięki nim poznasz różnorodność regionów Polski.
- Sięgnij do **Ciekawostki** aby poszerzyć swoją wiedzę.
- Na końcu podręcznika czeka na Ciebie – **dzieło sztuki pod lupą** czyli gra, w której wcielisz się w rolę detektywa i odkryjesz sekrety obrazu.

Rembrandt van Rijn
[czytaj: rembrant fan rajn],
„Autoportret w berecie”
akwaforta na papierze
51 x 46 mm
Rijksmuseum
w Amsterdamzie
1630 rok

?
Co czujesz, gdy patrzysz na obraz?
☐ A wesołość
☐ B zdziwienie
☐ C niepokój
☐ D strach

?
Spróbuj określić kształt i kolor plam na tym obrazie. Jakie emocje i skojarzenia wywołuje w Tobie to dzieło?

Cześć! Jestem Leon Kameleon.
Będę pomagał Ci w wykonywaniu
ćwiczeń plastycznych.

Sztuka w praktyce

- Wykonuj różnorodne **ćwiczenia**, które rozwiną Twoje umiejętności plastyczne. Znajdziesz przy nich wskazówki dotyczące potrzebnych narzędzi.
- Wykonaj **Do dzieła!** Dzięki tym ćwiczeniom nauczysz się planować prace plastyczne, dobierać do nich odpowiednie narzędzia oraz opowiadać o swoich pracach.

Ćwiczenie 2

Stwórz postać z ulubionej bajki na podstawie kształtu powstałego z rozlanej farby.

- Na początku rozlej na kartce trochę płynnej farby. Poruszaj kartką w różne strony, aby uzyskać jak najciekawszą formę.
- Następnie dorysuj różne elementy – linie i kolejne plamy – tak aby zamienić plamę w wybraną postać z bajki.

Co będzie potrzebne?

- kartka z bloku lub arkusz papieru,
- farby akrylowe,
- pędzle,
- pojemnik na wodę

Do dzieła!

Krajobraz w barwach ciepłych i zimnych

Namaluj krajobraz za pomocą wybranych barw ciepłych i zimnych. Może to być miejsce, które istnieje naprawdę, np. takie, które bardzo lubisz. Możesz też wymyślić całkiem nowe miejsce.

Wyobraź sobie...

- Zamknij oczy i wyobraź sobie, jak wygląda krajobraz, który chcesz namalować.
- Zastanów się, jaki nastrój ma to miejsce. Czy jest spokojne, radosne, czy tajemnicze? A może jeszcze inne?

Zaplanuj

- Zdecyduj, jakich barw użyjesz w swojej pracy.
- Pamiętaj, że dobór barw wpływa na nastrój dzieła.

Praca namalowana w barwach ciepłych wydaje się żywa, wesola.

Na koniec

- Korzystaj z informacji **W skrócie**, żeby powtórzyć najważniejsze wiadomości z lekcji.

W skrócie

1. Barwy dopełniające to kolory, które leżą naprzeciw siebie w kole barw. Gdy je zestawimy, mocno odróżniają się od siebie i sprawiają, że obraz wygląda wyraziście.
2. Barwy złamane powstają na skutek zmieszania dwóch kolorów dopełniających. Można dodać do nich też inne barwy, np. biel, czerń lub szarość.
3. Barwy złamane często mają odcienie brązu lub szarości, są mniej jaskrawe i wyglądają spokojnie. Mogą wywoływać wrażenie ciszy bądź zadumy.

Gdy odpowiadacie w klasie na **pytania**, które znajdują się na niebieskich polach, obróć tylną okładkę tak, aby Twoja odpowiedź była na górze.

Słowniczek plastyczny

na końcu podręcznika pomoże Ci przypomnieć sobie, co oznacza dane pojęcie, jeżeli akurat wyleciało Ci z głowy.

Plastyka w akcji

- Wykonaj **doświadczenia edukacyjne**, aby wykorzystać zdobytą wiedzę w praktyce.

Ikonki w podręczniku:

 praca w grupach

Znaki przy fotografiach dzieł sztuki informują o:

- technice, w której zostało wykonane dzieło
- wymiarach dzieła
- miejscu, w którym znajduje się dzieło
- czasie, w którym powstało dzieło

Co widzimy i jak to pokazać?

Na lekcji:

- dowiem się, czym jest język plastyki,
- nauczę się przedstawiać widok z otoczenia za pomocą języka plastyki,
- zrozumiem, po co uczę się plastyki.

Na dobry początek

Rozejrzyj się dookoła. Co przyciągnęło Twój wzrok?
Jak myślisz, dlaczego właśnie to?

Język plastyki, czyli jak wypowiadamy się w pracach plastycznych

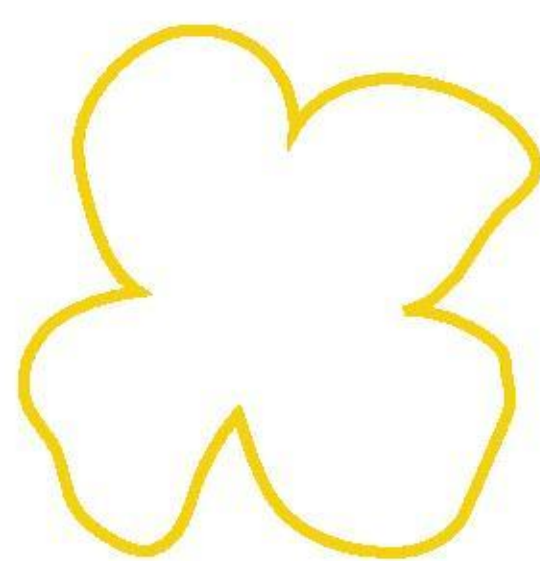
Każdego dnia obserwujemy świat wokół nas. Dostrzegamy, że budynki, drzewa, zwierzęta oraz przedmioty mają różne kształty, kolory i powierzchnie. Wszystkie te elementy otoczenia oraz ich cechy możemy pokazać w pracach plastycznych. Możemy także rysować i malować to, co podpowiada nam wyobraźnia.

Aby móc przedstawić w pracy plastycznej widok z otoczenia czy wyobraźni, musimy poznać **język plastyki**. Do mówienia w jakimś języku potrzebna jest znajomość słów i gramatyki, a żeby posługiwać się językiem plastyki, należy poznać różne **środki plastyczne**. Będziesz się o nich uczyć na lekcjach plastyki w tym roku i kolejnych latach.

Elementy języka plastyki, które poznasz w klasie 4

Linia

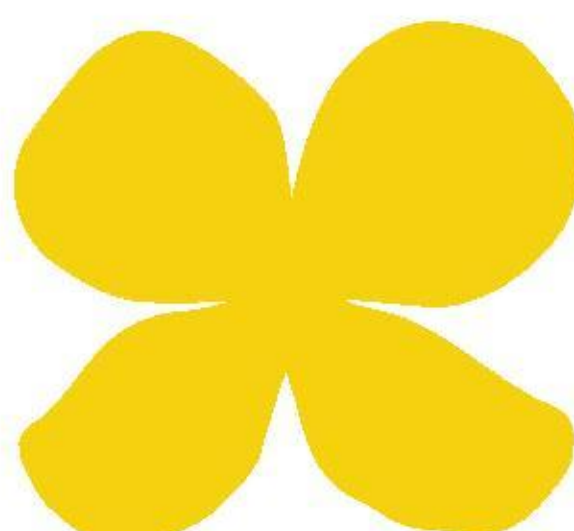
Kontur

Kształt

Barwa

Plama

Jakie środki plastyczne zostały użyte w Twoich wcześniejszych pracach?

Jak przedstawić widok z otoczenia za pomocą języka plastyki?

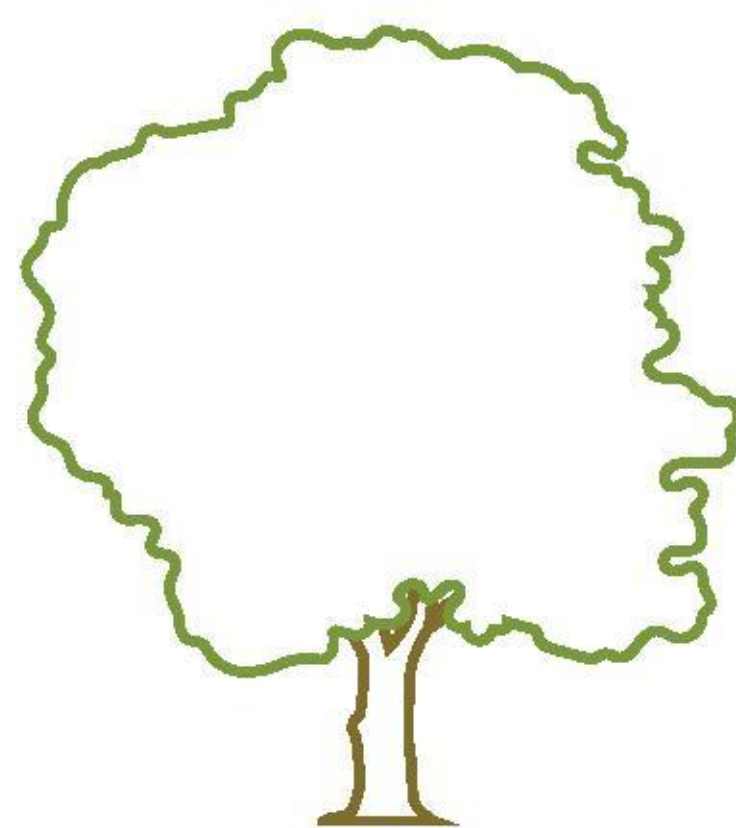
Każdy element otoczenia możesz przedstawić w pracy za pomocą odpowiednich **środków plastycznych**. Przyjrzyj się wyróżnionym fragmentom zdjęcia i porównaj je z narysowanymi bądź namalowanymi elementami. Do wykonania każdego z nich został wykorzystany inny środek plastyczny.

Właściwie dobrane **barwy** budują wrażenie ciepłego i słonecznego dnia.

Zróżnicowaną powierzchnię pnia i gałęzi oddają różne rodzaje **linii**.

Kształt drzewa został przedstawiony za pomocą **konturu**.

Za pomocą różnych **plam** nie tylko został zbudowany kształt drzewa, lecz także pokazano, gdzie pada światło, a gdzie cień.

Co nam dają lekcje plastyki?

Na lekcjach plastyki nauczysz się uważnie patrzeć na świat oraz dostrzegać, że jest on różnorodny i pełen szczegółów.

Będziesz rozwijać wyobraźnię, dzięki której można rozwiązywać różne problemy i wpadać na pomysły przydatne w codziennym życiu.

W pracach plastycznych możesz wyrażać bez słów to, co czujesz i o czym myślisz.

Na plastyce będziesz się uczyć, jak dobierać narzędzia i techniki, aby najlepiej pokazać to, co chcesz przedstawić.

Dowiesz się również, jak odczytywać znaczenie różnych dzieł sztuki, z którymi zetkniesz się np. w internecie, galeriach i muzeach.

Jakie emocje Ci towarzyszą, gdy malujesz lub rysujesz? Wybierz te, które najbardziej do Ciebie pasują.

A szczęście i radość

B spokój i relaks

C ekscytacja i ciekawość

D złość i smutek

W skrócie

1. Język plastyki umożliwia przedstawianie w pracach obrazów z otaczającego nas świata i wyobraźni.
2. Aby posługiwać się językiem plastyki, trzeba poznać różne środki plastyczne – w czwartej klasie będą to linia, barwa, kontur, kształt i plama.
3. Lekcje plastyki rozwijają wyobraźnię i uczą uważnego obserwowania świata. Tworzenie prac plastycznych pozwala wyrażać uczucia bez używania słów.

I. Język plastyki

W tym rozdziale dowiesz się:

- dlaczego natura to największa artystka na świecie,
- jak to możliwe, że trzy kolory potrafią stworzyć cały świat barw,
- w jaki sposób kolory potrafią uspokajać, dodawać odwagi albo zmieniać nastrój,
- dlaczego sztuka jest jak tajemnica.

1

Linia

Na lekcji:

- poznam różne rodzaje linii i zastosuję je w pracach,
- wykorzystam linie do różnych celów,
- wykonam wycinankę w stylu ludowym.

Na dobry początek

Obejrzyj rysunek ptaka. Które miejsca są bardziej wyraziste, a które wydają się delikatniejsze? Czym różnią się kreski użyte do narysowania każdego z fragmentów rysunku?

Rodzaje linii

Kiedy rysujemy, na kartce powstają różne ślady. Najczęściej są to linie: długie, krótkie, proste, faliste, cienkie lub grube. Krótkie linie potocznie nazywamy **kreskami**.

Linia gruba, prosta

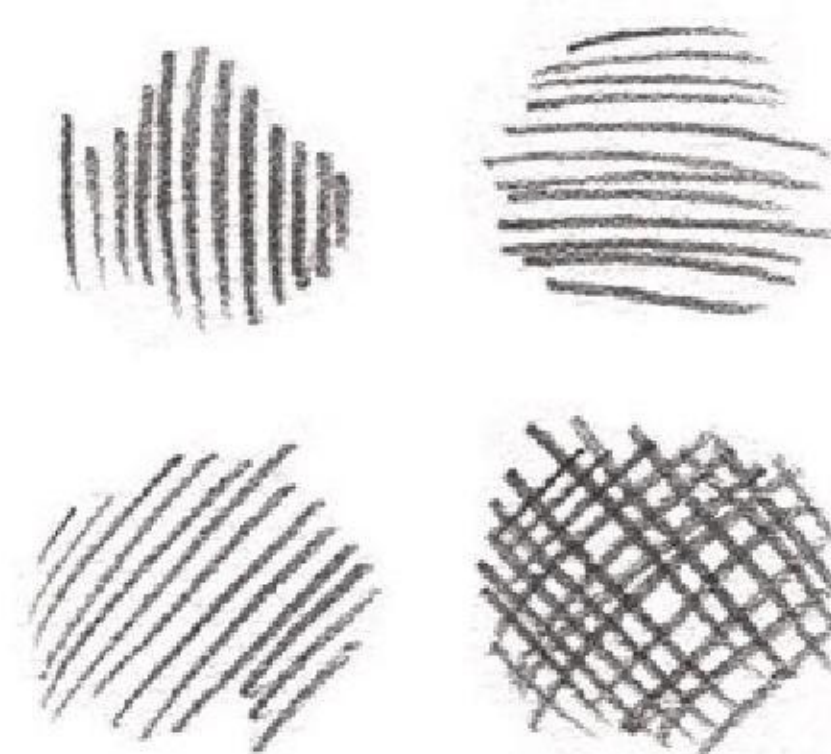
Linia gruba, falista

Linia łamana, różnych grubości, z miękkimi i ostrymi krawędziami

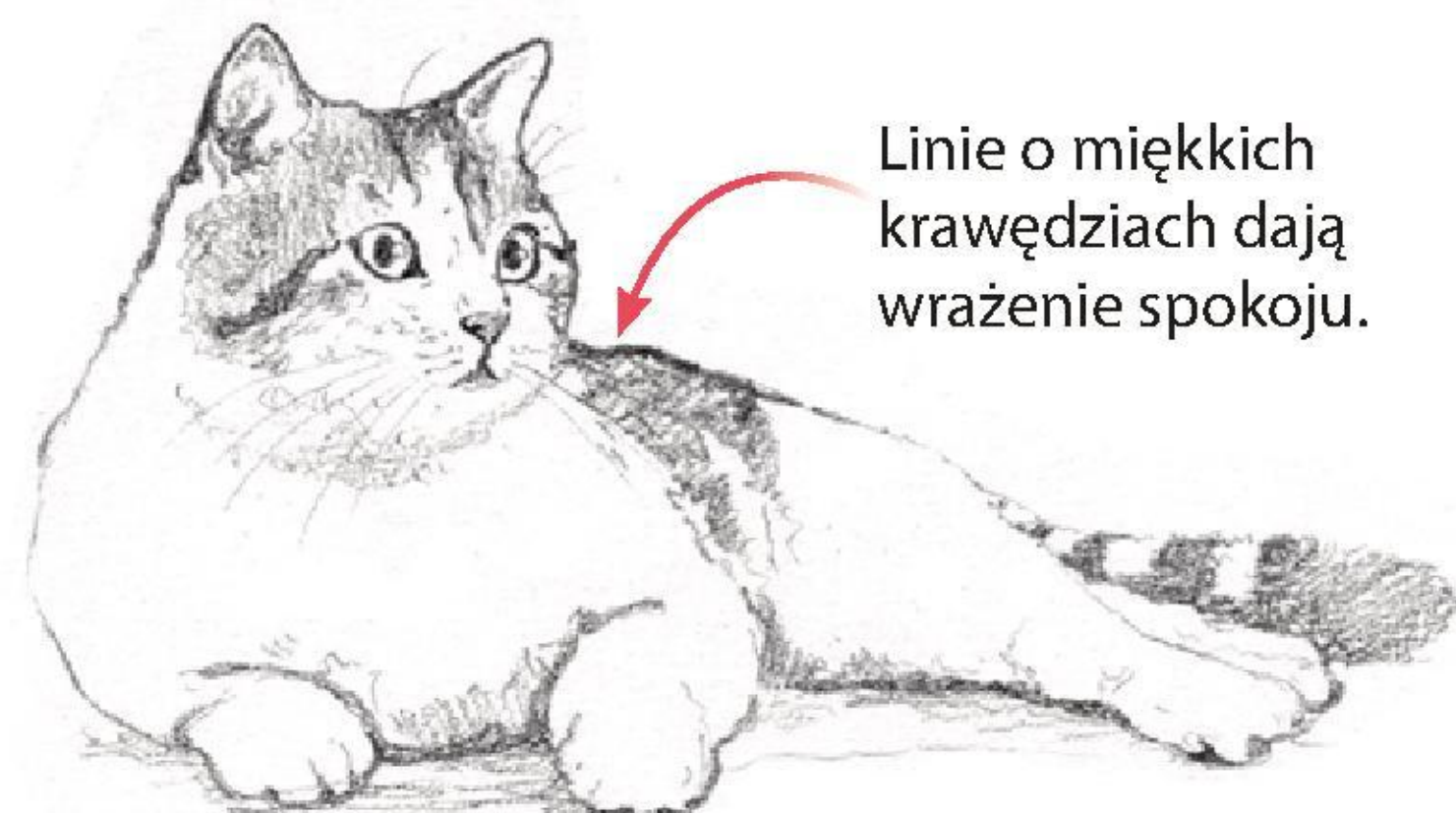
Linia cienka, o miękkich krawędziach

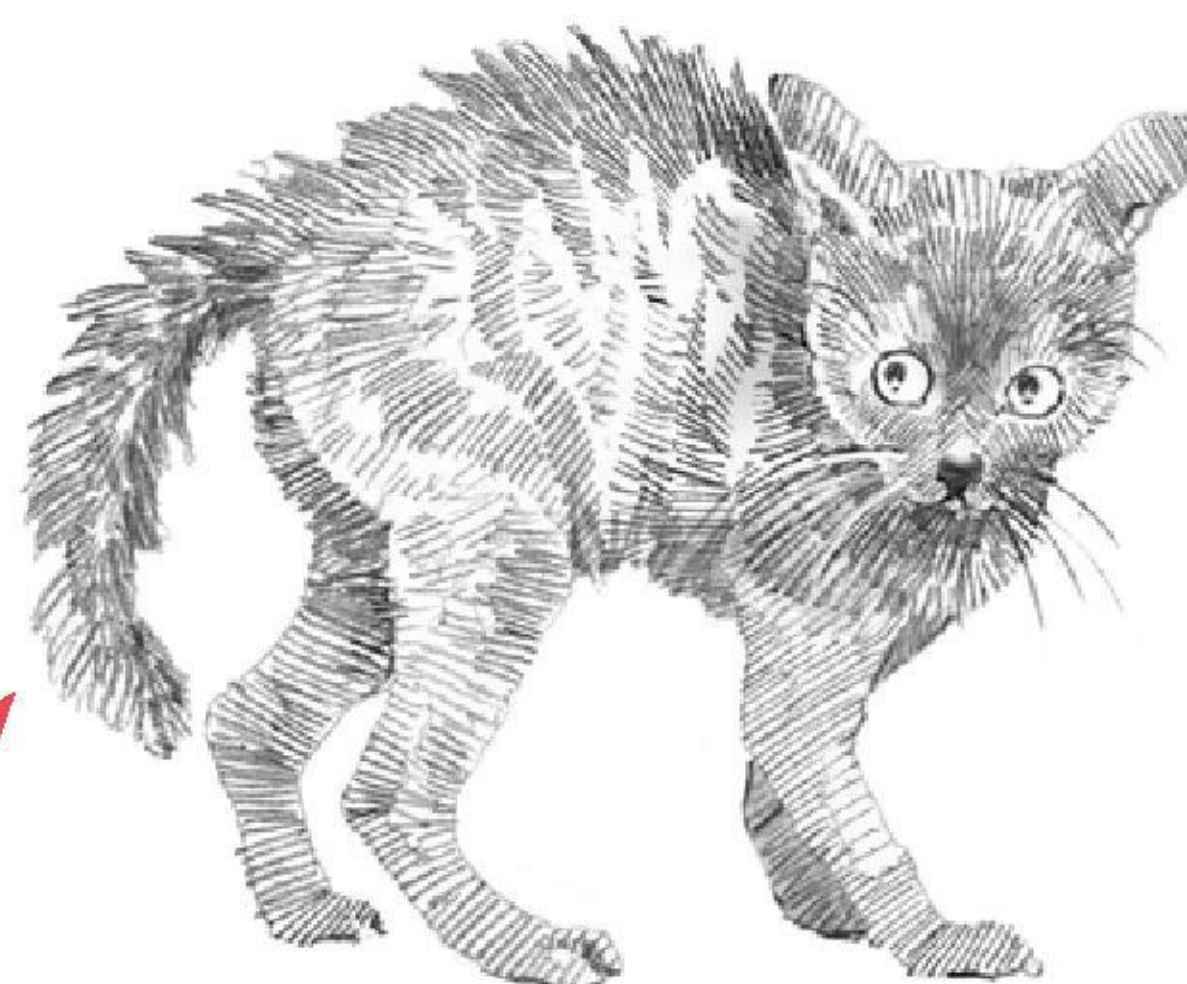
Linie mogą układać się pionowo, poziomo lub ukośnie, a także się krzyżować.

Jakie znaczenie ma rodzaj linii?

Kiedy rysujesz, to Ty decydujesz, jak będzie wyglądał narysowany przedmiot i jakie będzie wzbudzał uczucia. Odpowiedni rodzaj linii pomaga wywołać te emocje.

Linie o miękkich krawędziach dają wrażenie spokoju.

Linie łamane o ostrych krawędziach mogą wywoływać odczucie niepokoju.

Artysta użył wyraźnych i głównie cienkich linii, które nadały rysunkowi żywiołowy charakter.

Linie podkreślają kształt twarzy i włosów, dzięki czemu od rysunku bije energia.

Rembrandt van Rijn
[czytaj: rembrant fan rajn],
„Autoportret w berecie”

akwaforta na papierze

51 × 46 mm

Rijksmuseum
w Amsterdamie

1630 rok

?

Co czujesz, gdy patrzysz na ten rysunek?

- ☐ A wesołość
- ☐ B zdziwienie
- ☐ C niepokój
- ☐ D strach

Ćwiczenie 1

Podziel kartkę na trzy części i narysuj ten sam przedmiot na trzy sposoby:

- długimi, prostymi kreskami,
- falistymi i powykrećcanymi kreskami,
- krótkimi i grubymi kreskami.

Pod każdym rysunkiem zapisz, jakie odczucie wywołuje.

◀ Co będzie potrzebne?

- kartka z bloku rysunkowego,
- miękkie i twarde ołówki,
- gumka

Do czego służy linia?

Linia nadaje kształt

Za pomocą linii możemy przedstawić uproszczony kształt przedmiotu. Taką linię nazywamy **konturem**. Kontur ułatwia odróżnienie każdego przedmiotu od pozostałych.

Kilka linii wystarczy, by pokazać kształt drzewa.

Linia nadaje głębię

Żeby przedmiot wyglądał bardziej realnie, musimy zaznaczyć na nim miejsca, w których padają światło i cień. Pomogą nam w tym linie. Spójrz na rysunek obok. Taki sposób rysowania nazywamy **cieniowaniem**.

Miejsca oświetlone, jasne rysujemy rzadszymi, delikatnymi liniami.

Miejsca zacienione, ciemne rysujemy gęstszymi, mocniejszymi liniami.

Linia oddaje charakter powierzchni

Linie mogą pokazywać, jakie cechy ma powierzchnia przedmiotu. Sugerują na przykład, czy powierzchnia jest gładka, porowata, szorstka, czy miękka.

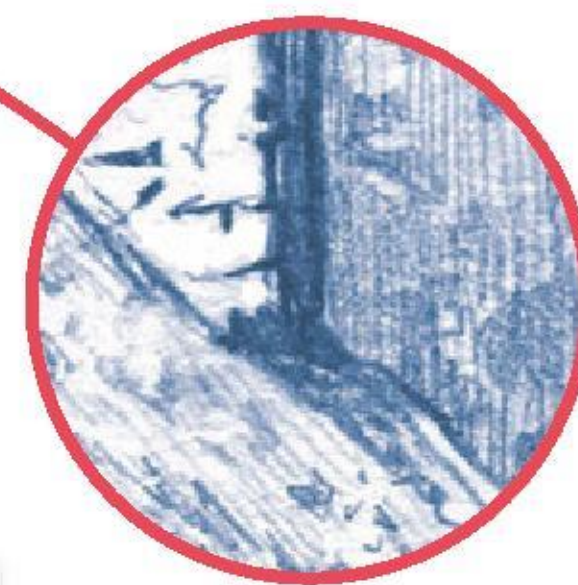
Nierówne linie, które się przecinają, tworzą wrażenie chropowatości, szorstkości.

Gładką powierzchnię tworzą linie delikatne i równe.

Linia wyznacza granice między płaszczyznami

Linie mogą wskazywać, gdzie kończy się jedna płaszczyzna, a zaczyna druga.

Linia rozdziela płaszczyznę dachu i komina.

Linia buduje wrażenie przestrzeni

Jeśli użyjemy linii różnych grubości, możemy również pokazać, czy rysowany obiekt znajduje się bliżej, czy dalej. W ten sposób tworzymy wrażenie przestrzeni.

Płot na drugim planie, czyli znajdującym się dalej, został narysowany cieńszymi, jaśniejszymi liniami.

Rośliny na pierwszym planie, czyli te znajdujące się najbliżej, zostały narysowane grubszy i ciemniejszymi liniami.

Ćwiczenie 2

Narysuj na kartce drzewa w taki sposób, aby było widać, które są najbliżej, a które najdalej.

- Drzewo, które ma być najbliżej, narysuj najgrubszą linią.
- Drzewa położone dalej rysuj coraz cieńszymi liniami.
- Możesz też dodać do rysunku inne elementy, takie jak trawa, kamienie czy chmury.

◀ Co będzie potrzebne?

- kartka z bloku rysunkowego,
- ołówki lub kredki

Linia, która ma charakter

Narysuj dwie przeciwstawne emocje tylko za pomocą różnych linii. Możesz wybrać na przykład radość i smutek, gniew i spokój, sympatię i niechęć albo zaproponować inne.

Wyobraź sobie...

- Zamknij oczy i wyobraź sobie pierwsze odczucie, które właśnie przyszło Ci do głowy. Czy przypomina spokojną falę, czy raczej błyskawicę?
- Pomyśl teraz o drugiej emocji – jak możesz pokazać, że jest przeciwstawna do pierwszej?

Zaplanuj

- Wybierz rodzaje linii, których użyjesz, aby oddać te dwie emocje.
- Ustal, jakimi narzędziami do rysowania albo malowania się posłużysz.

Różne narzędzia dają odmienne linie: cienkopis i ołówek – delikatne, marker – grubsze, zdecydowane, a pędzel – płynne, miękkie.

Wykonaj

- Przećwicz kilka rodzajów linii.
- Wybierz linie, które uważasz za najbardziej odpowiednie dla Twojego pomysłu.
- Narysuj swoją kompozycję. Nie musi być dokładna ani skończona.

Zaprezentuj

Pokaż pracę i wyjaśnij, jakie emocje przedstawia.

Porozmawiaj o pracach

- Wysłuchaj uwag koleżanek i kolegów na temat swojej pracy.
- Z wyczuciem podziel się swoimi wrażeniami dotyczącymi ich prac.

Przykładowy sposób, w jaki możesz opowiedzieć o swojej pracy:

Moja praca pokazuje smutek i radość. Smutek widać w liniach, bo uważam, że...

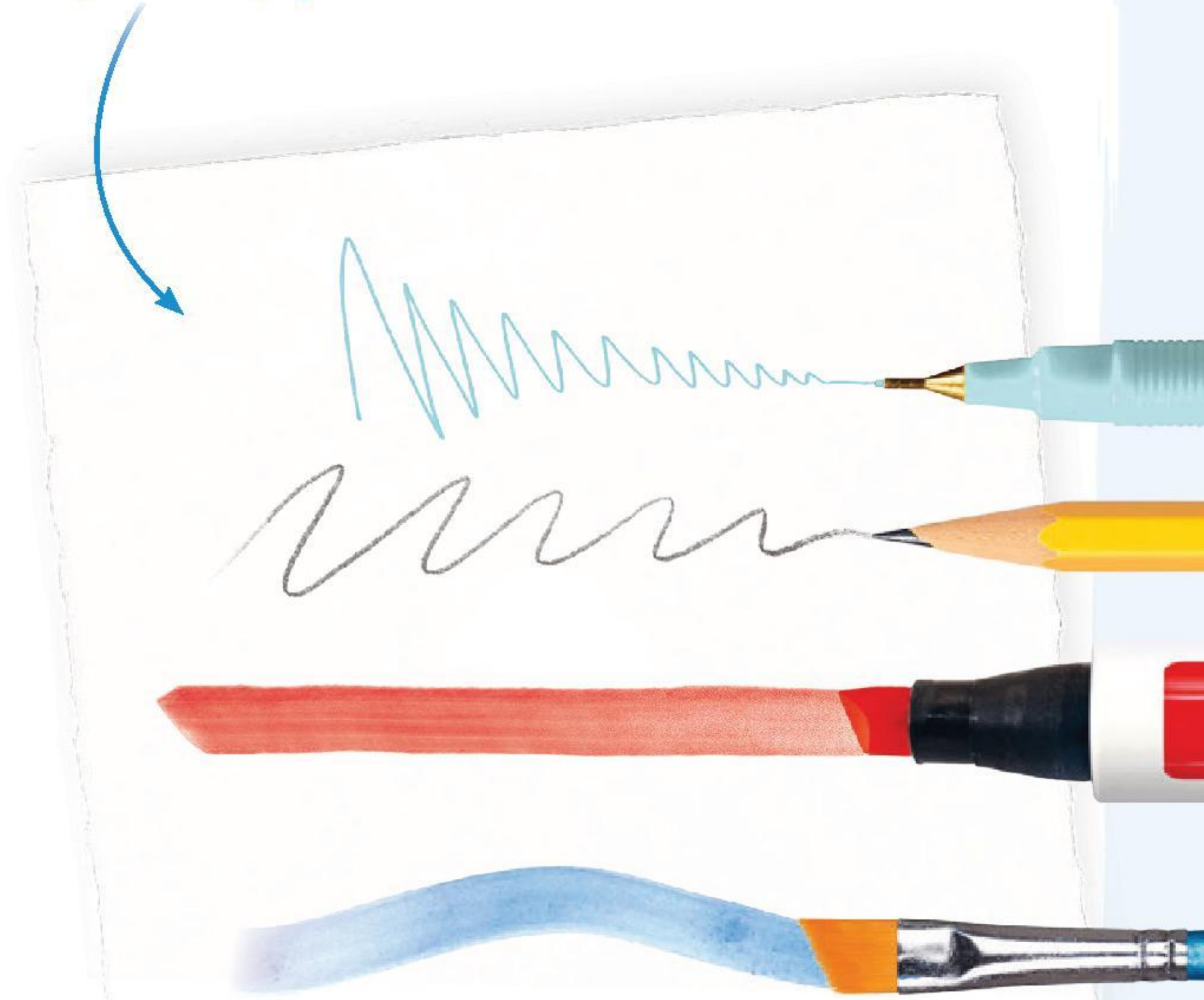
Przykładowy sposób, w jaki możesz wyrazić swoje zdanie na temat pracy koleżanki lub kolegi:

Twoja praca pokazuje odczucia..., bo linie są spokojne/faliste, a kolory jasne/ciemne/żywe.

Spróbuj inaczej

Namaluj lub narysuj morze.

- Przygotuj dwie kartki.
- Na jednej przedstaw spokojne morze, a na drugiej – wzburzone.
- Jak zmienia się charakter rysunku, gdy linie mają różne grubości, kierunki i kolory?

Sztuka tradycyjna

Ludowe wycinanki powstają przez wycinanie wzorów z papieru. Kiedyś zdobiły wnętrza wiejskich chat. Często przedstawiają zwierzęta, kwiaty, drzewa. Przed wycinaniem artyści zwykle składają kartkę. Dzięki temu po wycięciu uzyskują powtarzający się wzór. W wycinance bardzo ważne są linie: proste lub faliste – to one tworzą piękne kształty.

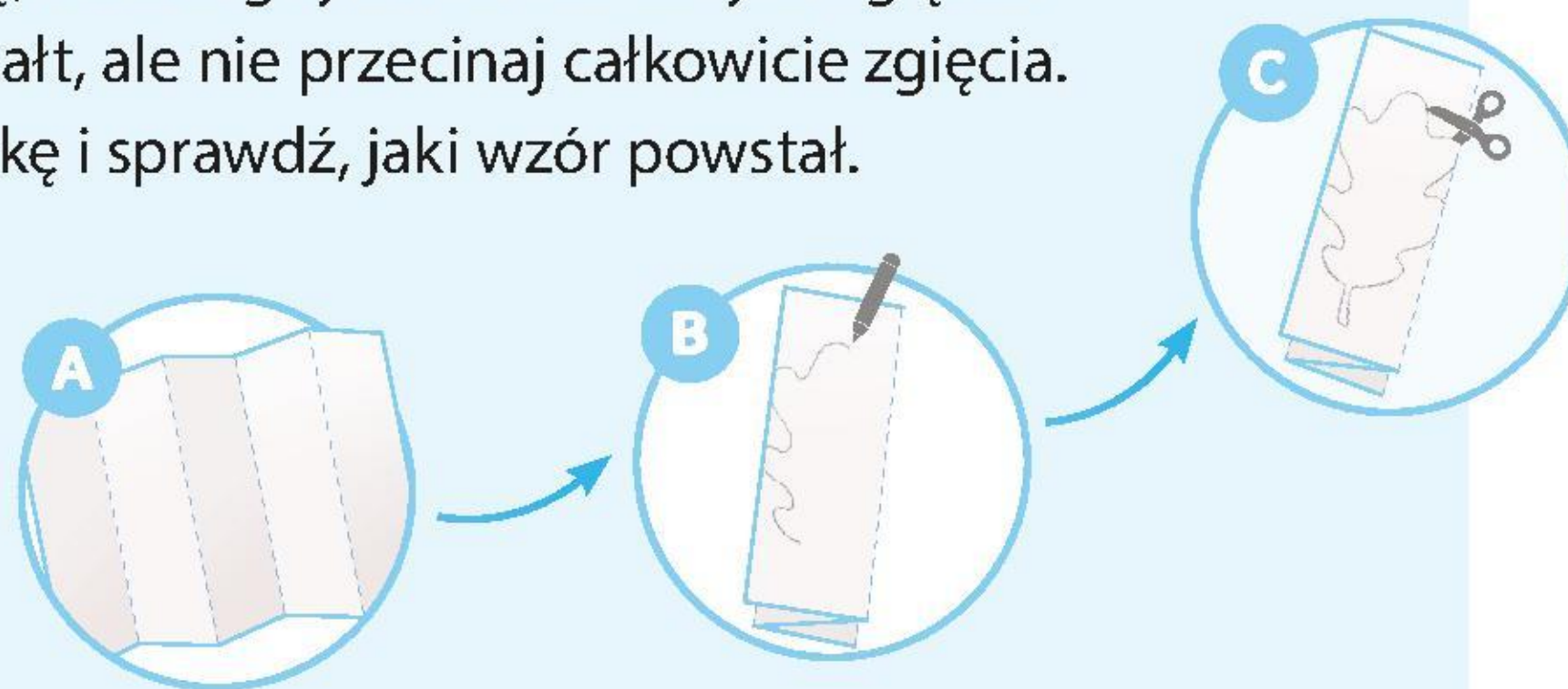

Wycinanka z kolekcji Muzeum Wycinanki w Konstancinie-Jeziornie (autorka: Marianna Kubajek)

Ćwiczenie 3

Wykonaj wycinankę według poniższego schematu.

- Złóż kartkę z bloku kilka razy w harmonijkę.
- Na wierzchu narysuj kontur dowolnego przedmiotu.
- Upewnij się, że brzeg rysunku nie dotyka zgięcia.
- Wytnij kształt, ale nie przecinaj całkowicie zgięcia.
- Rozłóż kartkę i sprawdź, jaki wzór powstał.

◀ Co będzie potrzebne?

- kartka z bloku rysunkowego,
- nożyczki,
- ołówek

Ćwiczenie 4

Narysuj dowolny owoc i pokaż na nim ciemniejsze oraz jaśniejsze miejsca.

- Umieść owoc przed sobą i zaobserwuj, z której strony pada na niego światło.
- Zacieniuj rysunek zgodnie z tym, co widzisz.
- Czy dzięki cieniowaniu udało Ci się przedstawić wypukłość owocu?

◀ Co będzie potrzebne?

- kartka z bloku rysunkowego,
- ołówek

W skrócie

1. Linia to ślad o pewnej długości, który powstał z użyciem ołówka, flamastra, kredki lub innego narzędzia plastycznego.
2. Kontur to linia otaczająca kształt przedmiotu lub postaci na rysunku bądź obrazie.
3. Linie można wykorzystać do ukazywania kształtów, ciemniejszych i jaśniejszych płaszczyzn, różnych powierzchni i rodzajów oświetlenia oraz do oddzielania powierzchni.

Sztuka prehistoryczna

od około 2,5 miliona do 4 tysięcy lat p.n.e.

W prehistorii ludzie nie znali jeszcze pisma. Sztuka je zastępowała, na przykład uwieczniała najważniejsze dla nich wydarzenia, jak polowania, tańce, obrzędy religijne. Być może w ten sposób umożliwiały przekazywanie wiedzy i doświadczeń następnym pokoleniom. Była także sposobem wyrażania emocji i więzi ze światem natury.

Po czym rozpoznać sztukę prehistoryczną

- **Tematyka:** zwierzęta, ludzie, bóstwa, wzory i znaki.
- **Technika:** malarstwo na skale, ryt w kości i kamieniu, ustawianie bloków skalnych.
- **Materiały:** naturalne barwniki (kreda, ochra, węgiel drzewny), kość, róg, glina, kamień.

1 Malarstwo – obrazy z wnętrza jaskiń

Najstarszymi przykładami sztuki są **malowidła i rysunki naskalne**. Ukazują biegące konie, byki i jelenie. Kształty zwierząt są proste, konturowe, narysowane naturalnymi barwnikami z użyciem różnych linii.

Malowidło naskalne z jaskini, Altamira, Hiszpania

- naturalne barwniki na skale (ochra, węgiel drzewny)
- ok. 15–13 tysięcy lat p.n.e.

2 Rzeźby i przedmioty codziennego użytku

Figurki i rzeźby przedstawiają bóstwa, postacie kobiet albo zwierzęta. Praludzie wyrabiali i dekorowali przedmioty codziennego użytku: narzędzia, broń, ozdoby i naczynia z gliny.

Bizon z La Madeleine [czytaj: la madlen], Francja

- róg zwierzęcy
- dł. 10,5 cm
- ok. 10 tysięcy lat p.n.e.
- Narodowe Muzeum Prehistorii w Les Eyzies-de-Tayac [czytaj: lez ezi de tajak]

Niedźwiedź ze Ślęzy, góry na Śląsku

Przypuszcza się, że ten posąg miał znaczenie rytualne – ludzie oddawali mu cześć. W ten sposób chcieli przebłagać siły natury, żeby im nie szkodziły.

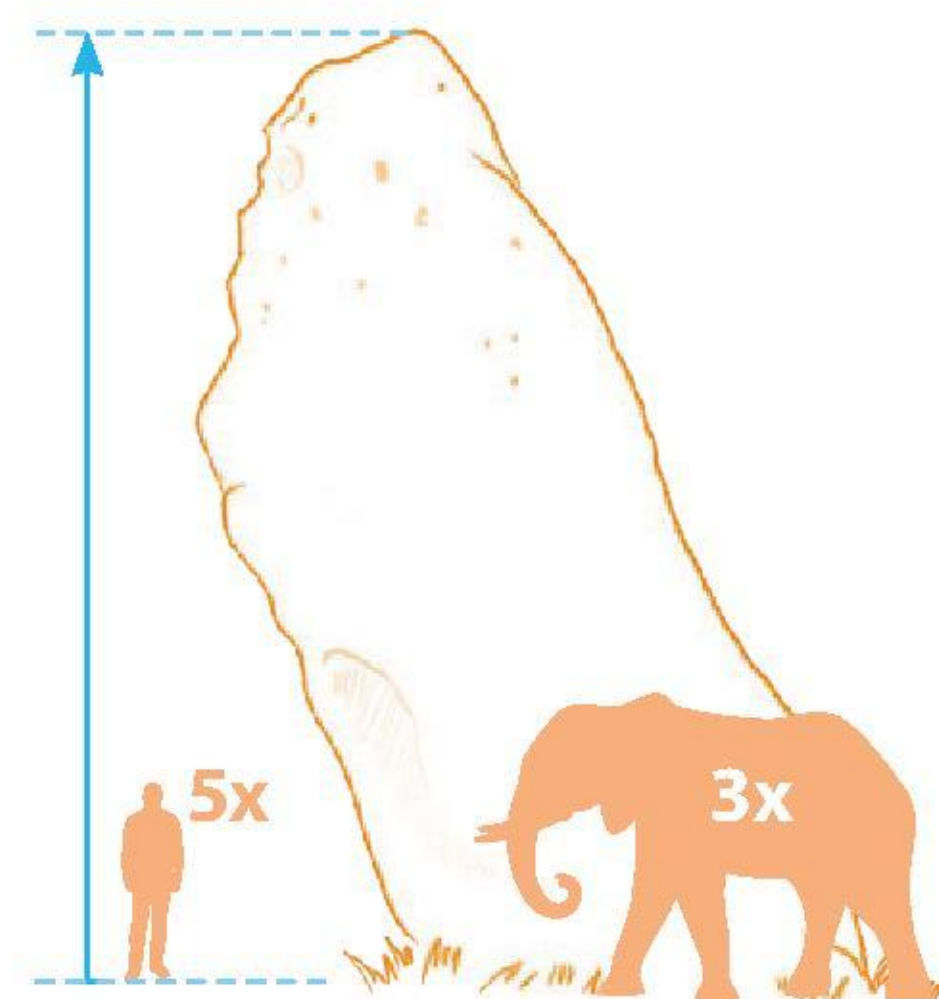
3 Architektura – pierwsze budowle z kamienia

Pierwsi ludzie pozostawili po sobie kamienne konstrukcje i kręgi z wielkich bloków skalnych. Były to prawdopodobnie grobowce i miejsca obrzędów religijnych związanych z kultem Słońca i Księżyca.

wysokość:
do **9** m

waga:
do **25** ton

Kamienny krąg w Stonehenge
[czyt.: stołhendż], Wielka Brytania

🕒 ok. 3 tysiące lat p.n.e.

Ćwiczenie 1

Przedstaw scenę polowania lub zabawy ludzi prehistorycznych. Rysuj węglem, kredą i brązową farbą na papierze w kolorze ziemi (do pakowania).

Ćwiczenie 2

Przyjrzyj się poniższym fotografiom. Jedna z nich przedstawia fragment malowidła z prehistorii. Druga ukazuje pracę współczesnego artysty o pseudonimie Banksy [czytaj: banksi].

- Opowiedz, co przedstawia prehistoryczne dzieło, a co współczesna praca.
- Zwróć uwagę na postać, którą dodał Banksy, a której nie ma na malowidle z Lascaux [czytaj: lasko]. Co robi ta postać? Dlaczego?

Prehistoryczne malowidło naskalne z Lascaux

Banksy, „Robotnik usuwający prehistoryczne malowidła w jaskini”

2

Plama

Na lekcji:

- dowiem się, czym jest plama w pracy plastycznej,
- poznam różne rodzaje plam,
- wykonam prace plastyczne z zastosowaniem różnego rodzaju plam.

Na dobry początek

Wymień rodzaje linii poznane na poprzedniej lekcji.
Spróbuj opisać, jakie odczucia mogą one wywoływać.

Czym jest plama w pracy plastycznej?

Na poprzedniej lekcji dowiedzieliście się, że pracę plastyczną można stworzyć za pomocą różnych linii. Innym sposobem tworzenia prac jest nanoszenie plam.

Plama to płaszczyzna koloru lub ślad narzędzia, które pokrywają powierzchnię szerzej niż linia. Najmniejszą plamą, jaką można narysować lub namalować, jest kropka. Plamę można wykorzystać zarówno w rysunku, jak i w malarstwie, a jej wygląd i sposób użycia wpływają na charakter całej pracy.

Władysław Strzemiński,
„Kompozycja
postsuprematyczna 2”

 olej, płótno

 65 x 66 cm

 Muzeum Sztuki w Łodzi

 1923 rok

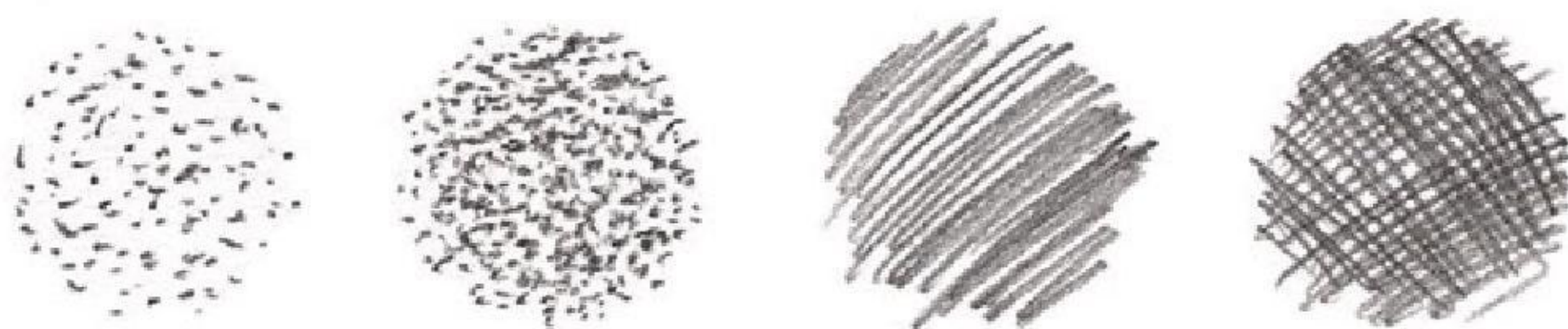
Na tym obrazie plamy mają kształty regularne, jak prostokąt, oraz nieregularne.

Spróbuj określić kształt i kolor plam na tym obrazie. Jakie emocje i skojarzenia wywołuje w Tobie to dzieło?

Plama w rysunku

Plamę w rysunku tworzy się za pomocą **wielu kropek** lub **nakładających się linii**. W zależności od ich zagęszczenia możemy uzyskać efekt jaśniejszej bądź ciemniejszej plamy. Dobrze widać to na poniższym rysunku.

Vincent van Gogh
[czytaj: winsent wan gog],
„Park z ogrodzeniem”

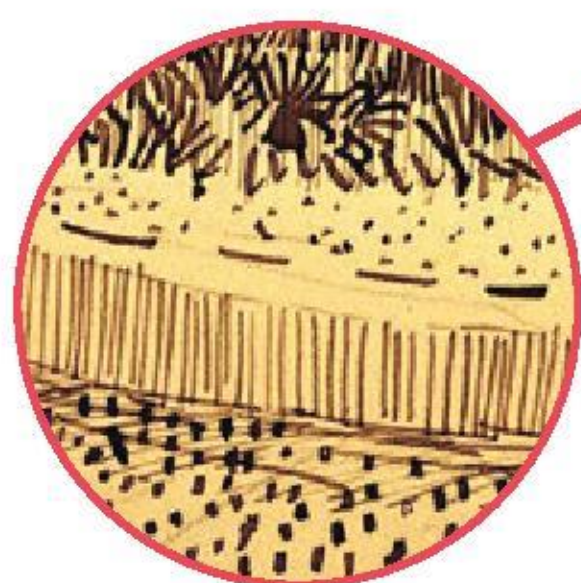
 ołówek, tusz, papier

 32 × 24,5 cm

 Van Gogh Museum,
Amsterdam

 1888 rok

Artysta przedstawił park głównie za pomocą plam złożonych z kropek i linii o różnym zagęszczeniu.

Jasna plama złożona z rzadko stawianych kropek.

Ciemna plama stworzona za pomocą gęsto położonych i grubych linii biegnących w różnych kierunkach.

Delikatna plama stworzona z jasnych, cienkich linii.

Plama w malarstwie

Plama w malarstwie to fragment obrazu pokryty farbą, powstały przez dotknięcie pędzla lub innego narzędzia. Może mieć różne kształty, barwy i powierzchnie. Plama służy do przedstawiania elementów otaczającego świata i wyobrażeń artysty.

Arshile Gorky [czytaj: arszil gorki]
„Woda Kwiatowego Młyna”

 farby olejne na płótnie

 107 × 124 cm

 Metropolitane Muzeum
Sztuki w Nowym Jorku

 1944 rok

Plama jednobarwna

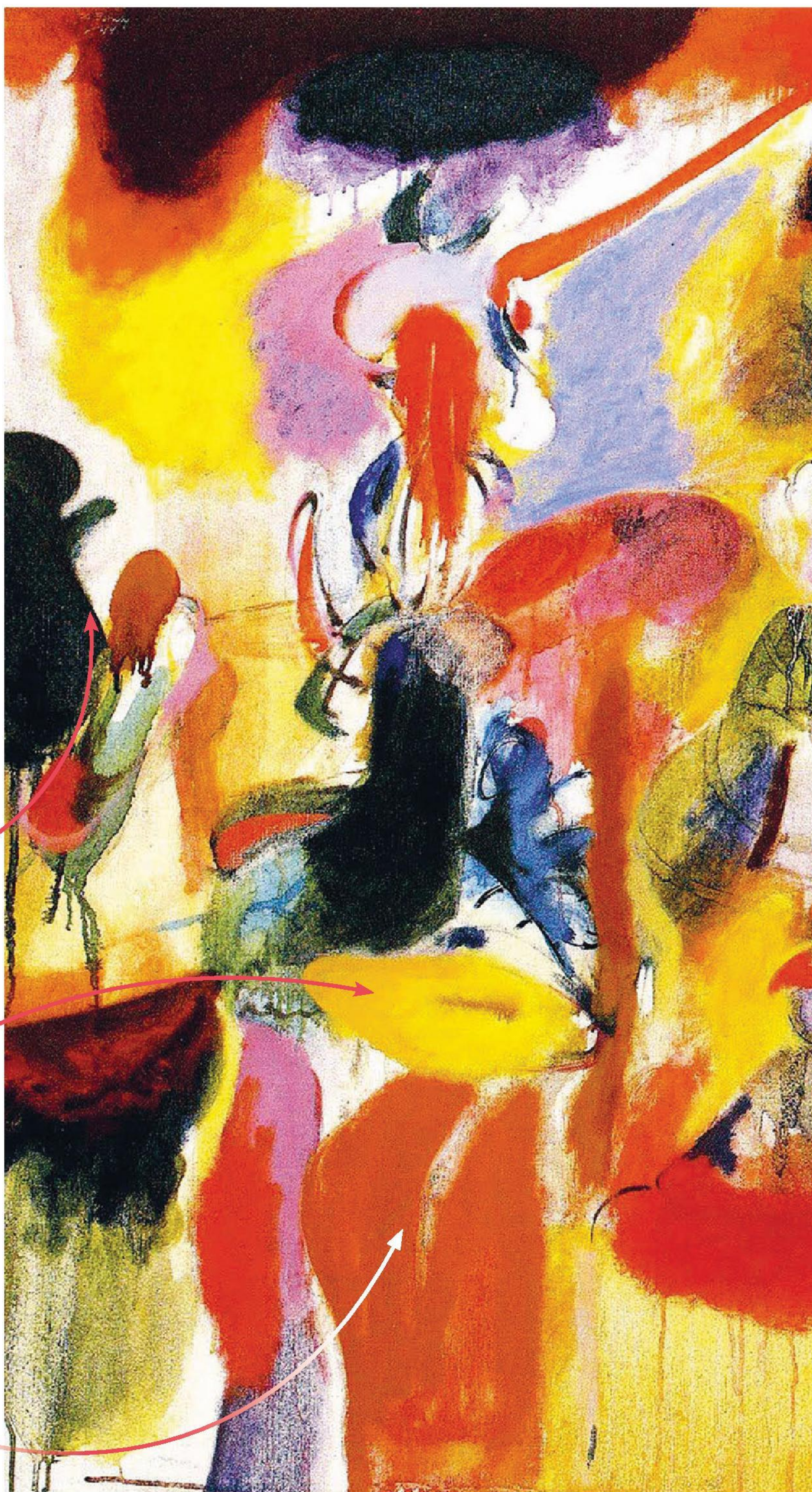
Plamę można namalować jednym kolorem. Sprawia wtedy wrażenie płaskiej.

Plama o różnych stopniach jasności

Można też przechodzić od kolorów jasnych do ciemnych, dzięki czemu namalowany kształt będzie wyglądał, jakby był wypukły.

Plama grubo nałożona

Grubo nałożony kolor wydaje się mocniejszy i głębszy, ma większą siłę oddziaływania na widza.

Plama o wyraźnych krawędziach

Plamy mogą przybierać wyraźne kształty i mocno odcinać się jedna od drugiej.

Plama półprzezroczysta

Plamę można nanieść delikatnie, co pozwala uzyskać efekt lekkiego koloru lub delikatnego światła na obrazie.

Plamy nakładające się na siebie

Plamy mogą się też nakładać na siebie, co tworzy wrażenie płynnego przenikania się sąsiadujących ze sobą kolorów.

Plama powstała za pomocą rozlewania

Artyści pryskają płynną farbą lub rozlewają ją na płótnie albo papierze.

?

Co czujesz, gdy patrzysz na ten obraz?

- ☐ A spokój
- ☐ B napięcie
- ☐ C energię
- ☐ D ciekawość

Rodzaj narzędzia ma znaczenie

To, jakim narzędziem naniesiesz farbę na swoją pracę, ma wpływ na wygląd plamy. Artyści najczęściej używają różnych rodzajów pędzli. Jednak plamy w pracach plastycznych można tworzyć również za pomocą innych, nietypowych narzędzi.

Ćwiczenie 1

Stwórz postać z ulubionej bajki na podstawie kształtu powstałego z rozlanej farby.

- Na początek rozlej na kartce trochę płynnej farby. Poruszaj kartką w różne strony, aby uzyskać jak najciekawszą formę.
- Następnie dorysuj różne elementy – linie i kolejne plamy – tak aby zamienić plamę w wybraną postać z bajki.

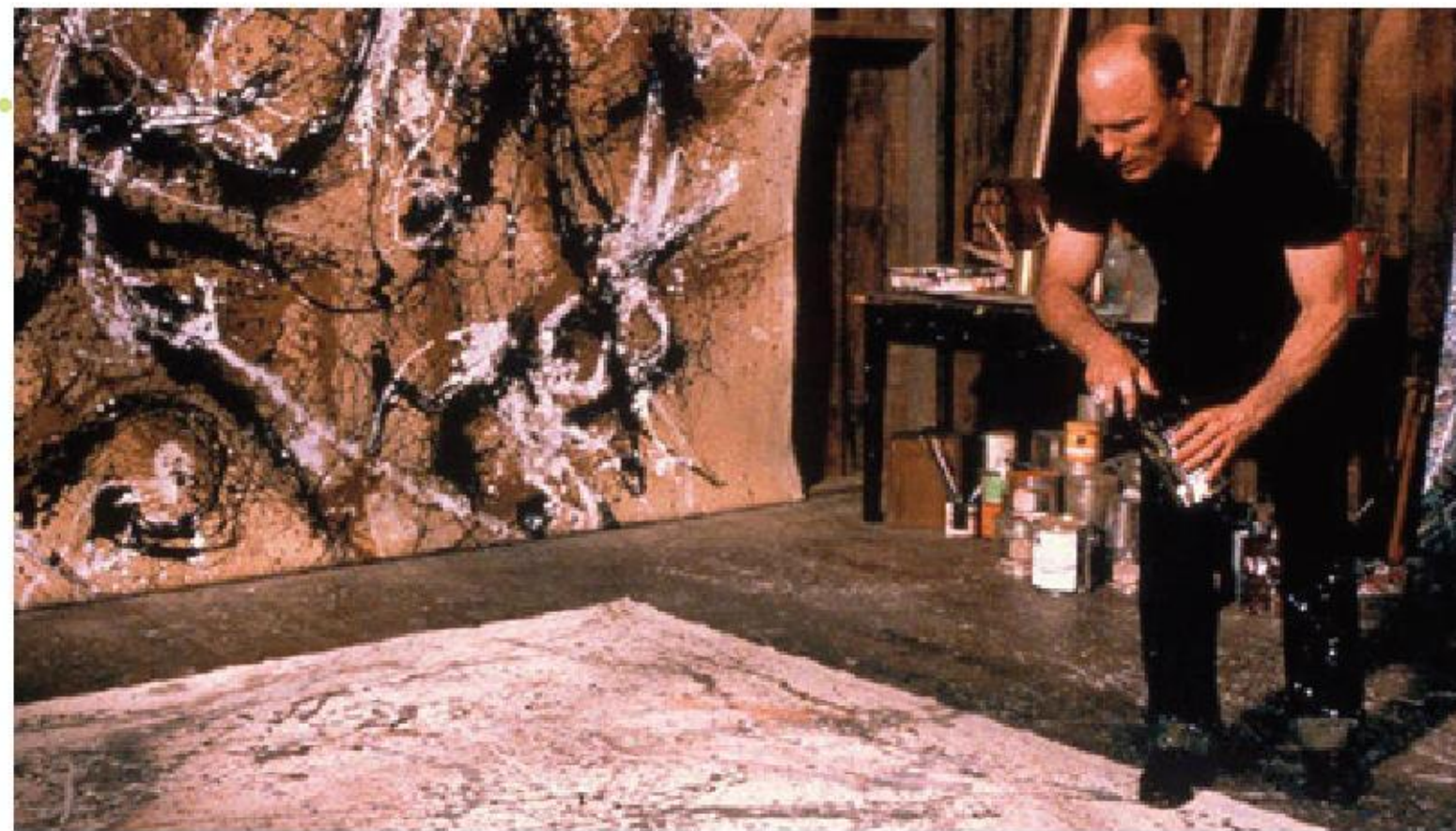
◀ Co będzie potrzebne?

- kartka z bloku lub arkusz papieru,
- farby akrylowe,
- pędzle,
- pojemnik na wodę

Ciekawostka

Czy wiesz, że niektórzy artyści tworzą plamy w nietypowy sposób?

Współczesny artysta Jackson Pollock [czytaj: dżekson polok] pryskał farbą i rozlewał ją na płótnie nie tylko pędzlami, lecz także podziurawionymi puszkami. Często malował obrazy na dużych płótnach rozłożonych na podłodze. Nakładał farbę stopniowo i tworzył obraz pokryty nieregularnymi kolorowymi smugami.

Jackson Pollock w trakcie malowania jednego ze swoich obrazów.

Ćwiczenie 2

Namaluj obraz poprzez nanoszenie plam farby na kartkę. Wykorzystaj do tego zadania nie tylko pędzle, lecz także podziurawiony plastikowy kubek wypełniony farbą.

- Chlap i pryskaj farbą lub rozlewaj ją na kartce. Następnie przechylaj kartkę w różne strony, tak aby plamy łączyły się i tworzyły ciekawe kształty.
- Możesz nakładać kolejne warstwy farby i za każdym razem przechylać kartkę. Czy Twoje plamy przypominają coś konkretnego? Jeśli tak, co to jest?

◀ Co będzie potrzebne?

- arkusz kolorowego papieru 100 × 70 cm lub arkusz papieru pakowego,
- farby plakatowe albo akrylowe,
- pędzle, kubek z dziurkami,
- pojemnik na wodę

Ćwiczenie 3

Nanieś na kartkę wiele grubych kropek farby w różnych kolorach. Następnie za pomocą szpachelki malarskiej lub kawałka sztywnej tekturki rozprowadź farbę od góry do dołu kartki.

- Kolory powinny się połączyć i stworzyć wielokolorową plamę barwną.
- Nadaj tytuł swojej pracy.

◀ Co będzie potrzebne?

- kartka z bloku lub arkusz papieru,
- farby akrylowe,
- pędzel, szpachelka malarska albo sztywna tekturka do rozprowadzania farby

W skrócie

1. Plama w pracy plastycznej to płaszczyzna koloru lub ślad narzędzia, które zajmują szerszą powierzchnię niż linia.
2. Plamy na rysunku powstają za pomocą wielu kropek lub linii, które mogą biec w tych samych lub różnych kierunkach i na siebie nachodzić.
3. W malarstwie wyróżnia się różne rodzaje plam, a każda z nich ma nieco inne zastosowanie. Można je nakładać na rozmaite sposoby, nie tylko za pomocą pędzla.

Starożytny Egipt

od około 3 tysięcy lat p.n.e. do 332 roku p.n.e.

W dawnym Egipcie najważniejszą osobą był faraon - władca państwa. Bardzo ważną rolę w życiu ludzi odgrywali również liczni bogowie. Zarówno faraon, jak i bogowie, byli często pokazywani w sztuce. Sztuka egipska ukazywała także życie codzienne zwykłych mieszkańców. Do dziś zachowały się egipskie budowle - piramidy i świątynie. W ich wnętrzach znajdowały się malowidła i rzeźby, dzięki którym wiemy tak wiele o tamtych czasach.

Po czym rozpoznać sztukę egipską

- **Tematyka:** zwierzęta, ludzie, bóstwa, hieroglify, wzory obrazkowe.
- **Technika:** malowanie na kamieniu i papirusie, wypalanie ceramiki, zdobienie, budowanie z bloków skalnych.
- **Materiały:** barwniki naturalne, szkło, glina, kamień, złoto, kamienie szlachetne.

1 Malarstwo – obrazy z życia codziennego

Malarstwo w starożytnym Egipcie różniło się od obrazów, które znamy dziś. Malowidła powstawały głównie na ścianach świątyń i grobowców. Postacie i przedmioty malowano **płaską plamą** i obrysowywano ciemnym konturem. Postaci pokazywano jednocześnie **z boku** (głowa i nogi) oraz **od przodu** (tułów). Im ktoś był ważniejszy, tym przedstawiany był jako większy.

Malowidło z grobowca Nebamuna w Tebach,
scena z polowania na ptaki

- 🔪 Muzeum Brytyjskie w Londynie
- 🕒 XIV wiek p.n.e.

Na malowidłach pojawiały się też **hieroglify**, czyli obrazkowe znaki, którymi Egipcjanie zapisywali różne informacje.

2 Rzeźby i przedmioty codziennego użytku

Rzeźby najczęściej przedstawiały bogów, faraonów lub zwierzęta. Figurki i ozdoby często dekorowano **kamieniami szlachetnymi**. Naczynia, takie jak misy czy wazy, wyrabiano **z gliny** wydobywanej z dna Nilu.

Ozdoba w kształcie sokoła

- 🕒 ok. XIV wieku p.n.e.

Popiersie królowej Nefertiti

- 🔪 rzeźba
- 📏 wys. 49 cm

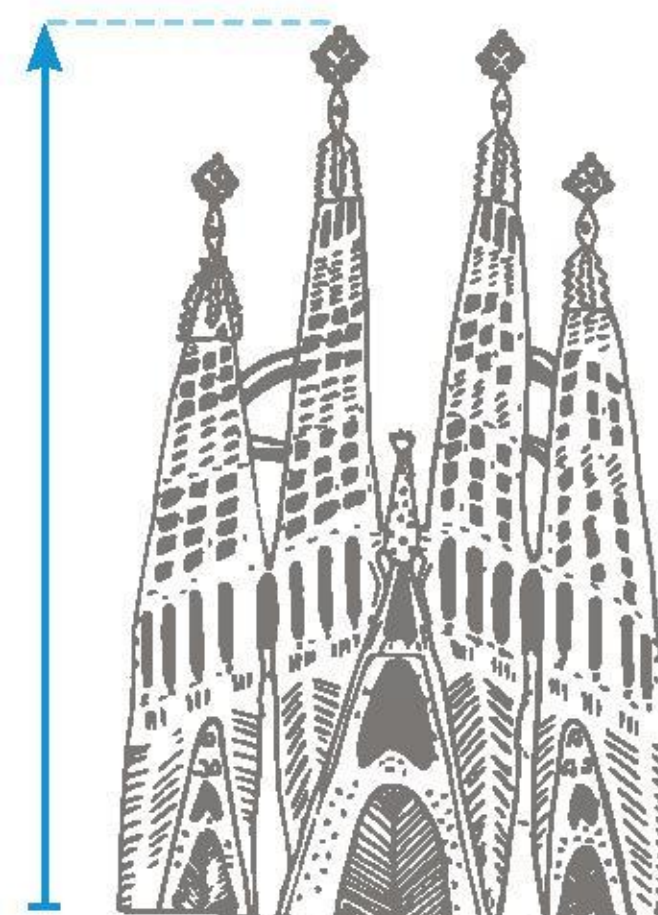

3 Architektura – świątynie i grobowce

Najważniejszymi budowlami w Egipcie były **świątynie** i **piramidy**. Świątynie były miejscami poświęconymi bogom i służyły do modlitwy. Piramidy natomiast były grobowcami faraonów.

Piramidy w Gizie

🕒 ok. 2,5 tysiąca lat p.n.e.

Wysokość Sagrada Família to **172** m

Ćwiczenie 1

Namaluj kolegę lub koleżankę z ławki, ale w taki sposób, jak malowali starożytni Egipcjanie. Pamiętaj o zasadach egipskiego malarstwa: głowę i nogi pokaż z boku, natomiast tułów i oko od przodu.

Ćwiczenie 2

Popatrz uważnie na oba obrazy. Jeden przedstawia egipską królową Nefretari namalowaną na ścianie starożytnego grobowca. Drugi to portret kobiety namalowany przez Leonarda da Vinci w XV w. n.e.

Leonardo da Vinci, Dama z gronostajem, XV w. n.e.

Egipskie malowidło z grobowca królowej Nefertari

- Opowiedz, w jaki sposób pokazano kobietę na obu obrazach. Czy twarz i ciało są płaskie, czy widać światło i cień? Która z kobiet wygląda bardziej jak prawdziwa osoba?
- Co jest podobne w obu obrazach, a co najbardziej je różni?

3

Barwy podstawowe i pochodne

Na lekcji:

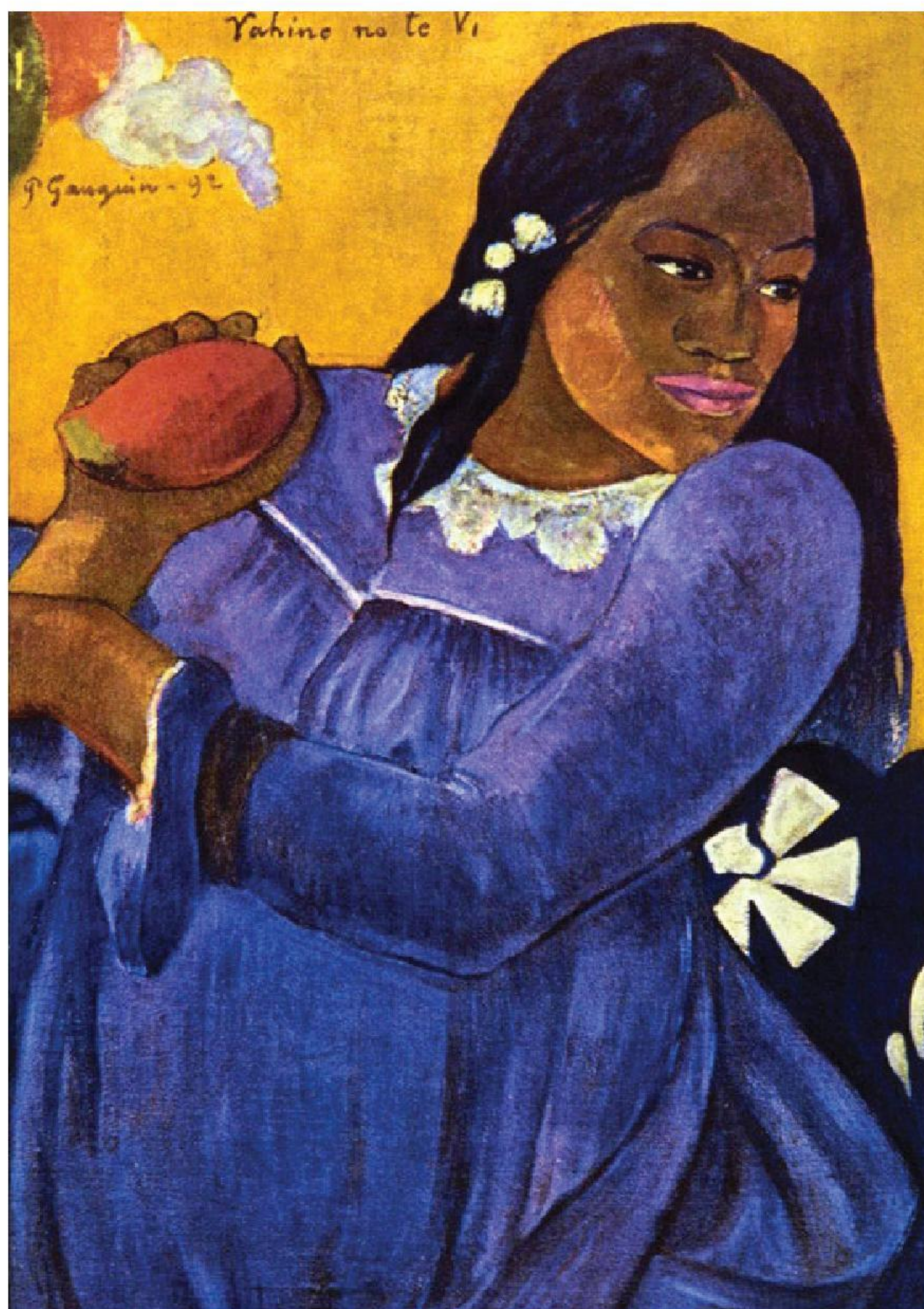
- poznam różnice między barwami podstawowymi i pochodnymi,
- stworzę różne odcienie barw pochodnych,
- zauważę, jak działają na nas barwy.

Na dobry początek

Rozejrzyj się i wymień 10 barw, które widzisz wokół siebie. Których kolorów widzisz najwięcej? Czy dobrze się czujesz w ich towarzystwie?

Barwy podstawowe

Żyjemy w świecie tak wielu barw, że trudno je policzyć i nazwać. Większość z nich możemy uzyskać, mieszając trzy kolory: **żółty**, **czerwony** i **niebieski**. Nazywamy je **barwami podstawowymi**. Nie można ich uzyskać przez zmieszanie innych kolorów.

Paul Gauguin

[czytaj: pol gogę],

„Kobieta z owocem mango”

farby olejne
na płótnie

73 × 45 cm

Muzeum Sztuki w Baltimore
[czytaj: boltimor]

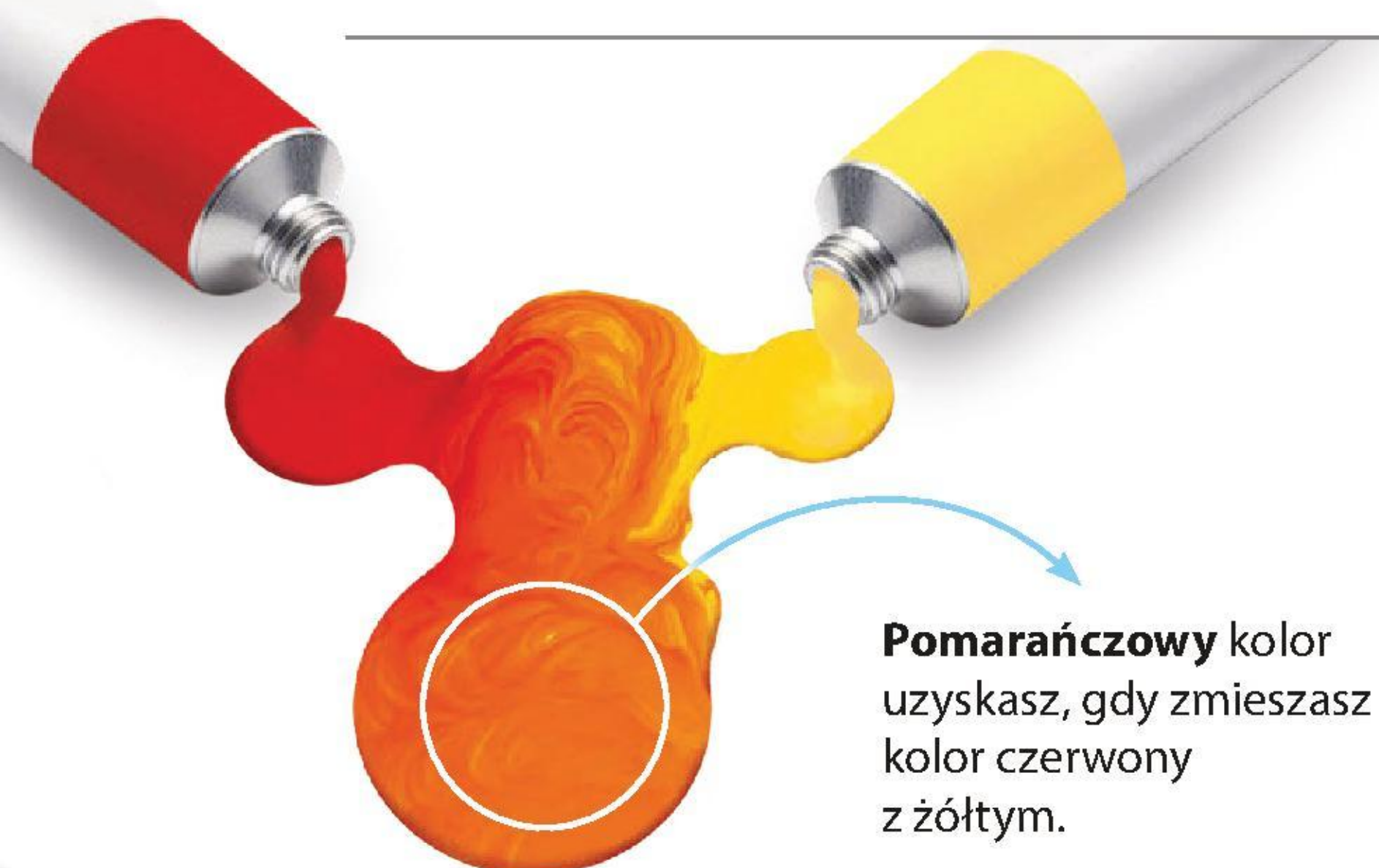
XIX wiek

Do namalowania portretu kobiety z egzotycznej wyspy artysta użył głównie trzech barw podstawowych i ich odcieni.

Barwy pochodne

Jeśli zmieszamy ze sobą dwie barwy podstawowe, otrzymamy **barwy pochodne**: pomarańczowy, fioletowy i zielony. Wszystkie barwy podstawowe i pochodne nazywamy **barwami czystymi**. Określa się je jako czyste, bo nie zawierają domieszki czerni, bieli ani szarości.

Przepis na barwy pochodne i ich odcienie

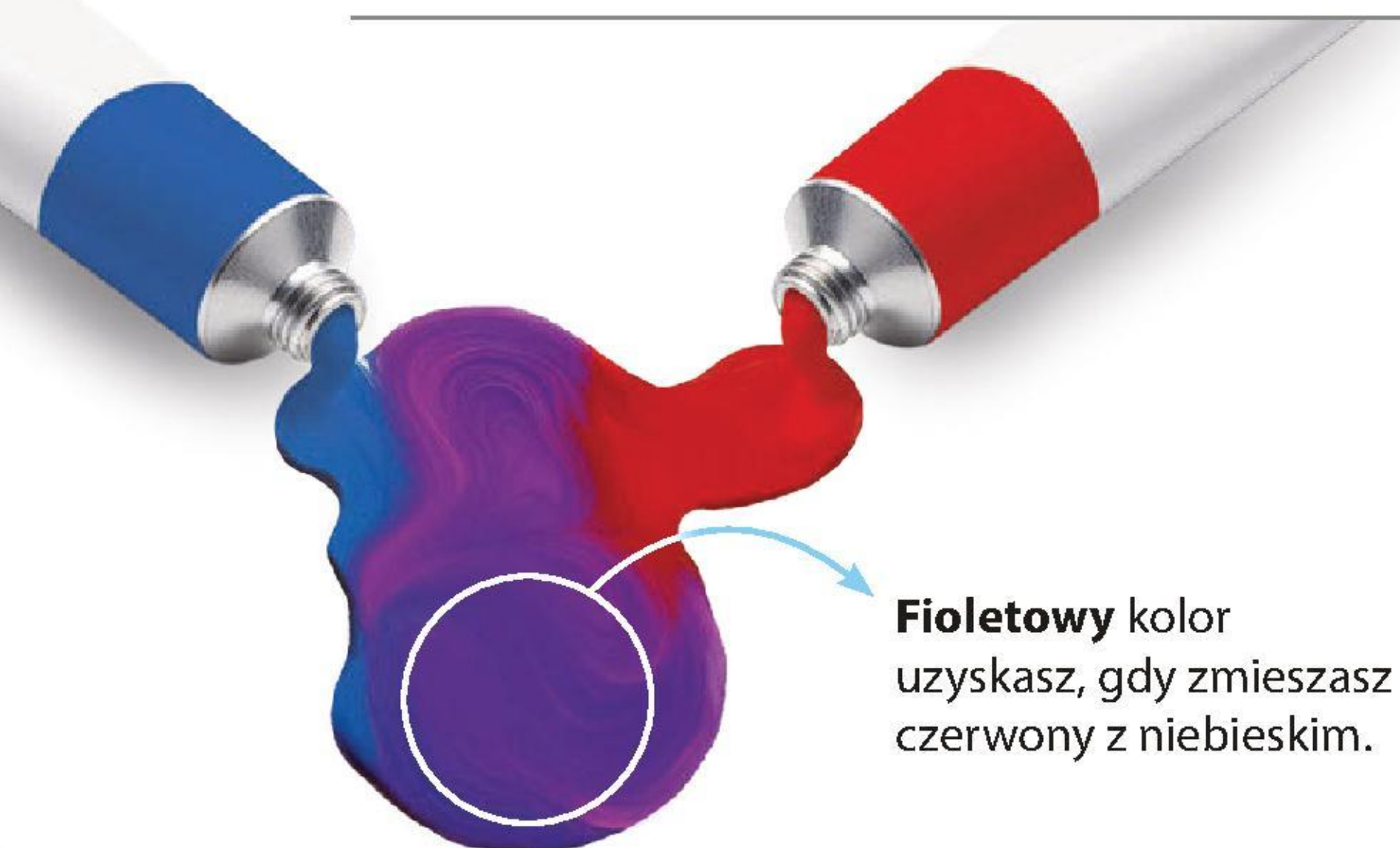
Pomarańczowy kolor uzyskasz, gdy zmieszasz kolor czerwony z żółtym.

Im więcej dodasz barwy czerwonej, tym ciemniejszy będzie odcień koloru pomarańczowego.

Im więcej dodasz barwy żółtej, tym jaśniejszy będzie odcień koloru pomarańczowego.

Fioletowy kolor uzyskasz, gdy zmieszasz czerwony z niebieskim.

Im więcej dodasz koloru czerwonego, tym bardziej odcień będzie zbliżony do barwy czerwono-fioletowej.

Im więcej dodasz koloru niebieskiego, tym bardziej odcień będzie zbliżony do barwy niebiesko-fioletowej.

Zielony kolor uzyskasz, gdy zmieszasz kolor niebieski z żółtym.

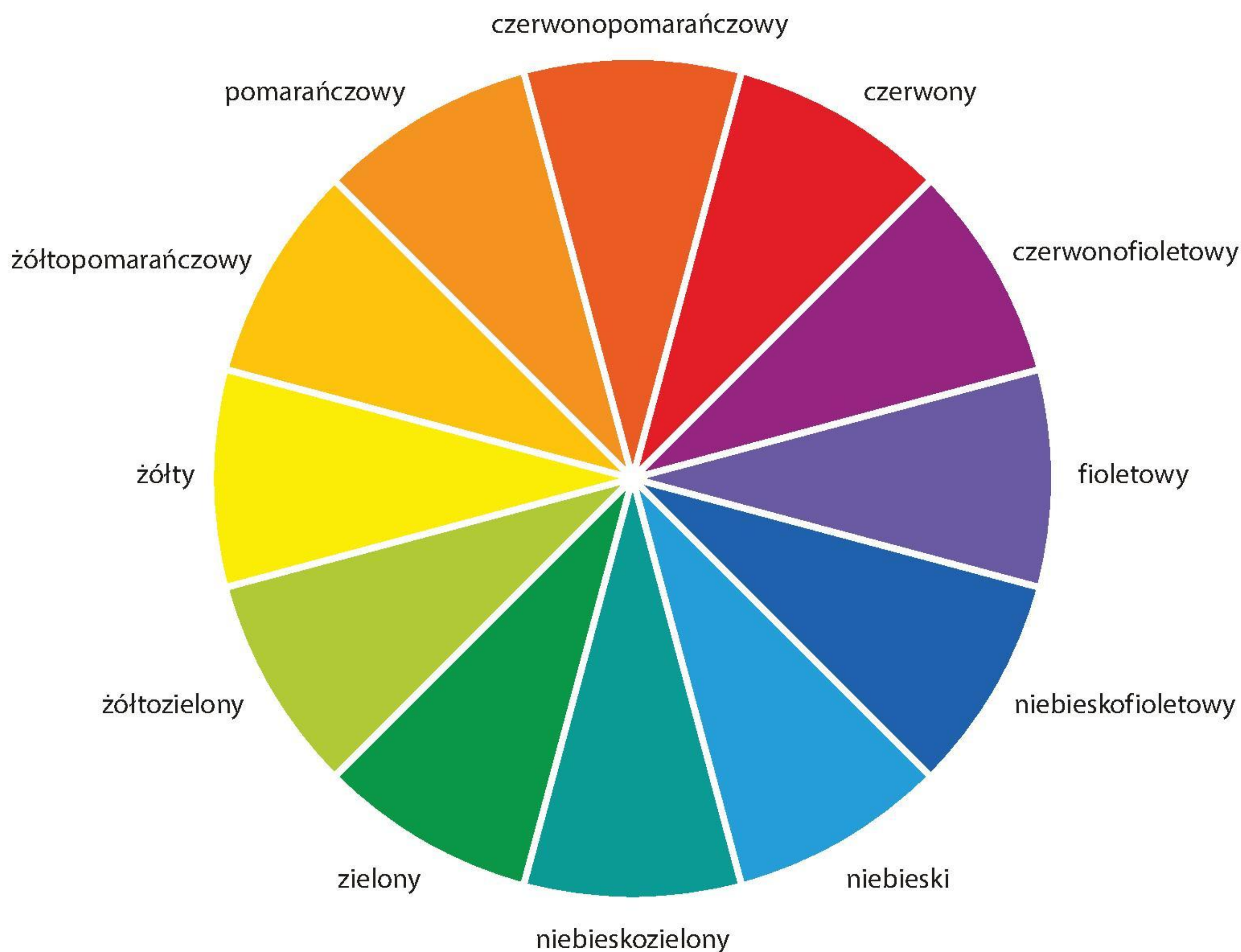
Im więcej dodasz barwy żółtej, tym jaśniejszy będzie odcień koloru zielonego.

Im więcej dodasz niebieskiego, tym ciemniejszy będzie odcień zielonego.

Koło barw

Wszystkie barwy podstawowe, pochodne i ich odcienie możemy przedstawić za pomocą **koła barw**. Jest to schemat, który wygląda jak kolorowy tort podzielony na **12 części**. Koło barw pomaga nam w doborze kolorów w pracy plastycznej. W jaki sposób? Kolory znajdujące się obok pasują do siebie i tworzą spokojne połączenia. Natomiast kolory leżące naprzeciwko siebie mocno się różnią. Ich zestawienie w pracy wywoła silny efekt.

Ćwiczenie 1

Wyobraź sobie, że kameleon bawi się w chowanego i ukrył się na kole barw. Potrafi zmieniać kolor, żeby dopasować się do tła.

- Narysuj kontur kameleona i podziel jego ciało na 12 części. Pokoloruj lub pomaluj każdą część inną barwą z koła barw.
- Zastanów się, jakie inne nazwy można nadać użytym kolorom. Możesz skojarzyć je z owocami, smakami albo przedmiotami.

Co będzie potrzebne?

- kartka z bloku rysunkowego,
- ołówek, kredki lub farby plakatowe,
- paleta, pędzel, naczynie na wodę

Jak działają barwy?

Kolorom przypisuje się określoną temperaturę, dlatego dzielimy je na **ciepłe** i **zimne**. Barwy ciepłe to: **czzerwona, pomarańczowa, żółta** i ich odcienie. Do barw zimnych należą: **zielona, niebieska, fioletowa** i ich odcienie. A co z białą i czarną? One nie są ani ciepłe, ani zimne.

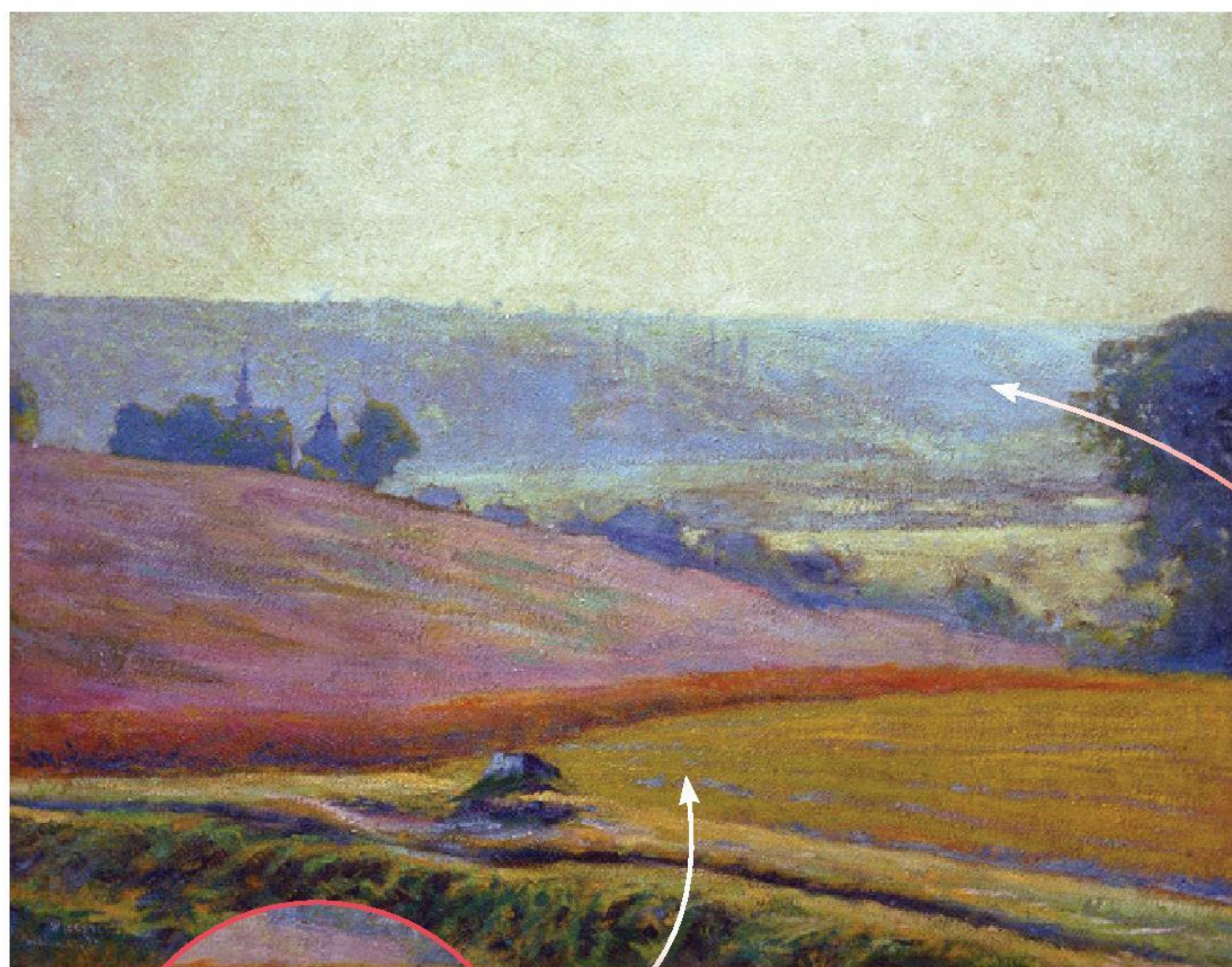

Kolory ciepłe rozweselają i dodają energii, ale jeśli są zbyt nasycone, powodują rozdrażnienie.

Kolory zimne zazwyczaj uspokajają i poprawiają koncentrację. Niektórych jednak przygnębiają.

Co jeszcze potrafią barwy? Te **ciepłe przybliżają**, a **zimne oddalają**. Artyści wykorzystują to w swoich obrazach.

Władysław Podkowiński
„Wilczyce – pole koniczyny”

- farby olejne na płótnie
- 64 x 80 cm
- Galeria Sztuki Polskiej XIX Wieku w Sukiennicach
- 1893 rok

Pole namalowane ciepłymi barwami wydaje się bliższe. Kolor staje się cieplejszy, gdy dodamy do niego na przykład trochę żółtego.

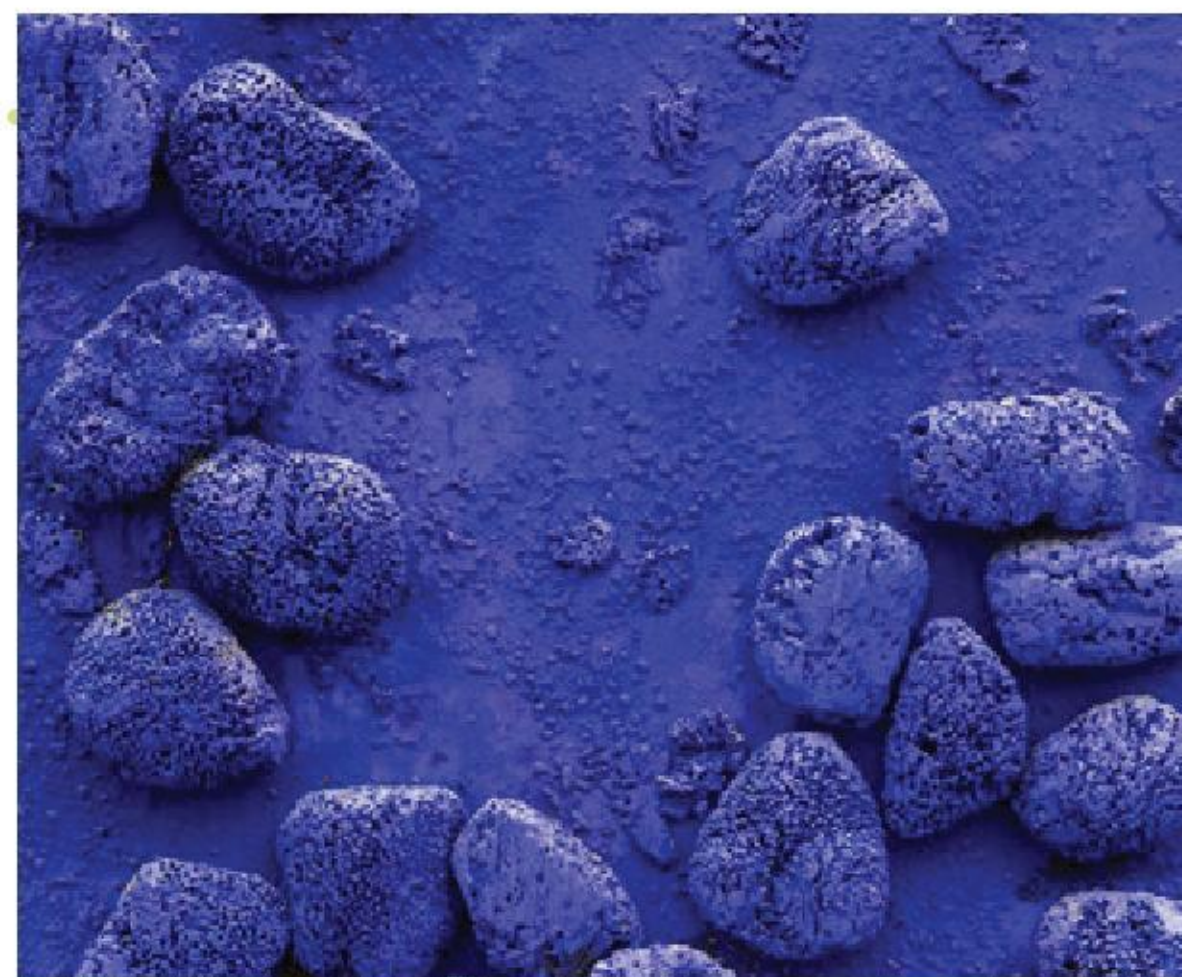
Wzgórza namalowane zimnymi barwami wydają się bardziej oddalone. Kolor staje się chłodniejszy, gdy doda się do niego bieli.

Ciekawostka

Czy można wymyślić nowy kolor? Współczesny francuski artysta Yves Klein [czytaj: iw klajn] stworzył bardzo mocny odcień niebieskiego. Nazwał go międzynarodowym błękitem Kleina. Artysta był tak zafascynowany nową barwą, że tworzył obrazy będące jej wielkimi, chropowatymi płaszczyznami.

Yves Klein, „Niebieski akord”

 XX wiek

Ćwiczenie 2

Wykonaj pracę przedstawiającą kolorowy deszcz i kałuże.

- Krople deszczu namaluj z użyciem barw podstawowych.
- W dolnej części pracy stwórz kałuże powstałe ze zmieszania wszystkich użytych kolorów. Łącz farby na różne sposoby, tak aby otrzymać wiele odcieni barw pochodnych. Czego nauczyła Cię ta praca o łączeniu barw?

◀ Co będzie potrzebne?

- kartka z bloku rysunkowego,
- farby plakatowe,
- pędzle,
- naczynie na wodę

Ćwiczenie 3

Namaluj dowolny widok z zastosowaniem barw podstawowych i pochodnych.

- Podczas spaceru wybierz fragment otoczenia zawierający jak najwięcej barw podstawowych i pochodnych. Możesz zrobić zdjęcie tego widoku, na przykład telefonem.
- Następnie namaluj farbami widok ze zdjęcia. Jakie kolory przeważają w Twojej pracy? Jakie wrażenia wywołuje ona dzięki tym barwom?

◀ Co będzie potrzebne?

- kartka z bloku rysunkowego,
- farby plakatowe,
- pędzle,
- naczynie na wodę

W skrócie

1. Barwy podstawowe to żółta, czerwona i niebieska. Nazywamy je tak dlatego, że wywodzą się od nich wszystkie inne kolory.
2. Barwy pochodne to pomarańczowa, fioletowa i zielona. Każda barwa pochodna powstaje ze zmieszania dwóch barw podstawowych.
3. Barwy podstawowe i pochodne nazywa się barwami czystymi.
4. Koło barw to schemat, który porządkuje kolory i pokazuje ich wzajemne położenie. Znajdują się tam kolory podstawowe i pochodne.
5. Barwy dzielą się też na ciepłe i zimne. Ciepłe wywołują miłe odczucia, a zimne uspokajają.

Krajobraz w barwach ciepłych i zimnych

Namaluj krajobraz za pomocą wybranych barw ciepłych i zimnych. Możesz przedstawić prawdziwe miejsce, które bardzo lubisz, albo stworzyć zupełnie nowe.

Wyobraź sobie...

- Zamknij oczy i wyobraź sobie, jak wygląda krajobraz, który chcesz namalować.
- Zastanów się, jaki nastrój ma to miejsce. Czy jest spokojne, radosne, czy tajemnicze? A może jeszcze inne?

Zaplanuj

- Zdecyduj, jakich barw użyjesz w swojej pracy. Pamiętaj, że dobór barw wpływa na nastrój dzieła.
- Przygotuj szkic, na którym zaznaczysz główne elementy krajobrazu.

Wykonaj

- Namaluj krajobraz z wyobraźni.
- Nie musisz odwzorowywać wszystkiego dokładnie. Ważne, aby oddać nastrój tego miejsca.
- Nadaj tytuł swojej pracy.

Zaprezentuj

Pokaż swoją pracę koleżankom i kolegom z klasy.

Porozmawiaj o pracach

- Wyjaśnij, jakie miejsce przedstawia Twoja praca. Określ jego nastrój.
- Wysłuchaj uwag koleżanek i kolegów na jej temat.
- Z wyczuciem podziel się swoimi wrażeniami dotyczącymi pozostałych prac.

Przykładowy sposób, w jaki możesz opowiedzieć o swojej pracy:

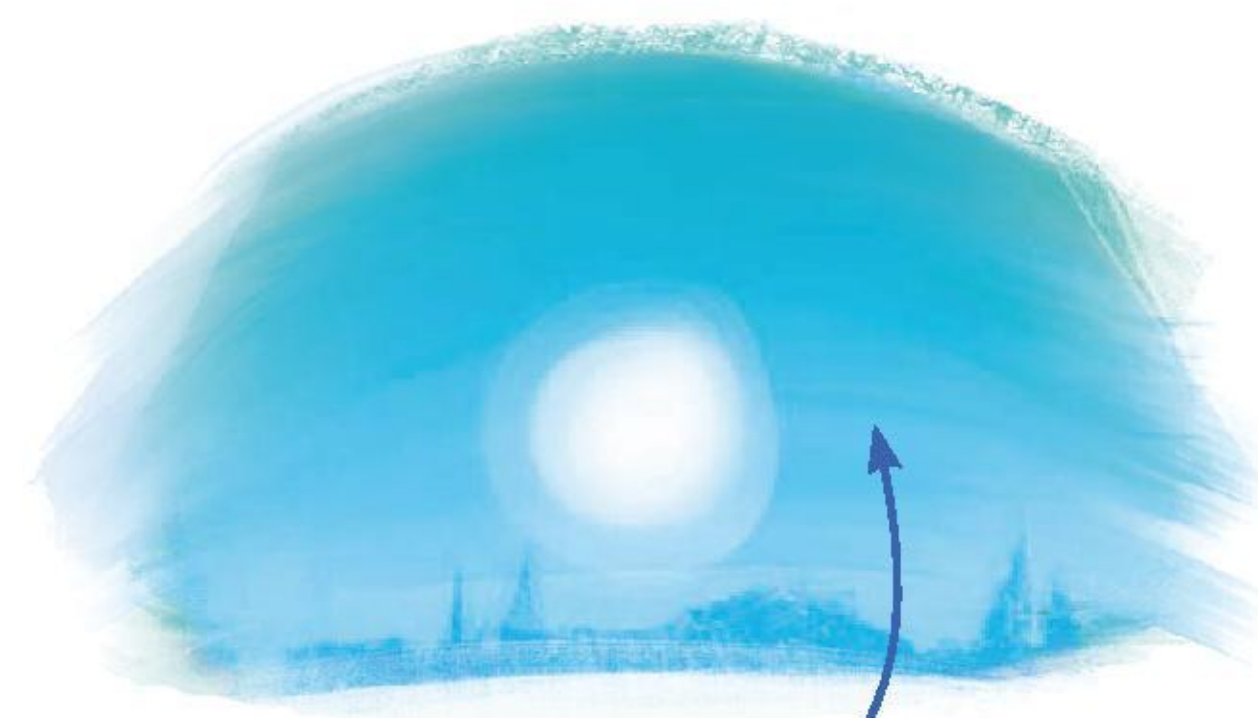
Moja praca przedstawia...
Użyte kolory kojarzą się z...

Przykładowy sposób, w jaki możesz wyrazić swoje zdanie na temat pracy koleżanki lub kolegi:

Dzięki użyciu ciekawych odcieni... został ukazany nastrój.

Praca namalowana w barwach ciepłych wydaje się żywa, wesola.

Barwy zimne tworzą nastrój ciszy i spokoju.

Spróbuj inaczej

Wykonaj krajobraz w barwach ciepłych i zimnych, ale bez użycia farb.

- Przygotuj kolorowe wycinanki w różnych kolorach, klej i dużą białą kartkę.
- Narysuj na kolorowych kartkach kontury elementów krajobrazu, który chcesz przedstawić. Wytnij je.
- Naklej elementy na białą kartkę.

4

Barwy dopełniające i złamane

Na lekcji:

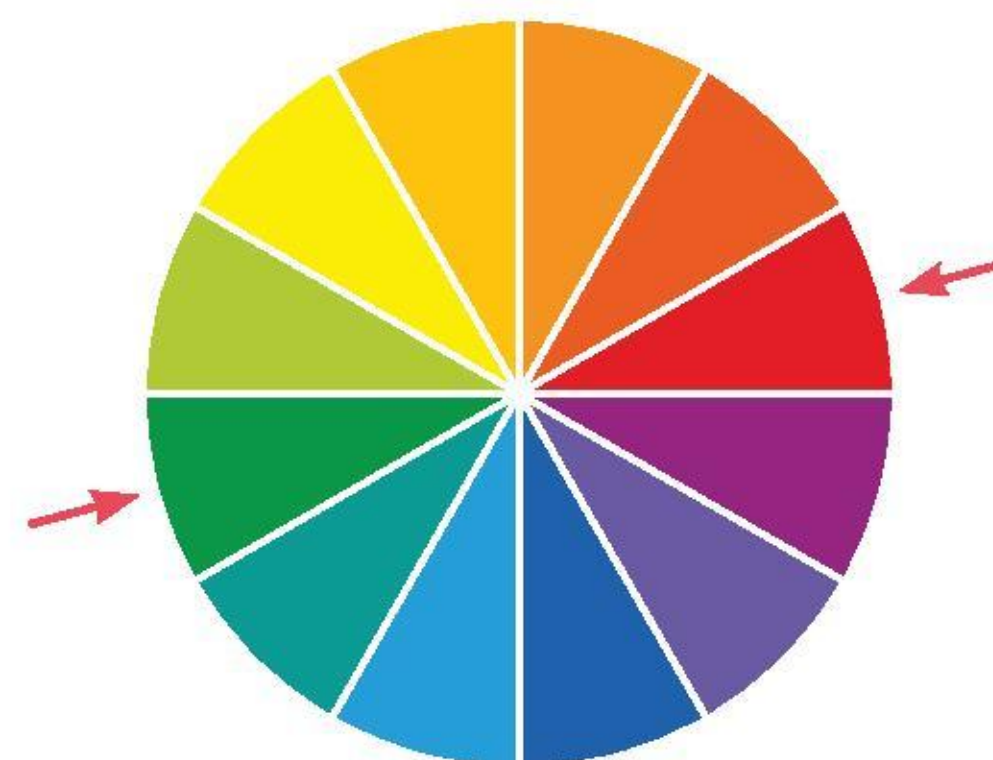
- dowiem się, czym są barwy dopełniające,
- odkryję, jak powstają barwy złamane,
- wykonam prace z użyciem barw złamanych.

Na dobry początek

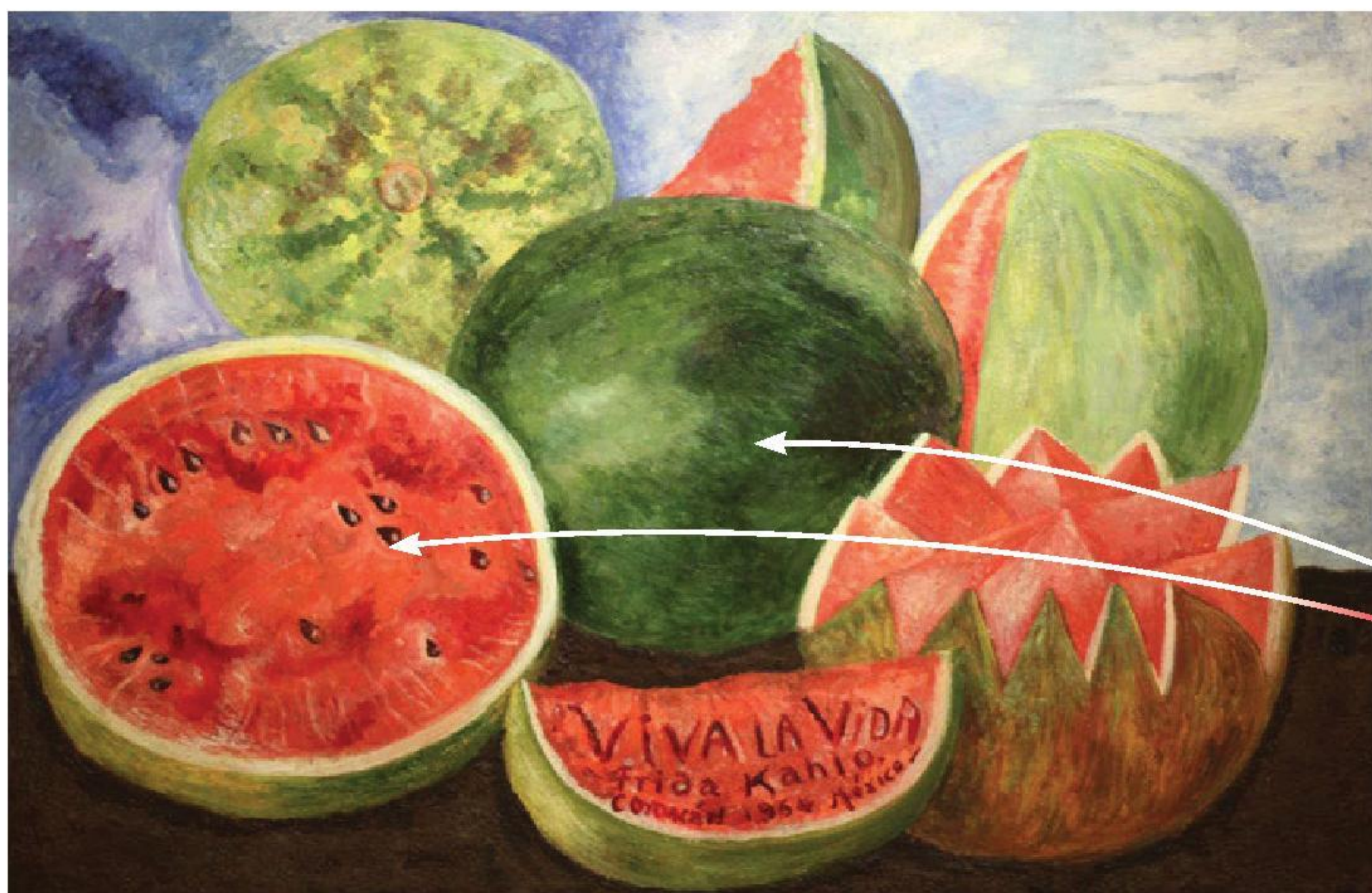
Przypomnij sobie, które kolory to barwy podstawowe, a które – pochodne. Jaką wspólną nazwą się je określa?

Barwy dopełniające

Wiesz już, że istnieją barwy podstawowe – czerwona, żółta i niebieska, oraz barwy pochodne, które powstają ze zmieszania dwóch barw podstawowych. Jeśli przyjrzyś się kołu barw, zauważysz, że niektóre barwy leżą naprzeciwko siebie. Pary kolorów umieszczone dokładnie naprzeciwko siebie w kole barw nazywamy **barwami dopełniającymi**. Są to na przykład kolory żółty i fioletowy, czerwony i zielony, niebieski i pomarańczowy.

Jeśli połączysz na kole barw dwa kolory leżące naprzeciwko siebie, otrzymasz barwy dopełniające.

Frida Kahlo

[czytaj: Frida Kalo],
„Viva la vida”

- farby olejne na płycie pilśniowej
- 72 × 52 cm
- Muzeum Fridy Kahlo w Meksyku
- 1954 rok

Artystka użyła barw dopełniających: czerwonej i zielonej. Dzięki temu kolory wydają się na mocniejsze i wyraźnie odróżniają od siebie.

Ćwiczenie 1

Namaluj lub narysuj wybrane owoce w barwach dopełniających.

- Wybierz owoce o jednej barwie podstawowej. Sprawdź, jaki kolor znajduje się naprzeciwko niej w kole barw. Pomaluj nim tło. Czy owoce wydają się bardziej wyraziste?

Co będzie potrzebne?

- kartka z bloku rysunkowego,
- kredki lub farby plakatowe,
- paleta, pędzel, naczynie na wodę

Barwy złamane

Kiedy zmieszasz ze sobą **dwie barwy dopełniające**, powstanie stonowany kolor. Może mieć odcień brązu albo szarości. Wszystko zależy od tego, jakich barw użyjesz i w jakich ilościach je zmieszasz. Takie kolory nazywamy **barwami złamanymi**. Można dodać do nich kolor biały lub czarny.

Olga Boznańska,
„Dziewczynka
z chryzantemami”

- farby olejne na tekturze
- 88,5 × 69 cm
- Muzeum Narodowe w Krakowie
- XIX wiek

Obraz został namalowany w złamanych, spokojnych i lekko przygaszonych barwach, które wywołują wrażenie zadumy i smutku.

?

Co najbardziej przykuwa Twoją uwagę na obrazie? Dlaczego?

Ćwiczenie 2

Namaluj pracę wyłącznie farbami o złamanych barwach.

- Wyciśnij na paletę farby o barwach podstawowych oraz te, które w kole barw leżą naprzeciwko nich.
- Następnie wymieszaj ze sobą barwy dopełniające i namaluj obraz tylko stworzonymi przez siebie odcieniami. Jaki nastrój uzyskała Twoja praca dzięki użyciu barw złamanych?

◀ Co będzie potrzebne?

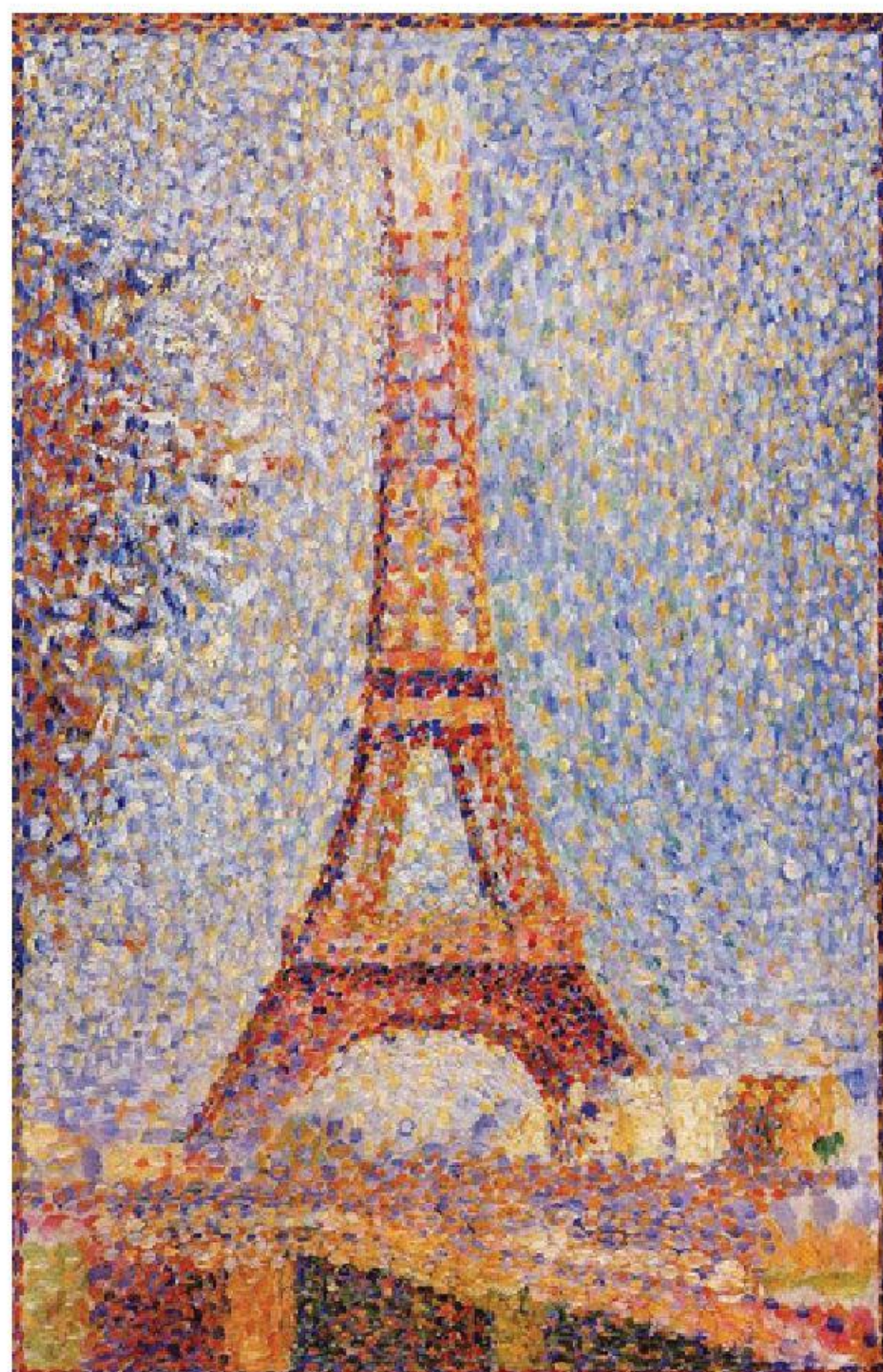
- kartka z bloku rysunkowego,
- kredki lub farby plakatowe,
- paleta, pędzel, naczynie na wodę

Ciekawostka

Czy wiesz, że barwy dopełniające ożywiają obraz? Podczas malowania obrazu „Wieża Eiffla” Georges Seurat [czytaj: żorż syra] posługiwał się paletą, na której farby były ułożone w takiej kolejności jak w kole barw. Dzięki temu łatwiej dobierał kolory, które dobrze ze sobą współgrają. Artysta zestawiał kolor pomarańczowy z niebieskim, czyli barwy dopełniające. Takie połączenie sprawiło, że wieża mocno wyróżnia się na tle nieba i obraz wygląda bardzo wyraziście.

Georges Seurat,
„Wieża Eiffla”

XIX wiek

Ćwiczenie 3

Namaluj obraz, który pokaże Twój dzisiejszy nastrój. Użyj kolorów pasujących do tego, co w tej chwili czujesz.

- Zastanów się, jaki jest Twój nastrój (np. radość, spokój, zmęczenie, podekscytowanie). Dobierz kolory, które najlepiej pasują do Twoich odczuć.
- Namaluj obraz. Nie musi on przedstawiać konkretnej rzeczy – ważne, aby pokazywał nastrój.
- Nadaj tytuł swojej pracy i opowiedz o niej.
- Obejrzyj prace swoich koleżanek i kolegów. Jakie barwy przeważają w ich pracach – czyste, złamane czy dopełniające? Jaki nastrój z nich odczytujesz?

◀ Co będzie potrzebne?

- kartka z bloku rysunkowego,
- farby plakatowe lub akrylowe,
- paleta, pędzel, naczynie na wodę

W skrócie

1. Barwy dopełniające to kolory, które leżą naprzeciw siebie w kole barw. Gdy je zestawimy, mocno odróżniają się od siebie i sprawiają, że obraz wygląda wyraziście.
2. Barwy złamane powstają na skutek zmieszania dwóch kolorów dopełniających. Można dodać do nich też inne barwy, na przykład biel, czerń lub szarość.
3. Barwy złamane często mają odcienie brązu lub szarości, są mniej jaskrawe i wydają się spokojniejsze. Mogą wywoływać wrażenie smutku bądź zadumy.

II. Techniki plastyczne

W tym rozdziale dowiesz się:

- że rysować można nie tylko kredką – czasem wystarczy własny palec,
- że są farby, które lubią wodę, i takie, które jej nie znoszą,
- że kolaż jest jak puzzle bez gotowego wzoru – sami decydujemy, co powstanie,
- że w plastyce można eksperymentować i właśnie wtedy dzieją się najciekawsze rzeczy.

1

Techniki rysunkowe

Na lekcji:

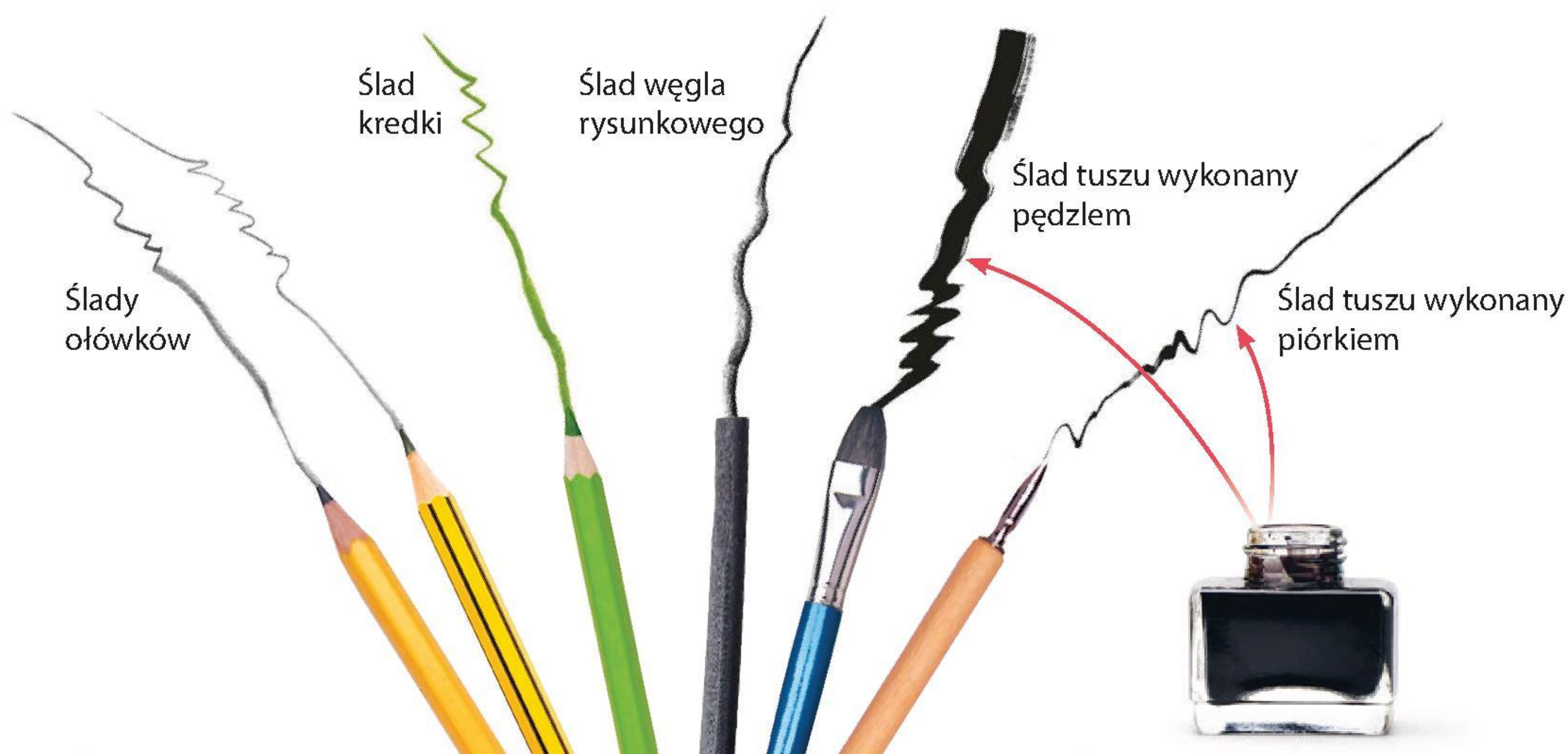
- poznam różne narzędzia rysunkowe,
- dowiem się, że rysunki można wykonać w różnych technikach,
- stworzę własne rysunki z wykorzystaniem różnych technik i narzędzi.

Na dobry początek

Jakich narzędzi do rysowania lubisz używać najbardziej?
Opisz, jak wyglądają ślady, które zostawiają one na kartce.

Narzędzia rysunkowe i ich ślady

Rysunki możemy wykonywać na różne sposoby, czyli za pomocą różnych technik. Nazwy technik zależą od tego, czym rysujemy, a więc od użytych przez nas narzędzi. Mogą to być **ołówki**, **kredki**, **węgiel** lub **tusz**, który najczęściej jest rozprowadzany pędzlem. Zostawiają one różne ślady na papierze.

Ćwiczenie 1

Wykonaj ślady lub narysuj proste kształty za pomocą różnych narzędzi. Ślady możesz rozcierać palcami.

- Rysunki możesz wykonać na różnych podłożach, na przykład suchych lub zwilżonych kartkach.
- Na koniec porównaj uzyskane efekty. Jakie różnice dostrzegasz?

◀ Co będzie potrzebne?

- kartka,
- węgiel rysunkowy, ołówek, tusz i pędzel,
- pojemnik na wodę

Rysunek ołówkiem

Ołówek ma w środku **grafit**, czyli szary wkład, który zazwyczaj znajduje się w drewnianej obudowie. Narysujesz nim dokładne kształty i cienkie lub grube linie oraz pocieniujesz – mocniej albo delikatniej. Efekt zależy od rodzaju ołówka.

Ołówki twarde są oznaczone **literą H**. Im wyższa cyfra przy tej literze, tym ołówek jest twardszy. **Ołówki miękkie** są natomiast oznaczone **literą B**. Im wyższa cyfra przy tej literze, tym ołówek jest bardziej miękki. Istnieją również ołówki **HB**, które nie są ani twarde, ani miękkie.

Twardymi ołówkami narysujesz jaśniejsze i precyzyjne ślady.

Miękkich ołówków możesz użyć do cieniowania.

Jasne i delikatne linie drzew są precyzyjne i lekkie, przez co przypominają linie pozostawiane przez twarde ołówki.

Natomiast cienie przy łodziach są ciemniejsze i bardziej miękkie. Przypominają efekt uzyskiwany przy użyciu miękkiego ołówka.

John Constable [czytaj: dżon konstabl],
„Widok na rzekę Severn w Worcester” [czytaj: sewen w łuste]

 ołówek na papierze

 Galeria Narodowa w Edynburgu

 18 x 22 cm

 1835 rok

Ćwiczenie 2

Narysuj różne obiekty, które można spotkać w parku, na przykład drzewa lub kwiaty.

- Szkic wykonaj ołówkiem twardym, a do cieniowania użyj ołówka miękkiego.
- Na koniec porównaj efekty. Którym ołówkiem rysowało Ci się lepiej? Który bardziej sprawdził się w Twoim rysunku?

◀ Co będzie potrzebne?

- kartka,
- ołówki (miękkie i twarde),
- gumka

Morski świat

Narysuj pracę przedstawiającą dwa światy – ten, który widać nad wodą i drugi – pod jej powierzchnią. Pokaz, czym się różnią: nie tylko tym, co w nich jest, lecz także tym, jak je narysujesz i z jakim nastrojem się kojarzą.

Wyobraź sobie...

- Wyobraź sobie, że pływasz w morzu. Co widzisz nad wodą, a co pod jej powierzchnią?
- Zastanów się, czym różnią się te dwa światy. Jakie nastroje tam panują? Który jest spokojniejszy, a który bardziej dynamiczny?

Zaplanuj

Pomyśl, jakie nastroje chcesz pokazać w obu częściach pracy. Jakie linie i plamy je oddadzą?

Wykonaj

Podziel kartkę na dwie części: górną i dolną. W jednej z nich rysuj głównie linią (na przykład tuszem lub pisakiem), a w drugiej – plamą (na przykład węglem lub miękkim ołówkiem).

Zaprezentuj

Pokaż swoją pracę koleżankom i kolegom. Powiedz, czym różnią się obie jej części, jakie linie i plamy zostały użyte w poszczególnych fragmentach.

Porozmawiaj o pracach

- Uważnie wysłuchaj opinii innych na temat Twojej pracy.
- Powiedz, co najbardziej podoba Ci się w pracach koleżanek i kolegów.

Przykładowy sposób, w jaki możesz opowiedzieć o swojej pracy:

Za pomocą plam udało mi się pokazać..., a za pomocą linii... Dzięki temu widać różnicę między...

Przykładowy sposób, w jaki możesz wyrazić swoje zdanie na temat pracy koleżanki lub kolegi:

Wyraźnie widać różnicę między...
Ciekawie zostały użyte...

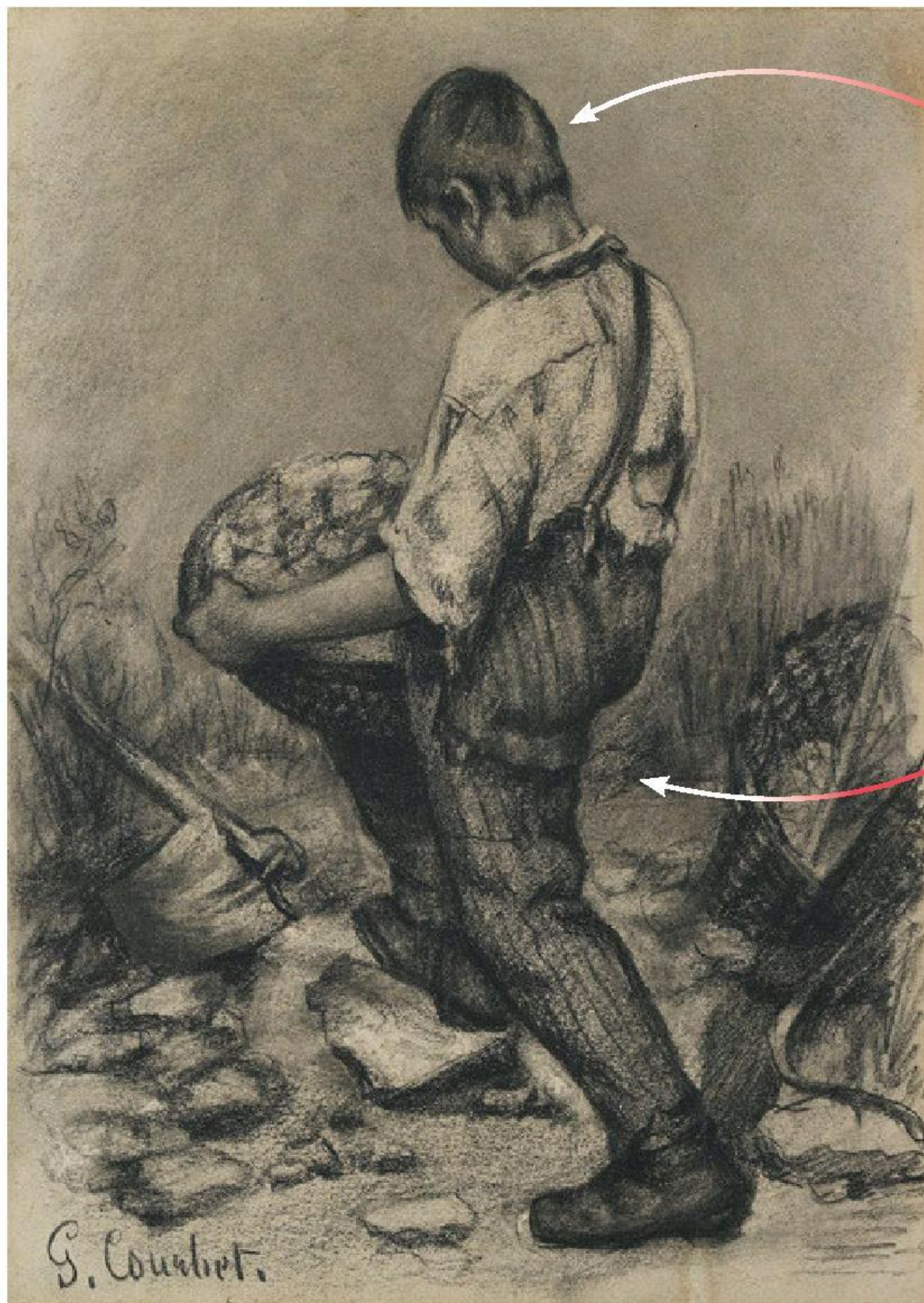
Spróbuj inaczej

Narysuj światy dzienny i nocny, używając linii i plam.

- Pracuj na dwóch kartkach: białej i czarnej.
- Na białej rysuj czarnym tuszem lub pisakiem, a na czarnej – białą kredą.
- Zastanów się, jaki nastrój tworzą jasne ślady na ciemnym tle, a jaki – ciemne na jasnym.

Rysunek węglem

Węgiel do rysowania występuje w postaci **wałeczków o zróżnicowanej grubości** lub **proszku**. Bardzo łatwo się rozmazuje. Dlatego kiedy skończysz rysunek, warto zabezpieczyć go specjalnym płynem, który nosi nazwę **fiksatywa**. Dzięki temu Twoja praca będzie bardziej trwała.

Artysta narysował wyraziste i ostre kontury twardszym węglem lub jego ostrą końcówką.

Dzięki użyciu węgla twórca uzyskał delikatne, łatwe do roztarcia ślady, z których stworzył większą plamę.

Gustave Courbet

[czytaj: gistaw kurbe],
„Młody kamieniarz”

 węgiel na papierze

 29,5 × 21 cm

 Muzeum Ashmolean
[czytaj: asmolian] w Oksfordzie

 1864–1865 rok

Ćwiczenie 3

Wykonaj rysunek węglem, używając zarówno twardego, jak i miękkiego kawałka.

- Najpierw twardym węglem narysuj wyraźne, ostre kontury.
- Następnie miękkim węglem wykonaj delikatne cieniowanie. Rysunek możesz rozetrzeć palcem lub chusteczką.
- Spróbuj uzyskać różne odcienie – od bardzo jasnych (przez rozcieranie) po ciemne (dzięki mocniejszemu naciskowi lub twardszemu węglowi). Zastanów się, jakie są różnice między miękkim a twardym węglem i którym rysowało Ci się wygodniej.

◀ Co będzie potrzebne?

- kartka,
- węgiel rysunkowy,
- chusteczka (do rozcierania)

Rysunek tuszem

Tusz to czarny lub kolorowy **płyn** do rysowania. Najczęściej składa się z żywicy, pigmentów i innych elementów. To od nich zależą jego gęstość i trwałość oraz to, czy szybko wysycha. Można **rozcieńczać go wodą**, żeby otrzymać jaśniejsze odcienie.

Leon Wyczółkowski,
„Świerk w słońcu”

 tusz, pastel, karton

 48 × 30 cm

 Muzeum Okręgowe
w Bydgoszczy

 1931 rok

Artysta użył ciemnego tuszu na jasnym podłożu. Dzięki temu powstała wyraźna różnica między jaśniejszymi, oświetlonymi partiami a ciemniejszymi fragmentami.

?

Jakie emocje wywołuje w Tobie ten rysunek?

- ☐ A smutek
- ☐ B radość
- ☐ C niepokój
- ☐ D zadumę

Ćwiczenie 4

Wykonajcie wspólnie rysunek przedstawiający Wasze dłonie. Wykorzystajcie różne techniki.

- Zastanówcie się, jak ułożyć dłonie na kartce, aby utworzyły interesujący układ. Następnie odrysujcie je ołówkiem.
- Niech każdy z Was wypełni kontur swojej dłoni za pomocą wybranego narzędzia. Możecie tworzyć różne wzory. Jakie efekty uzyskaliście? Jaki nastrój ma Wasza praca?

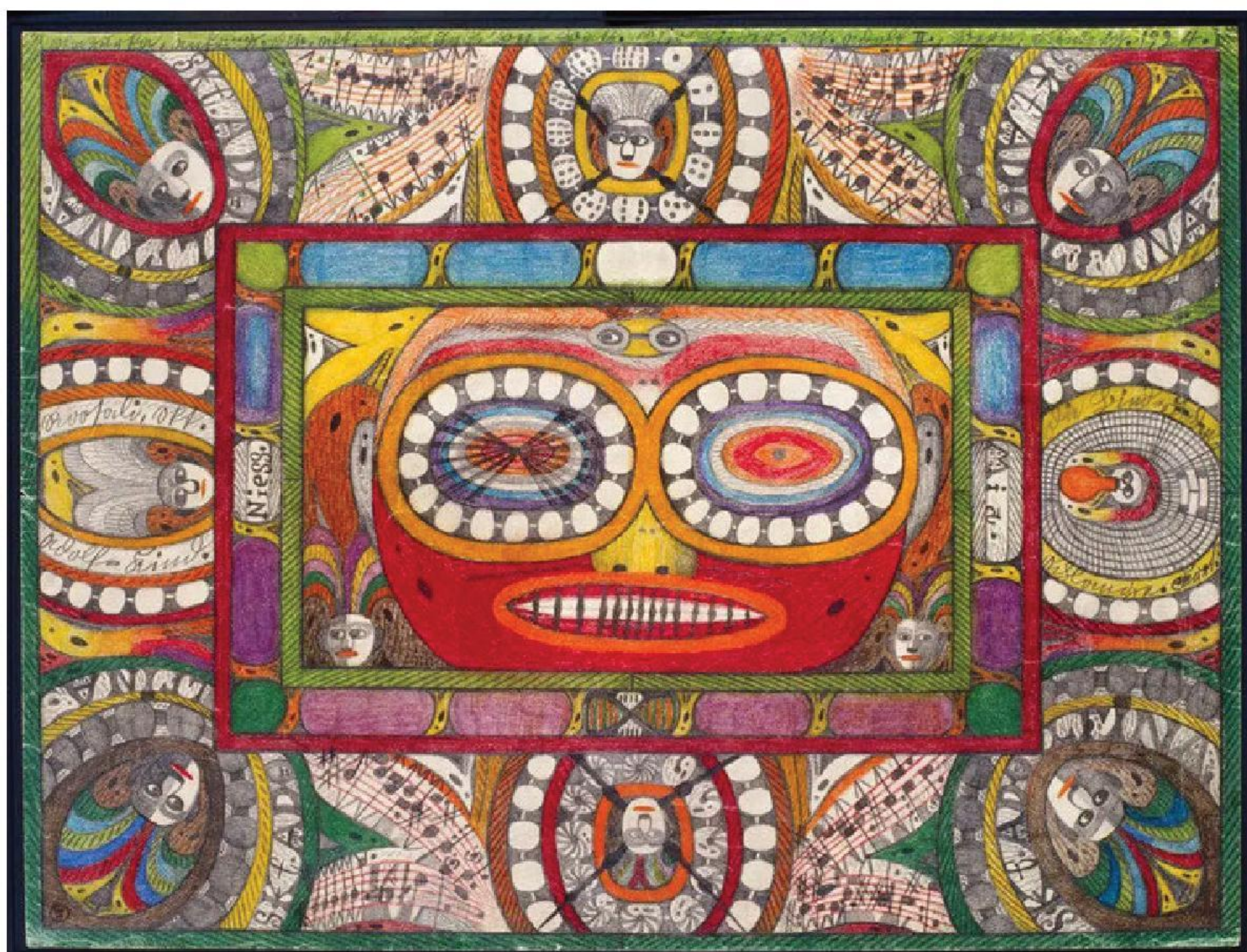
◀ Co będzie potrzebne?

- duży arkusz papieru,
- ołówki, węgiel, gumka,
- tusz (czarny lub kolorowy), pędzle,
- pojemnik na wodę

Kredki, czyli kolor w rysunku

Z poprzedniej lekcji wiesz już, że do rysowania można używać wielu narzędzi, zwykle kojarzonych z czernią i bielą. Kredki również są **techniką rysunkową**, ale wyróżniają się tym, że wprowadzają do pracy **kolor**.

Kredki, podobnie jak ołówki, mogą dawać grubsze lub cieńsze ślady, a kolory można rozcierać i mieszać ze sobą. Najczęściej używa się **kredek ołówkowych** oprawionych w drewno, ale istnieją także **kolorowe sztyfty**, czyli kredki zbudowane w całości z pigmentu. Interesujący efekt dają również **kredek akwarelowe**, które rozpuszczają się w wodzie.

Adolf Wölfli
[czytaj: welfli],
Rysunek bez tytułu

- kredki i ołówek na papierze
- Muzeum Sztuk Pięknych w Bernie
- 1924 rok

W skrócie

1. Do technik rysunkowych zaliczamy rysowanie ołówkiem, kredkami, węglem oraz tuszem. Każda z nich daje inny efekt.
2. Ołówki oznaczone literą B pozostawiają na kartce miękki ślad, a te oznaczone literą H – twardy.
3. Węgiel występuje w postaci patyczków lub proszku. Zostawia mocne albo delikatne ślady. Łatwo się rozciera.
4. Tusz można rozprowadzać za pomocą piórka, patyka lub miękkiego pędzla. Efekty półprzezroczyste uzyskamy po rozcieńczeniu go wodą.
5. Kredki są techniką rysunkową wprowadzającą kolor. Mogą mieć różną twardość, dzięki czemu można nimi tworzyć zarówno precyzyjne linie, jak i szerokie plamy.

2

Pastele

Na lekcji:

- poznam różne rodzaje pasteli,
- dowiem się, czym różnią się pastele suche od olejnych,
- wykonam prace plastyczne z użyciem pasteli.

Na dobry początek

Wyobraź sobie dwa rodzaje pasteli: jeden daje miękkie, sypkie ślady, a drugi jest bardziej tłusty i mocno przykleja się do papieru. Który z tych śladów łatwiej się rozmaże i dlaczego?

Pastele – między rysunkiem a obrazem

Pastele to technika, która łączy cechy rysunku i malarstwa. Są to **kolorowe wałeczki** uformowane z pigmentu i ze spoiwa. Rysujemy nimi podobnie jak kredkami. Różnią się od nich tym, że są **bardziej miękkie i plastyczne**. Można nimi rysować wyraźne linie i tworzyć szerokie plamy koloru oraz miękkie przejścia między barwami, co zbliża tę technikę do malowania farbami.

Artysta narysował pastelami wyraźne kontury i podkreślił nimi szczegóły, na przykład rysy twarzy dziewczynki.

Kształt wazonu został wypełniony roztartą plamą koloru. Następnie twórca dodał jaśniejszy akcent. Dzięki temu pokazał błysk światła i wyraźnie zaznaczył kształt przedmiotu.

Stanisław Wyspiański,
„Helenka z wazonem”

- pastel na papierze
- 48 x 63 cm
- Muzeum Narodowe w Krakowie
- 1902 rok

?

Co najbardziej zwraca Twoją uwagę w tym dziele?

- ☐ A żywe kolory
- ☐ B sposób pokazania światła
- ☐ C sposób pokazania odbicia
- ☐ D nastrój

Rodzaje pasteli

Pastele dzielimy na **suche** i **olejne** – zostawiają one inne ślady i dają różne efekty. Warto wykorzystać **papier o różnych kolorach** – jasny podkreśli ciemne odcienie pasteli, a na ciemnym jasne pastele dadzą wyrazisty efekt.

Pastele olejne są mięsiste i elastyczne. Można je modelować za pomocą rozcierania i zeskrobywania.

Pastele suche są miękkie i sypkie. Łatwiej narysować nimi szczegóły. Trzeba je zabezpieczyć fiksatywą.

Jeśli nie masz fiksatywy, możesz użyć lakieru do włosów.

Ćwiczenie 1

Narysuj mgłę i deszcz, korzystając z pasteli suchych i olejnych.

- Mgłę wykonaj pastelami suchymi. Pokaż jej spokój i miękkość. Rozcieraj kolory palcem lub wacikiem, aby uzyskać gładkie plamy.
- Deszcz narysuj pastelami olejnymi. Podkreśl jego ruch i dynamikę.
- Utrwal rysunek fiksatywą albo lakierem do włosów. Którymi pastelami rysowało Ci się lepiej i dlaczego?

◀ Co będzie potrzebne?

- arkusz papieru (najlepiej szarego lub granatowego),
- zestaw pasteli suchych i olejnych,
- waciki (do rozcierania),
- fiksatywa albo lakier do włosów

Ćwiczenie 2

Za pomocą pasteli olejnych przedstaw krajobraz lub widok za oknem – prawdziwy albo wyobrażony. Postaraj się zastosować linię i plamę.

◀ Co będzie potrzebne?

- arkusz papieru o wyraźnej strukturze,
- zestaw pasteli olejnych

W skrócie

1. Technika pasteli łączy cechy rysunku i malarstwa. Pastele są miękkie i plastyczne, co pozwala uzyskać delikatne przejścia między barwami.
2. Istnieją pastele suche i olejne. Pastele olejne są mięsiste i można je modelować za pomocą zeskrobywania. Pastele suche są miękkie i dają się bardzo łatwo rozcierać.

3

Techniki malarskie

Na
lekcji:

- poznam najważniejsze techniki malarskie,
- dowiem się, jakich narzędzi używa się w poszczególnych technikach,
- wykonam prace w różnych technikach malarskich.

Wyobraź sobie, że masz namalować farbami wiatr. Jak mógłby wyglądać taki obrazek? A jak wyglądałaby plama koloru, która przedstawia hałas?

Co to są techniki malarskie?

Techniki malarskie to różne sposoby wykonania obrazów. Nazwa danej techniki najczęściej pochodzi od rodzaju zastosowanej farby. Każda farba składa się z **pigmentu**, czyli proszku dającego kolor, oraz **spoiwa** – substancji, która łączy pigment i sprawia, że farba przylega do papieru, deski lub płótna.

Pigmenty można uzyskać na dwa sposoby: z materiałów występujących w naturze (na przykład skał) albo chemicznie w fabryce.

Farby, które lubią wodę

Niektóre farby potrzebują wody, by można było nimi malować. Chodzi o **farby akwarelowe, akrylowe, plakatowe i temperowe**. Rozcieńcza się je wodą, aby uzyskać odpowiednią konsystencję i różnorodne efekty malarskie. W zależności od rodzaju farby i zastosowanego spoiwa stosuje się różne techniki malarskie, które pozwalają uzyskać odmienne efekty.

?

Dlaczego różne farby zachowują się inaczej, gdy rozrabia się je wodą?

Technika akwarelowa

Polega na nakładaniu kolejnych warstw rozwodnionych farb – od jaśniejszych do ciemniejszych. Umożliwia uzyskanie delikatnych, prześwitujących plam barwnych. Spoiwem jest specjalny klej roślinny.

- **Czym malujemy:** farby akwarelowe
- **Narzędzia:** miękkie pędzle o różnych grubościach
- **Podłoże:** papier akwarelowy

Technika temperowa

W technice temperowej używa się farb, które mocno kryją i szybko schną. Nałożona plama dokładnie zakrywa poprzednią warstwę, dlatego łatwo wprowadzać poprawki. Dawniej spoiwem tempery było żółtko jaja.

W szkole często stosuje się **farby plakatowe**, których efekt zbliżony jest do farb temperowych. Nadają się do malowania dużych plam o intensywnych kolorach.

- **Czym malujemy:** farby temperowe
- **Narzędzia:** miękkie pędzle
- **Podłoże:** papier, płótno, deska

Technika akrylowa

Farby akrylowe mają gęstą konsystencję. Mogą być półprzezroczyste albo kryjące. Pozwalają uzyskać efekty podobne do akwareli lub tempery. Szybko wysychają, dzięki czemu można nakładać kolejne warstwy bez rozcierania wcześniejszych plam. Po wyschnięciu nie dają się zmyć wodą. Spoiwem tych farb jest żywica.

- **Czym malujemy:** farby akrylowe
- **Narzędzia:** miękkie pędzle, szpachelki
- **Podłoże:** papier, płótno, deska

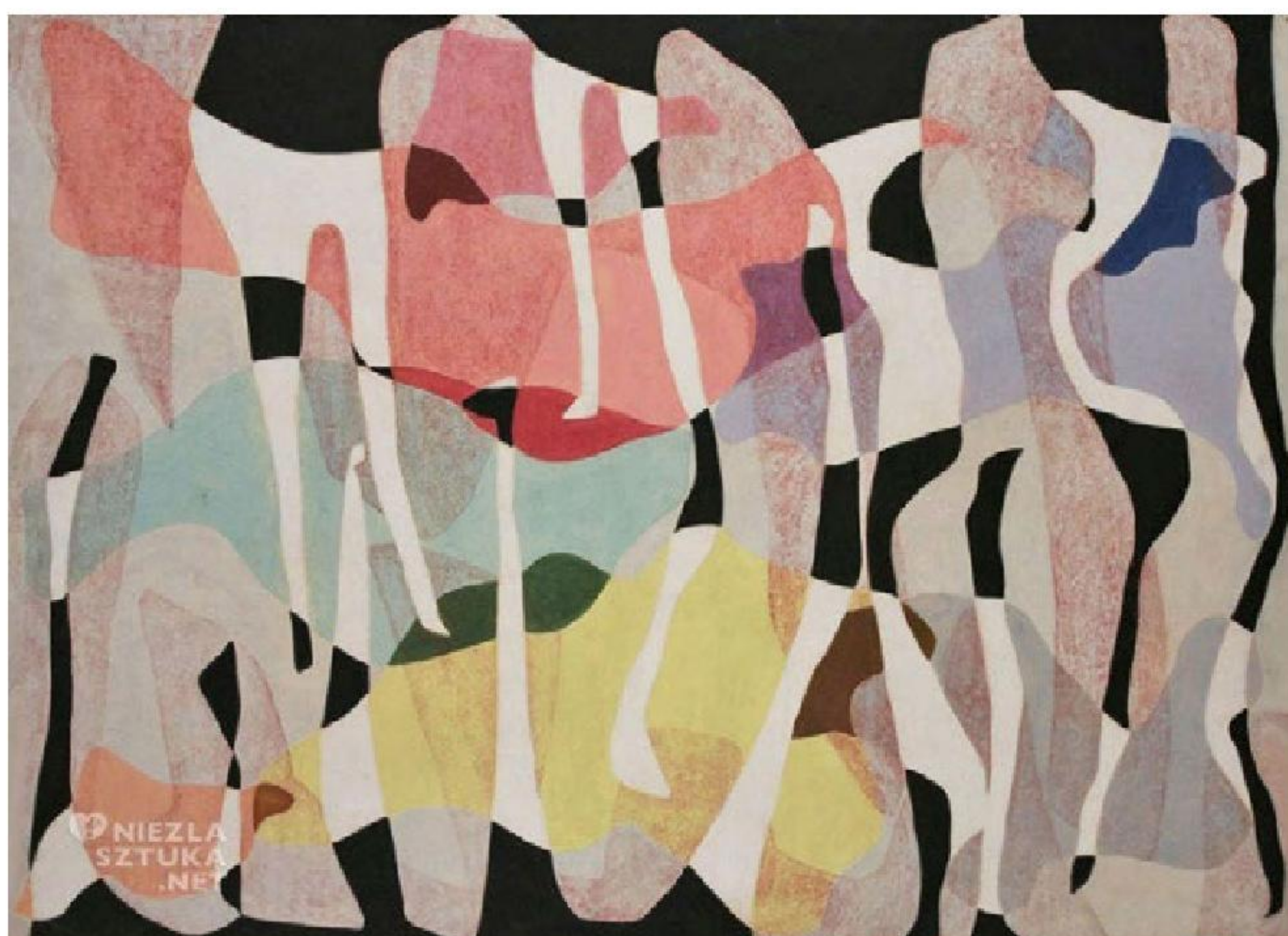
Ćwiczenie 1

Namaluj farbami plakatowymi dżunglę pełną tropikalnych roślin.

- Nakładaj farby gęsto, tak aby pokryć cały papier.
- Najpierw większym pędzlem namaluj tło i duże elementy.
- Następnie pędzlem z cienką, okrągłą końcówką domaluj detale – małe rośliny i zwierzęta.

◀ Co będzie potrzebne?

- kartka z bloku,
- farby plakatowe,
- różne rodzaje pędzli (z płaską i okrągłą końcówką)

Maria Jarema, „Rytm VII”

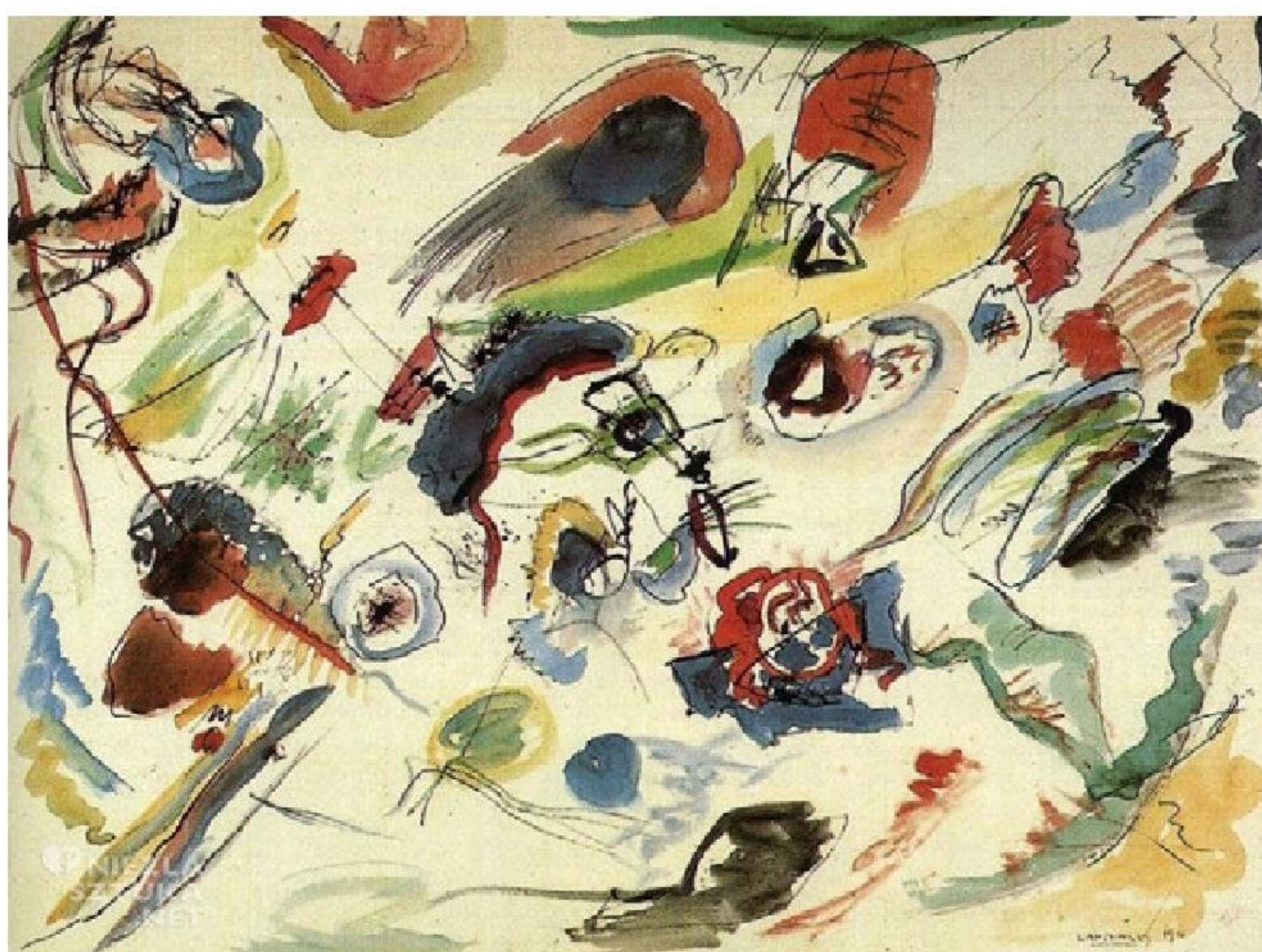
tempera i monotypia
na tekturze

86 × 116 cm

Muzeum Narodowe
w Krakowie

1957 rok

Obraz, który widzisz, został namalowany **techniką tempery**. Plamy są płaskie i jednolite. Podobny efekt uzyskasz, malując **farbami plakatowymi**.

Wassily Kandinsky

[czytaj: wasili kandinski],
„Akwarela abstrakcyjna”

akwarela, płótno

50 × 65 cm

Muzeum Sztuki Nowoczesnej,
Centrum Pompidou
[czytaj: pompidu], Paryż

1913 rok

Rozwodniona akwarela sprawia, że plamy koloru rozlewają się i tworzą dynamiczne kształty.

?

Który **obraz** wydaje Ci się bardziej dynamiczny, a który spokojniejszy? Dlaczego?

Ćwiczenie 2

Wybierz jedną z technik i wykonaj dwie małe próby malarskie.

- Na pierwszy fragment kartki nałóż farbę gęsto, tak aby powstała jednolita plama.
- Na drugim fragmencie rozcieńcz farbę wodą i pozwól jej swobodnie się rozlać.
- Porównaj efekty. Która próba bardziej przypomina obraz Marii Jaremy, a która Wassilego Kandinskiego?

◀ Co będzie potrzebne?

- kartka z bloku akwarelowego,
- farby akwarelowe, temperowe lub plakatowe,
- różne rodzaje pędzli,
- pojemnik na wodę

Farby z natury

Przygotuj farby z naturalnych składników, a następnie użyj ich do stworzenia pracy plastycznej przedstawiającej łąkę. Postaraj się, aby Twoja praca powstała wyłącznie przy użyciu samodzielnie przygotowanych farb.

Wyobraź sobie...

- Zamknij oczy i wyobraź sobie, że odpoczywasz na kocu rozłożonym na łące. Co znajduje się obok Ciebie? Jaki nastrój panuje w tym miejscu?

Zaplanuj

- Znajdź w kuchni produkty, z których przygotujesz naturalne farby. Mogą to być kurkuma lub papryka w proszku, zielona lub czarna herbata, jagody czy borówki.
- Pamiętaj, aby kolory, których użyjesz, pokazały nastrój Twojej łąki.

Wykonaj

- Namaluj łąkę wyłącznie farbami, które zostały przez Ciebie samodzielnie przygotowane.

Zaprezentuj

- Pokaż swoją pracę koleżankom i kolegom z klasy. Opowiedz o użytych barwnikach i o tym, które kolory wyszły Ci najlepiej.
- Powiedz, co było najciekawsze w tworzeniu farb. Czy udało Ci się pokazać nastrój Twojej łąki?

Porozmawiaj o pracach

- Wysłuchaj uwag koleżanek i kolegów na temat Twojej pracy.
- Z wyczuciem podziel się swoimi wrażeniami dotyczącymi ich prac.

Przykładowy sposób, w jaki możesz opowiedzieć o swojej pracy:

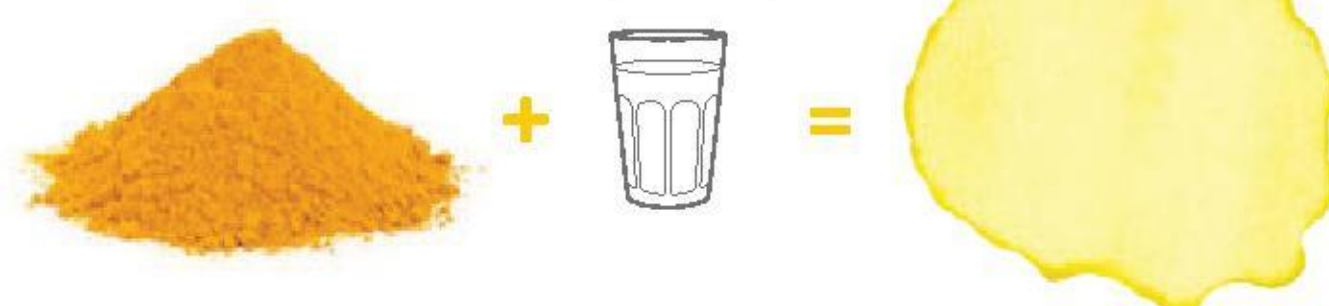
Użyte farby z... pomagają pokazać...

Przykładowy sposób, w jaki możesz wyrazić swoje zdanie na temat pracy koleżanki lub kolegi:

Podoba mi się praca..., bo zostały użyte ciekawe odcienie barwy...

Rozmieszaj kurkumę w proszku z odrobiną wody.

Rozmieszaj paprykę w proszku z odrobiną wody.

Zaparz sproszkowaną zieloną herbatę w małej ilości wody.

Zaparz czarną herbatę w małej ilości wody.

Spróbuj inaczej

Wykonaj pracę poprzez odciskanie roślin.

- Ułóż świeżą roślinę (kwiat, liść) na kartce lub bawełnianej tkaninie.
- Przykryj ją drugim kawałkiem papieru bądź tkaniny i dociskaj (na przykład łyżką albo kubkiem) tak długo, aż puści sok.
- Podziwiaj odbity kształt. Czynności możesz powtórzyć.

Farby, które nie lubią wody

Istnieją również farby, których nie rozpuścisz w wodzie – **farby olejne**. Są gęste, błyszczące i bardzo wolno schną. Dzięki temu można długo mieszać kolory bezpośrednio na obrazie oraz nakładać farbę cienkimi, półprzezroczystymi warstwami lub mocnymi pociągnięciami pędzla. W tej technice spoiwo nie łączy się z wodą, dlatego te farby zachowują się inaczej niż farby wodne i dają odmienne efekty malarskie.

Władysław Ślewiński,
„Morze w Bretanii”

 olej, płótno

 58 × 83 cm

 Muzeum Narodowe
w Krakowie

 1904 rok

Artysta malował obraz pewnymi, mocnymi ruchami pędzla. Dzięki temu fale i skały wyglądają jak prawdziwe, a kolory są wyraźne i mocne.

Technika olejna

Farby olejne pozwalają uzyskać intensywne kolory i wyraźną fakturę. Artysta może nakładać je grubymi warstwami i mieszać kolory bezpośrednio na podłożu. Spoiwem jest olej, najczęściej lniany. Aby rozrzedzić takie farby, dodaje się do nich **terpentynę**. Gotowe obrazy zabezpiecza się **werniksem**, który chroni farby i nadaje im połysk.

- **Czym malujemy:** farby olejne
- **Narzędzia:** pędzle o twardym włosiu, szpachelka malarska
- **Podłoże:** papier, płótno, deska

Sztuka tradycyjna

Dawniej ludzie bardzo cenili umiejętność malowania drewnianych skrzyń. Taką skrzynię panna młoda dostawała w dniu ślubu. Przechowywała w niej ubrania i ważne przedmioty z rodzinnego domu. Najpierw całą powierzchnię skrzyni pokrywano jednym kolorem. Potem ręcznie domalowywano wzory pędzlem. Najczęściej były to kwiaty i liście. Używano mocnych barw i wyraźnych konturów, które podkreślały kształty roślin. Wzory często się powtarzały, ale dodawano też drobne szczegóły. Dzięki temu każda skrzynia wyglądała wyjątkowo. W różnych regionach Polski ukształtowały się odmienne sposoby zdobienia skrzyń. Po kolorach i stylu malowania można było rozpoznać, skąd pochodzi skrzynia.

Odrestaurowana skrzynia posagowa,
Muzeum Ziemi Kujawskiej i Dobrzyńskiej
we Włocławku

Ćwiczenie 3

Namaluj farbami akwarelowymi pracę, która kojarzy Ci się z ulubioną piosenką.

- Zastanów się, jakie odczucia ona wywołuje. Czy jest smutna, czy wesoła? Dynamiczna czy spokojna?
- Staraj się, by plamy miały różne kolory. Używaj też rozmaitych rodzajów pędzli.
- Zatytułuj swoją pracę i oceń efekt.

◀ Co będzie potrzebne?

- kartka z bloku akwarelowego,
- farby akwarelowe,
- różne rodzaje pędzli,
- pojemnik na wodę

W skrócie

1. Techniki malarskie to sposoby wykonania obrazów. Ich nazwy pochodzą od rodzajów użytych farb.
2. Niektóre farby – na przykład akwarele, akryle, farby plakatowe i temperę – rozrabia się wodą, a innych – na przykład olejnych – nie łączy się z nią.
3. Każda technika pozwala uzyskać inne efekty. Akwarele tworzą prześwitujące plamy. Farby temperowe i plakatowe są kryjące i szybko schną. Farby akrylowe też szybko wysychają, a ich barwy długo pozostają jaskrawe. Farby olejne są trwałe, gęste i wolno schną.

4

Techniki mieszane

Na
lekcji:

- dowiem się, czym są techniki mieszane,
- poznam metody łączenia różnych materiałów i technik w jednej pracy,
- stworzę pracę plastyczną w technice kolażu.

Wyobraź sobie pracę plastyczną, której ani nie rysujesz, ani nie malujesz – tworzysz ją poprzez przyklejanie gotowych elementów. Co mogłoby się na niej znaleźć?

Co to są techniki mieszane?

Techniki mieszane to połączenie dwóch lub więcej technik plastycznych w jednej pracy. Dają one artyście swobodę tworzenia i możliwość eksperymentowania.

Najprostszą formą technik mieszanych jest łączenie różnych **technik rysunkowych i malarskich**, na przykład farb z kredkami, pastelami lub flamastrami. Każda technika daje inny efekt – farby pozwalają tworzyć plamy barwne, a kredki i pastele umożliwiają dodawanie szczegółów i podkreślanie kształtów.

Edgar Degas [czytaj: dega],
„Tancerki ćwiczące
przy drążku”

- technika mieszana
- Muzeum Orsay [czytaj: orse]
w Paryżu
- 1877 rok

Artysta pokazał tancerki podczas próby. Przedstawił je w ruchu i naturalnych pozach, łącząc rysunek z malarstwem.

?

Co na tym obrazie wskazuje na połączenie rysunku i malarstwa?

Ćwiczenie 1

Przygotuj pracę plastyczną za pomocą malowania i rysowania.

- Namaluj farbami tło, na przykład łąkę, ogród, park lub pokój.
- Poczekaj, aż farba wyschnie.
- Dorysuj kredkami albo ołówkiem rośliny, zwierzęta, postacie lub przedmioty.
- Zadbaj o to, aby rysunek pasował do namalowanego tła.

◀ Co będzie potrzebne?

- kartka,
- farby,
- kredki lub ołówek,
- pędzle

Kolaż, czyli sztuka naklejania

Jedną z najczęściej wykorzystywanych technik mieszanych jest **kolaż**. Choć nazwa może brzmieć tajemniczo, znasz go pewnie od dawna. Kolaż polega na tworzeniu prac przez **naklejanie różnych materiałów**, na przykład papieru, gazet czy tkanin. O wyborze materiałów decyduje tematyka pracy. Na charakter kolażu wpływa również rodzaj podłoża: płótno malarskie, kartka, karton, a nawet fragment deski.

Tom Wesselmann

[czytaj: łeslmen],

„Martwa natura #30”

 technika mieszana

 122 × 167,5 × 10 cm

 Muzeum Sztuki Nowoczesnej w Nowym Jorku

 1963 rok

Artysta zdecydował się na malowanie i przyklejanie elementów. Użył m.in. wyciętych obrazków przedstawiających produkty spożywcze, które wkomponował w obraz. Dzięki temu pokazał zwykłe, codzienne życie.

Ćwiczenie 2

Przedstaw wybrane przez siebie wnętrze za pomocą kolażu.

- Na początek namaluj na kartce tło, na przykład ściany lub podłogę.
- Następnie wytnij z gazet obrazki przedstawiające przedmioty, które mogłyby znaleźć się w tym wnętrzu. Przyklej wycięte elementy i dorysuj brakujące szczegóły.

◀ Co będzie potrzebne?

- kartka z bloku technicznego,
- kolorowe gazety,
- nożyczki, klej, farby, pędzel

Czym jest fotokolaż?

Fotokolaż to praca plastyczna, która powstaje z **wyciętych fragmentów zdjęć** oraz innych materiałów. Najpierw wybieramy fotografie, z których chcemy skorzystać, a następnie wycinamy z nich potrzebne elementy. Układamy je i łączymy w spójną całość. Wycięte części możemy także przykleić do rysunku lub obrazu, aby zmienić jego wygląd. Niektóre miejsca fotokolażu można zamalować, coś na nich dorysować lub dodać napisy.

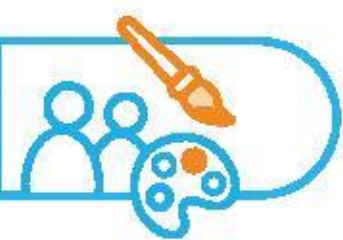
Artysta wykorzystał w fotokolażu zdjęcie swojej twarzy, na której widać silne emocje. Otaczają ją hasła ułożone tak, aby wydawało się, że bohater obrazu krzyczy.

Raoul Hausmann
[czytaj: raul hałsman],
Autoportret

- fotokolaż
- 40 × 25 cm
- Muzeum Narodowe Sztuki Nowoczesnej w Paryżu
- XX wiek

? Jak ułożenie i połączenie zdjęć wpływają na wrażenie ruchu?

? Czy zestawienie różnych wycinków sprawia, że praca wydaje się spokojna, czy dynamiczna? Dlaczego?

Kolaż „Nasz czas wolny i marzenia” – duży format, praca grupowa, łączenie prac małych grup w jedną wspólną (klasową)

1 Wyzwanie

Jak za pomocą zdjęć wyciętych z gazet pokazać emocje, odpoczynek i marzenia związane z czasem wolnym? Jak stworzyć obraz, który pokaże wyjątkowy dzień?

3 Stwórzcie kolaże na wylosowany temat.

- Poszukajcie w gazetach zdjęć pasujących do hasła.
- Wytnijcie potrzebne elementy: np. przedmioty lub twarze pokazujące emocje.
- Najpierw ułóżcie wszystko na kartce, następnie przyklejcie wszystkie elementy.
- Możecie dorysować brakujące szczegóły (np. słońce lub ścieżki) albo połączyć fragmenty dowolnym kolorem.

5 Na koniec

- Ułóżcie wszystkie prace na dużym arkuszu papieru.
- Dopasujcie je tak, aby tworzyły jedną wspólną mapę marzeń i sposobów spędzania czasu wolnego. Przyklejcie je i dorysujcie elementy łączące (np. ścieżkę) lub nadajcie pracy jeden tytuł.

2 Zadanie

- Zaprojektujcie w parach lub małych grupach po jednej scenie przedstawiającej spędzanie czasu wolnego.
- Każda grupa losuje hasło związane z czasem wolnym lub marzeniami, np.: piknik w parku, dzień nad morzem, wesołe miasteczko, wycieczka w góry, noc pod namiotem, dzień na boisku, wycieczka rowerowa, rodzinny spacer, ognisko, wyjście na basen.

4 Zdecydujcie

- W jaki sposób podzielicie się zadaniami, aby każdy miał jakąś rolę?
- Jakie emocje chcecie pokazać?
- Co może łączyć Waszą scenę z pracami innych grup (np. wspólna droga, park, mapa, niebo, uśmiechy)?

6 Samoocena

- Czy forma kolażu pomogła pokazać Wasz pomysł?
- Czy wszystkie prace tworzą spójną całość?
- Czy każdy członek zespołu miał swoje zadanie?
- Jakie emocje udało Wam się pokazać? Opowiedzcie o nich.

Ciekawostka

Czy wiesz, że praca, którą widzisz na ilustracji obok, to kolaż, a nie namalowany obraz? Autorką tej pracy jest Mary Delany [czytaj: mery delani], która zaczęła tworzyć w wieku... 72 lat! Wymyśliła własną technikę, którą nazwała papierowymi mozaikami. Ta technika polega na wycinaniu kolorowych kawałków papieru i bibuły, a następnie naklejaniu ich na czarne tło. Każdy kolaż artystki przedstawiał inną roślinę w naturalnej wielkości i był bardzo szczegółowy. Przez 10 lat Mary Delany stworzyła prawie tysiąc takich prac.

Mary Delany, „Pankracjum nadmorskie”

Ćwiczenie 3

Wykonaj kolaż przedstawiający wybraną roślinę. Możesz wykorzystać jej zdjęcie albo wyobrazić ją sobie.

- Wytnij z bibuły i papieru części rośliny: płatki, liście, łodygę.
- Ułóż je i naklej na ciemne tło – kolory będą bardziej wyraziste.
- Dodaj szczegóły – możesz coś dorysować albo przykleić prawdziwe elementy tej rośliny (suszone).
- Na koniec połączcie wszystkie prace i stwórzcie kolekcję.

◀ Co będzie potrzebne?

- kartka z bloku technicznego,
- nożyczki, klej,
- kolorowy papier, bibuła, gazety, kawałki tektury, tkaniny, drobne przedmioty, liście,
- kredki lub pisaki

Ćwiczenie 4

Stwórz kolaż przedstawiający wybraną przez Ciebie emocję.

- Na początek wybierz emocję, którą chcesz przedstawić, a następnie znajdź w gazetach lub na starych ulotkach pokazujące ją ilustracje.
- Wytnij wybrane obrazki i przyklej na kartkę, tworząc interesującą i spójną kompozycję.
- Pokaż swój kolaż koleżankom i kolegom z klasy. Czy udało im się odgadnąć, jaką emocję przedstawia?

◀ Co będzie potrzebne?

- karton lub kartka z bloku technicznego (najlepiej formatu A5),
- kolorowe czasopisma, ulotki,
- nożyczki, klej,
- pisaki, ołówki

W skrócie

1. W jednej pracy można połączyć różne materiały i techniki. Nazywamy to techniką mieszaną. Celem jest stworzenie interesujących kompozycji, które łączą różne kształty, kolory i materiały.
2. Jednym z przykładów techniki mieszanej jest kolaż, czyli tworzenie obrazów z powycinanych i naklejonych elementów, na przykład kolorowych papierów, zdjęć czy tkanin. Kolaże można łączyć z rysunkiem i malarstwem.

III. Sztuka wokół nas

Z tego rozdziału dowiedzie się:

- że grafika użytkowa ukrywa się wszędzie – na koszulce czy opakowaniu batonika,
- jak jeden szablon potrafi rozmnożyć kształt w cały wzór,
- że mała architektura nie oznacza niskich budynków,
- że zabytki to prawdziwe tropy przeszłości – trzeba tylko nauczyć się je śledzić.

1

Grafika na co dzień

Na lekcji:

- dowiem się, co to jest sztuka użytkowa,
- przekonam się, jak powstaje grafika użytkowa,
- stworzę własny stempel i użyję go do wykonania wzorów.

Na dobry początek

Przyjrzyj się opuszkowi palca. Znajdują się na nim cienkie, wijące się linie. Jak myślisz, jaki ślad zostawiłby Twój palec zamoczony w farbie i odcisnięty na kartce?

Czym jest sztuka użytkowa?

Sztukę można wyrażać na wiele sposobów. Niektóre dzieła powstają po to, by je podziwiać i wzbudzać emocje. Do takich prac należą na przykład obrazy, które można oglądać w galeriach lub muzeach. To **sztuka piękna**. Niektórych podziwianych prac da się też używać na co dzień. Należą do nich plakaty, okładki książek, ozdobne pieczątki, zdobione talerze i meble. Przedmioty, które są jednocześnie praktyczne i estetyczne, czyli przyjemne dla oka, nazywamy **sztuką użytkową**.

Tadeusz Gronowski,
„Czekoladki, cukry”

plakat
 1930 rok

To przedwojenny plakat reklamowy przedstawiający elegancką kobietę zachwycającą się pudełkiem czekoladek. Charakteryzuje się uproszczonym rysunkiem i dekoracyjną kolorystyką typową dla reklam z tamtego okresu.

Jakie uczucia wywołuje u Ciebie ta praca?

- ☐ A radość,
- ☐ B ciekawość,
- ☐ C spokój,
- ☐ D wzruszenie

Czym jest grafika?

Grafika, podobnie jak malarstwo i rysunek, jest sposobem tworzenia prac artystycznych. Powstałe w ten sposób obrazy można powielać. Artysta przygotowuje wzór, z którego powstaje wiele takich samych odbitek. W grafice często używa się szablonów, dzięki którym można łatwo powtarzać kształty. W ten sposób artysta tworzy regularne lub nieregularne wzory.

Andy Warhol

[czytaj: endi łorhol],

„Marilyn Monroe”

[czytaj: merylin monroł]

 sitodruk

 205 × 289 cm

 Tate [czytaj: tejt]
Modern, Londyn

 1962 rok

Artysta stworzył to dzieło po przerobieniu na szablon zdjęcia amerykańskiej aktorki Marilyn Monroe. Kilka razy odbijał ten sam obraz.

Ćwiczenie 1

Narysuj na kartce z bloku technicznego prosty kształt.

- Wytnij go po liniach, tak aby w kartce został otwór.
- Przyłóż kartkę z wyciętym otworem do innej kartki. Następnie gąbką lub pędzlem nałóż na otwór farbę.
- Kiedy usuniesz kartkę, zobaczysz odbity kształt. Powtórz tę czynność kilka razy, tak aby powstał wzór.

◀ Co będzie potrzebne?

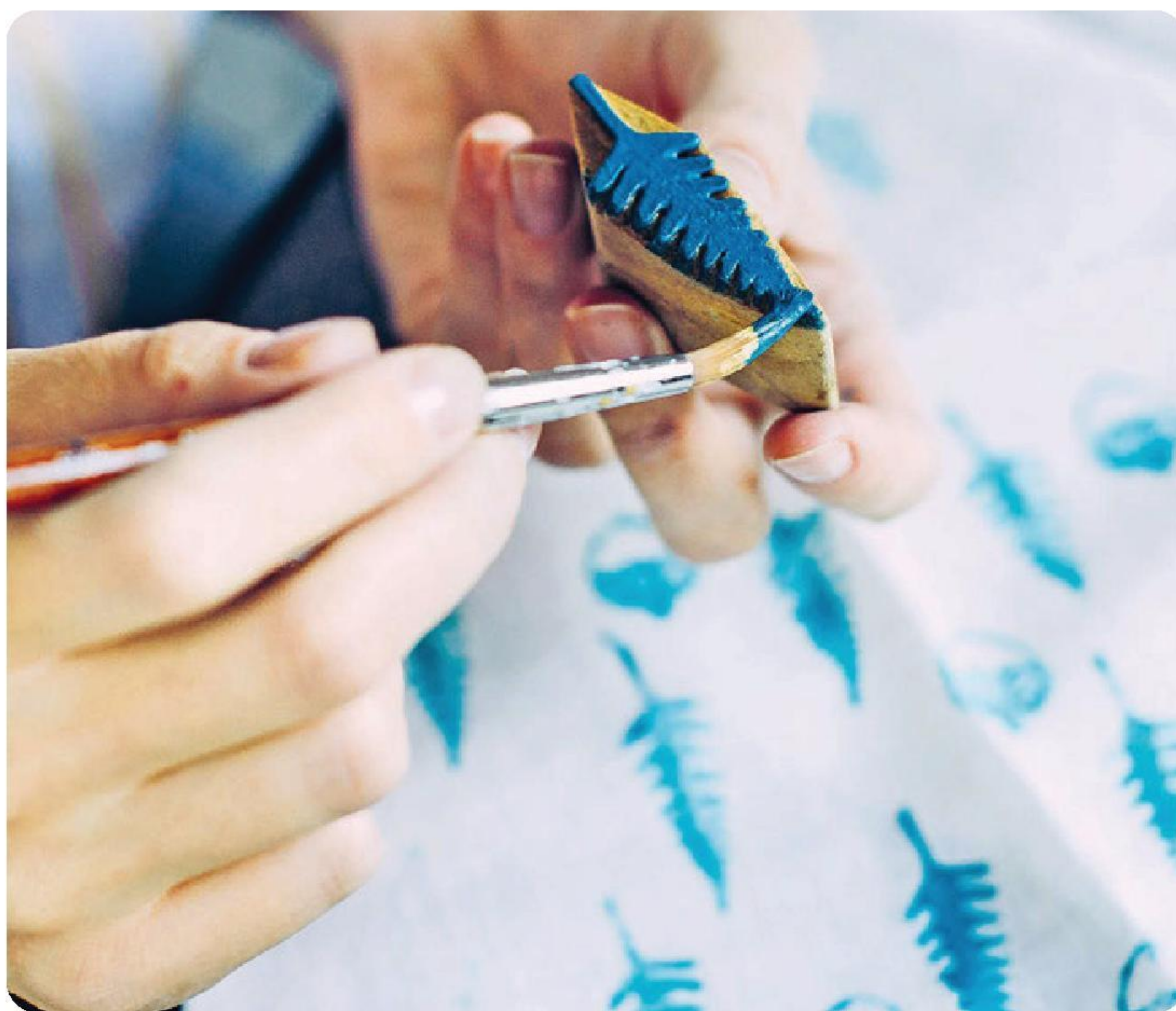
- dwie kartki z bloku technicznego,
- ołówek,
- gumka do mazania,
- farby plakatowe,
- pędzel lub gąbka

Grafika użytkowa

Już wiesz, co to są sztuka użytkowa i grafika. Ich połączenie to **grafika użytkowa**. Jej dzieła – na przykład etykieta na butelce, torebka na prezenty czy zaproszenie – nie tylko są estetyczne, lecz także mają praktyczne zastosowanie.

Stempel jako narzędzie

Narzędziem wykorzystywanym w grafice użytkowej jest **stempel**. Służy do odciskania określonego wzoru na powierzchni. Dzięki niemu – podobnie jak w przypadku szablonu – można łatwo powielić kształty. Za pomocą stempla stworzysz powtarzające się wzory, ozdoby, ilustracje albo dekoracje na różnych przedmiotach.

Ćwiczenie 2

Przygotuj zaproszenie dla swoich rodziców lub opiekunów na uroczystość zakończenia roku szkolnego. Ozdób je stemplami wykonanymi na przykład z liści lub połówek owoców.

- Zegnij kartkę z bloku technicznego na pół. Napisz wewnątrz tekst zaproszenia.
- Ozdób zaproszenie stemplami. Stwórz wzór i dekorację wokół tekstu.

Na wypukłe części stempla nakłada się ciekłą warstwę farby, po czym przykładamy go do podłoża, na którym powstaje odbitka.

Ciekawostka

Czy wiesz, że stempel można zrobić z dowolnego miękkiego przedmiotu?

Stemple możemy wykonać z gumki do mazania albo miękkiej pianki. Można też odbijać kształty różnych obiektów, na przykład sznurka czy warzyw.

Co będzie potrzebne?

- kawałek kartonu,
- ołówek,
- pędzel lub gąbka,
- połówki owoców lub liście,
- farba plakatowa,
- kartka,
- klej w płynie

Sztuka tradycyjna

Modrodruk to tradycyjna metoda ozdabiania tkanin za pomocą stempli. Jasne wzory na ciemnoniebieskim tle powstają w dwóch etapach. Najpierw na materiale odbija się wzory specjalnymi stemplami pokrytymi pastą, która nie przyjmuje barwnika. Potem farbuje się tkaninę na ciemnoniebieski kolor. Miejsca pokryte pastą pozostają jasne, dlatego pojawiają się tam powtarzające się wzory – najczęściej kwiaty i liście. Ich kolor zależy od tego, jakiego materiału użyto. Dawniej modrodruk był popularny w wielu regionach Polski. Zdobiał ubrania, obrusy i pościel.

Tkanina ozdobiona metodą modrodruku. Jasne wzory powstają dzięki odbijaniu stempli.

Ćwiczenie 3

Wykonaj ozdobną serwetkę inspirowaną modrodrukiem.

- Na początek zaprojektuj wzór i wybierz element, który będzie się powtarzał. Użyj naturalnych stempli (na przykład z liści lub połówek owoców). Możesz wykonać je samodzielnie.
- Przygotuj ciemną kartkę z kolorowego bloku. Zastanów się, gdzie powinny znaleźć się ozdobne elementy. Możesz ułożyć je wzdłuż brzegów kartki bądź w rogach albo użyć jednego na środku.
- Nałóż na stempel cienką warstwę białej farby za pomocą pędzla lub gąbki kuchennej. Przyciśnij go do kartki, aby powstały jasne wzory na ciemnym tle.
- Gdy farba wyschnie, możesz domalować drobne szczegóły pędzlem.

◀ Co będzie potrzebne?

- ciemna kartka,
- jasna farba plakatowa,
- stemple (liście lub połówki owoców),
- gąbka kuchenna,
- pędzel lub tacka na farbę

Ćwiczenie 4

Narysuj wzór, który mógłby zostać odbity jako stempel. Zainspiruj się sztuką swojego regionu, na przykład haftem lub zabytkiem.

- Narysuj pomysł na kartce. Pamiętaj, że wzór powinien być prosty, tak aby łatwo było go odbić.
- Nadaj tytuł swojemu projektowi.
- Na koniec porównajcie wszystkie prace. Czy ktoś z klasy narysował podobny wzór?

◀ Co będzie potrzebne?

- kartka,
- ołówek,
- gumka do mazania

Projektowanie z użyciem stempla

Wciel się w rolę projektanta i zaprojektuj wzór tapety. Wykorzystaj stemple z materiałów, które znajdziesz w swoim otoczeniu.

Wyobraź sobie...

- Wyobraź sobie ślady, które mogą zostawić przedmioty wokół Ciebie. Czy korek zrobi kółka, liście odcisną delikatne żyłki, a klocki pozostawią na tle kwadraty?
- Pomyśl, czy wykonasz jeden stempel (wtedy uzyskasz jeden powtarzający się element), czy kilka (dadzą bardziej rozbudowany wzór).
- Co chcesz przedstawić na tapecie? Rośliny, zwierzęta czy figury geometryczne?

Zaplanuj

- Zgromadź klocki, liście, zakrętki, sznurek i klamerki do bielizny. To będą Twoje stemple.
- Przygotuj też farby plakatowe, gąbkę lub pędzel do ich nakładania oraz tło, na którym wykonasz projekt.

Wykonaj

- Odbij wzory. Eksperymentuj z kolorami i układem stempli.
- Stemple możesz odbijać warstwami, jedno na drugim.

Zaprezentuj

- Pokaż swoją pracę reszcie klasy. Powiedz, jakie przedmioty zostały wykorzystane do jej stworzenia i dlaczego właśnie te.

Porozmawiaj o pracach

- Wysłuchaj opinii koleżanek i kolegów na temat Twojej pracy.
- Z wyczuciem powiedz, co myślisz na temat prac koleżanek i kolegów.

Przykładowy sposób, w jaki możesz opowiedzieć o swojej pracy:

W pracy wykorzystano... Wzory zostały ułożone w taki sposób, aby pokazać...

Przykładowy sposób, w jaki możesz wyrazić swoje zdanie na temat pracy koleżanki lub kolegi:

W Twojej pracy zwracam uwagę na..., Twój wzór doskonale odwzorowuje..., Uważam, że użycie tego przedmiotu to bardzo dobry pomysł, bo...

Spróbuj inaczej

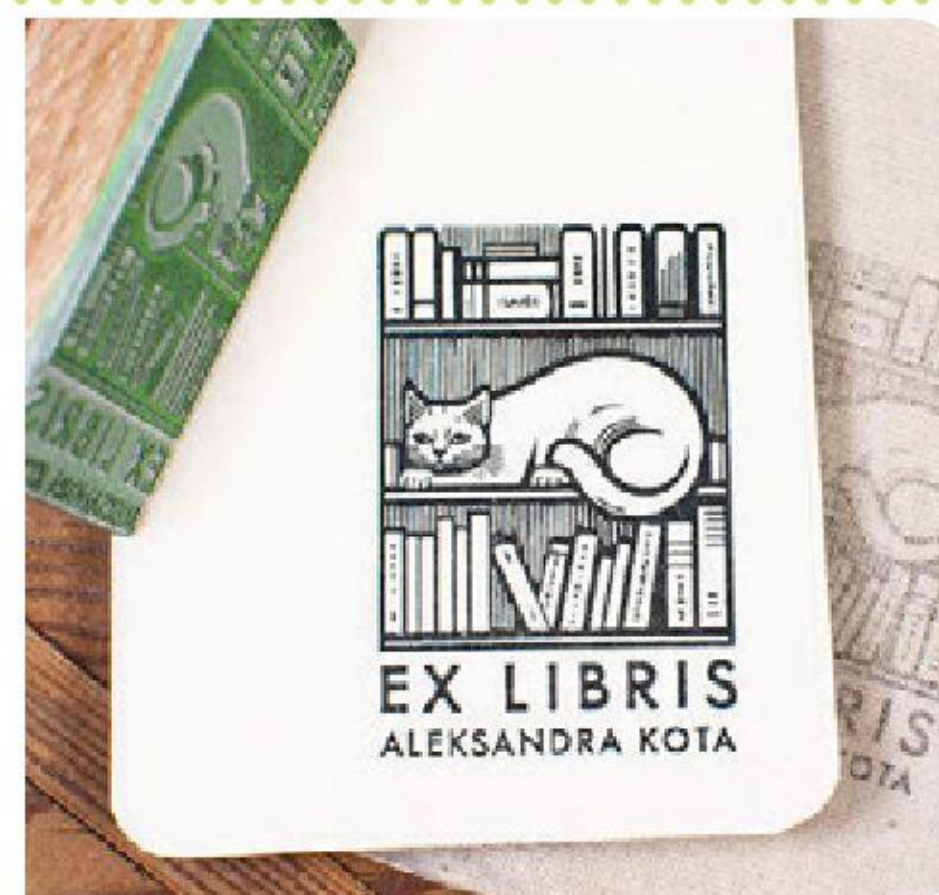
Wykonaj za pomocą jednego stempla pracę, na której przedstawisz siebie w drodze do szkoły.

- Stempel wykonaj samodzielnie, na przykład z korka lub kwadratowego klocka.
- Zastanów się, czy jednym stemplem możesz stworzyć wiele przedmiotów. Czy jest to łatwe zadanie, czy trudne?

Ciekawostka

Czy wiesz, że stemple mogą służyć również do „podpisywania” prac? Jednym ze sposobów „podpisywania” przedmiotów jest exlibris, czyli znak właściciela książki, umieszczany zazwyczaj na jej pierwszej stronie. Może zawierać imię, inicjały albo ulubiony motyw osoby, do której ona należy (na przykład zwierzę lub roślinę).

Ćwiczenie 5

Narysuj wzór własnej pieczętki. Taka pieczętka może służyć do „podpisywania” prac, zeszytów lub książek.

- Możesz wykorzystać pierwsze litery swojego imienia i nazwiska (inicjały) oraz proste symbole, które się z Tobą kojarzą lub pasują do Twojego charakteru.
- Na koniec ułóżcie wszystkie prace na środku klasy. Czy potraficie rozpoznać, kto stworzył każdy wzór?

◀ Co będzie potrzebne?

- kartka,
- ołówek,
- gumka do mazania

Ćwiczenie 6

Zaprojektuj i wykonaj wzór na koszulce za pomocą stempli.

- Przygotuj jasną koszulkę bez wzoru. Następnie zastanów się nad wzorem, który chcesz na niej wykonać, i zaplanuj, gdzie pojawią się stemple.
- Stemple przygotuj z połówki warzyw, owoców, gąbki lub innych materiałów. Najlepiej użyć farb do tkanin.
- Możesz też domalować pędzlem niektóre elementy.
- Na koniec zaprezentuj swoją koszulkę całej klasie. Czy jesteś zadowolona/zadowolony z efektu?

◀ Co będzie potrzebne?

- biała koszulka,
- stemple (połówki owoców, warzyw, gąbki lub inne materiały),
- farba do tkanin,
- pędzle

W skrócie

1. Sztuka użytkowa to wszystkie przedmioty, które można nie tylko podziwiać, lecz także wykorzystywać do celów praktycznych.
2. Grafika to sztuka powielania obrazu. Z jednego wzoru można stworzyć całą serię.
3. Grafika użytkowa łączy estetykę z praktycznością. Jej przykładami są plakaty, okładki książek, etykiety na butelkach i torebki na prezenty.
4. W grafice użytkowej można wykorzystywać stemple. Po zanurzeniu w farbie pozwalają one odbijać ten sam wzór wiele razy.

2

Sztuka w naszym otoczeniu

Na
lekcji:

- odkryję, gdzie w naszym otoczeniu można znaleźć sztukę,
- przekonam się, jak natura łączy się z przestrzenią stworzoną przez ludzi,
- poznam przykłady miejsc, w których znajdują się elementy naturalne i zaprojektowane przez człowieka.

Na dobry początek

Przyjrzyj się najbliższej okolicy. Które elementy stworzyła natura, a które są dziełem człowieka?

Z czego składa się nasze otoczenie?

Gdy się rozejrzysz się dookoła, dostrzeżesz elementy stworzone przez naturę: drzewa, rzeki i jeziora, a także takie, które są dziełem człowieka: domy, ulice oraz place zabaw. Nasze otoczenie to połączenie świata naturalnego z tym, co stworzyli ludzie.

?

Które elementy tej ilustracji zostały stworzone przez człowieka, a które są naturalne?

Przykład miejsca, w którym natura spotyka się z działalnością człowieka.

Przestrzeń wspólna

Już wieki temu ludzie planowali, jak mają wyglądać ich wsie, miasta i miasteczka. Choć miasta i wsie różnią się od siebie, ich wspólną cechą jest przestrzeń przeznaczona dla wszystkich mieszkańców. Nazywamy ją **przestrzenią wspólną**.

Rynek Główny w Krakowie

W mieście przestrzeń wspólna to najczęściej zabytkowe rynki, place lub skwery z ławeczkami do odpoczynku.

Dywity, wieś na Warmii

Przestrzeń wspólna na wsi to z reguły kościół, dom kultury, park albo przydrożne kapliczki.

Czym jest architektura?

Współcześnie za organizację przestrzeni wspólnej odpowiada **architektura**. Jest to umiejętność projektowania miejsc i budynków. Tą sztuką zajmują się **architekci**. Planują oni, jak mają wyglądać domy, ulice, mosty i parki. Starają się, aby nasze otoczenie było nie tylko ładne, lecz także wygodne i praktyczne.

Ćwiczenie 1

Wybierz miejsce w pobliżu domu lub szkoły, które uważasz za nieestetyczne albo niepraktyczne. Narysuj, jak wygląda ono teraz i jak mogłoby wyglądać po zmianach.

- Dlaczego to miejsce zostało przez Ciebie wybrane?
- Jakie emocje wywołuje jego obecny wygląd, a jakie po wprowadzeniu zmian?

?

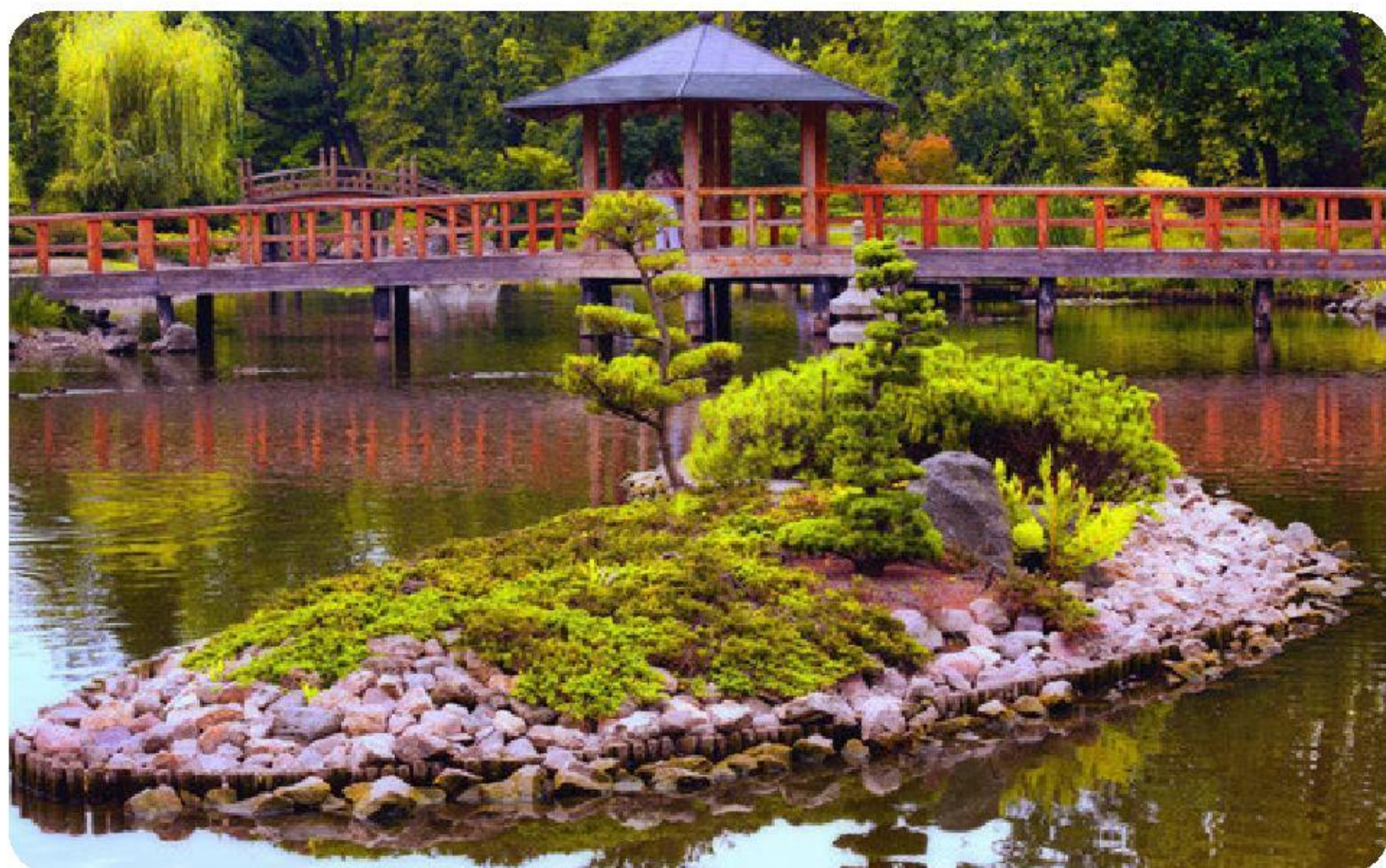
Co jest przestrzenią wspólną w Twojej miejscowości? Jak się czujesz w tym miejscu? Jaki ma ono nastrój?

◀ Co będzie potrzebne?

- kartka z bloku rysunkowego,
- kredki lub ołówek

Połączenie architektury z naturą

Wspólnymi przestrzeniami zaprojektowanymi przez ludzi są również parki i ogrody. Wyznacza się w nich ścieżki spacerowe, ustawia ławki i fontanny oraz buduje place zabaw. Takie obiekty nazywamy **małą architekturą**. Jej elementy najczęściej są projektowane tak, by wtapiały się w przyrodę. Tak powstają estetyczne i funkcjonalne tereny zielone.

Ogrody japońskie

łączą w sobie przyrodę, często w dzikiej formie, z elementami stworzonymi dla wygody ludzi: ławkami, altankami i mostkami nad wodą.

Dlaczego w parkach znajdują się ścieżki, ławki i mostki? Co sprawia, że chce się tam zostać na dłużej?

Plac zabaw pokazany na zdjęciu to przykład miejsca, w którym sprzęty do zabawy zostały zaprojektowane tak, aby pasowały do parku i przyrody. Została tu stworzona przestrzeń, w której dzieci mogą się bawić i jednocześnie cieszyć pięknem natury.

Czy w Twoim otoczeniu znajduje się podobne miejsce do zabawy? Jak połączenie natury i urządzeń do zabawy wpływa na nastrój tego miejsca?

Ćwiczenie 2

Ulep z plasteliny domek, huśtawkę lub inny wymyślony obiekt.

- Wykorzystaj naturalne materiały, takie jak patyki, liście czy szyszki.
- Na koniec wbij je wszystkie w plastelinę.

◀ Co będzie potrzebne?

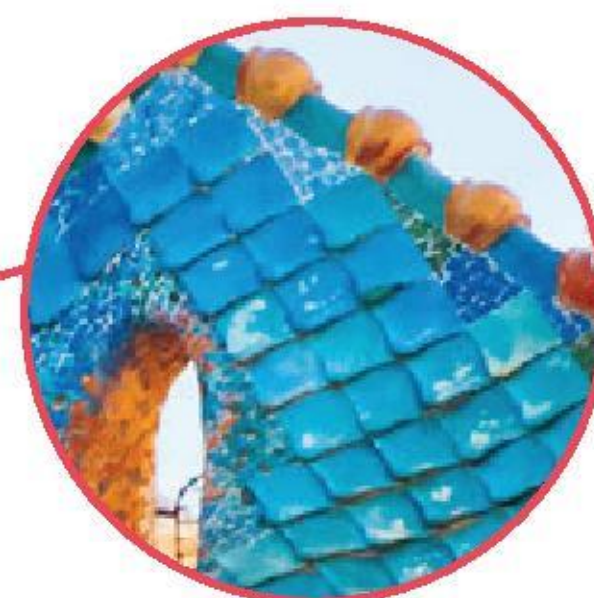
- kartka z bloku technicznego,
- naturalne materiały, na przykład liście, patyki, mech, kamyki, kora
- sznurki, klej

Jak przyroda zachwyca architektów?

Architekci często czerpią pomysły z przyrody, na przykład projektują budynki, które przypominają kształtami rośliny. **Motywy przyrodnicze** są również wykorzystywane w dekoracjach – dachówki można ułożyć jak rybie łuski, a kolory elementów mogą być takie same jak barwy ptasich piór. Architekci starają się **dopasować budynki do otaczającej je zieleni**, tak by jej nie niszczyć i podkreślać jej piękno.

Dach jest pokryty kolorowymi dachówkami ułożonymi niczym rybie łuski. Wygląda, jakby poruszał się razem z wiatrem.

Zaokrąglone i faliste balkony przypominają muszle. Budynek wydaje się miękki i żywy.

?

Który element tego budynku podoba Ci się najbardziej i dlaczego?

Casa Batlló [czytaj: kasa batjo] w Barcelonie stworzono pod wpływem fascynacji przyrodą.

Ćwiczenie 3

Narysuj swoją szkołę. Spraw, aby jej wygląd nawiązywał do natury.

- W pracy wykorzystaj naturalne materiały, np. liście, kwiaty, trawę lub drobne gałązki.
- Po zakończeniu pracy przyjrzyj się rysunkowi i sprawdź, jakie motywy przyrodnicze zawiera.

◀ Co będzie potrzebne?

- kartka z bloku rysunkowego,
- liście, trawa lub gałązki
- ołówek,
- kredki

Nasza droga do szkoły

W małych grupach wykonajcie makietę, na której pokażecie swoje drogi z domów do szkoły. Każdy z Was ma inną trasę, ale wszystkie powinny prowadzić do jednego wspólnego celu – Waszej szkoły. Umieśćcie na makiecie ciekawe miejsca i budynki, które mijacie. Pokażcie też mniejsze elementy, takie jak przejścia dla pieszych, drzewa czy przystanki.

Wyobraźcie sobie...

Zamknijcie oczy i przypomnijcie sobie swoje trasy z domów do szkoły. Jakie budynki i miejsca mijacie po drodze? Czy jest to park, przystanek, staw, a może plac zabaw?

Zaplanujcie

Poszukajcie przedmiotów, z których zrobicie makietę. Budynki możecie wykonać z małych pudełek, a mniejsze elementy – z plasteliny, ze sznurków czy z guzików. Potrzebna będzie też duża kartka.

Wykonajcie

- Najpierw ustalcie, w którym miejscu na kartce znajduje się szkoła. Następnie niech każdy z Was narysuje swoją trasę do niej.
- Następnie ułóżcie na makiecie przygotowane elementy i przyklejcie je w odpowiednich miejscach. Na koniec niech każdy z Was oznaczy swoją drogę z domu do szkoły pisakiem lub sznurkiem.

Zaprezentujcie

Pokażcie wszystkim swoją pracę. Wymieńcie użyte materiały i wyjaśnijcie, dlaczego je wybraliście.

Porozmawiajcie o pracach

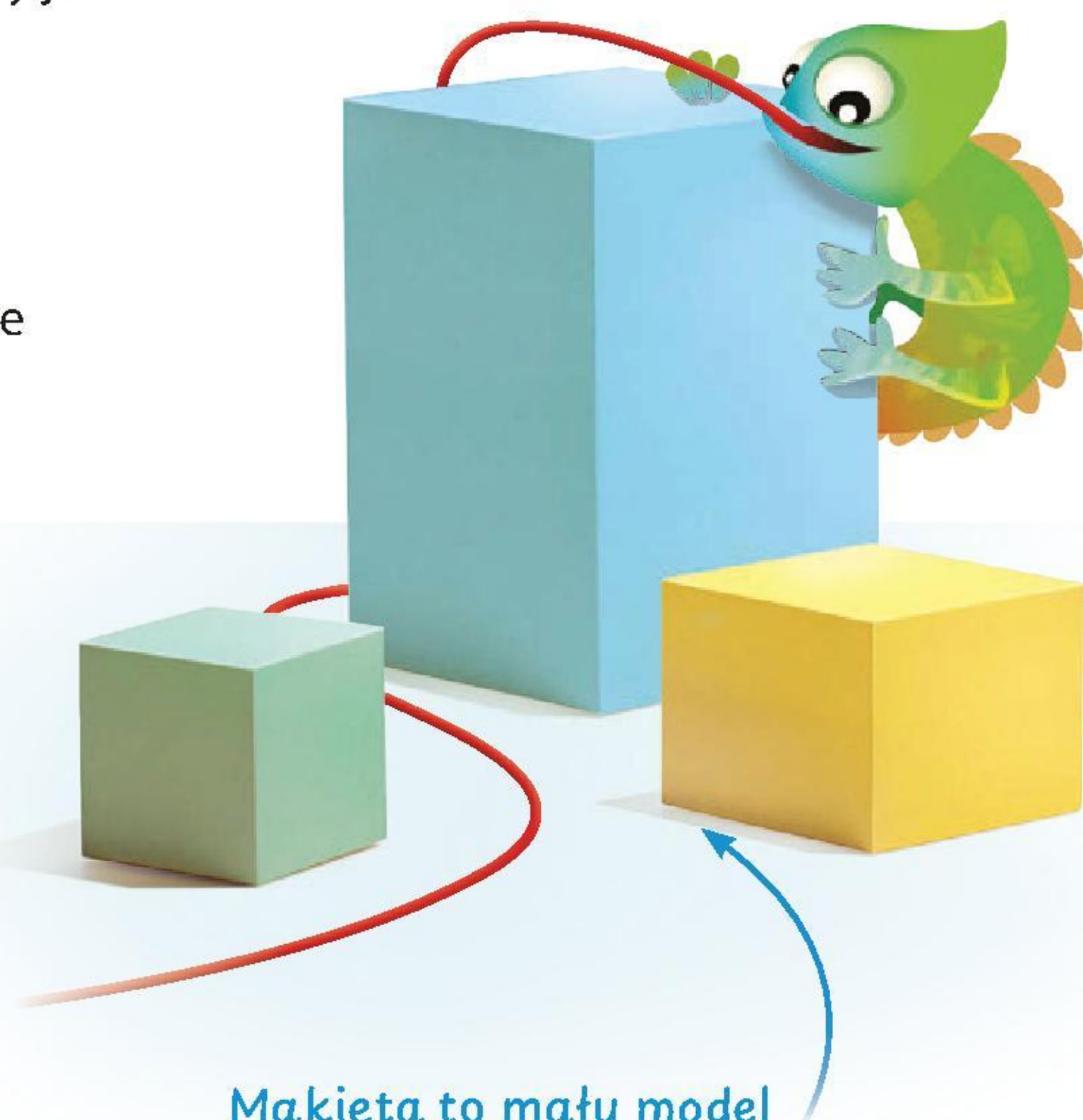
Posłuchajcie, co inne grupy mówią o Waszej pracy, i z wyczuciem podzielcie się swoimi wrażeniami dotyczącymi ich prac.

Przykładowy sposób, w jaki możecie opowiedzieć o swojej pracy:

Za pomocą pudełek pokazaliśmy...,
Drogę do szkoły zaznaczyliśmy za pomocą...

Przykładowy sposób, jak możecie mówić o pracach koleżanek i kolegów:

Podoba mi się, jak pokazaliście...,
Świetnie wymyśliście, jak przedstawić...

Makieta to mały model prawdziwego miejsca. Dzięki niej można zobaczyć, jak wygląda ono naprawdę.

Spróbujcie inaczej

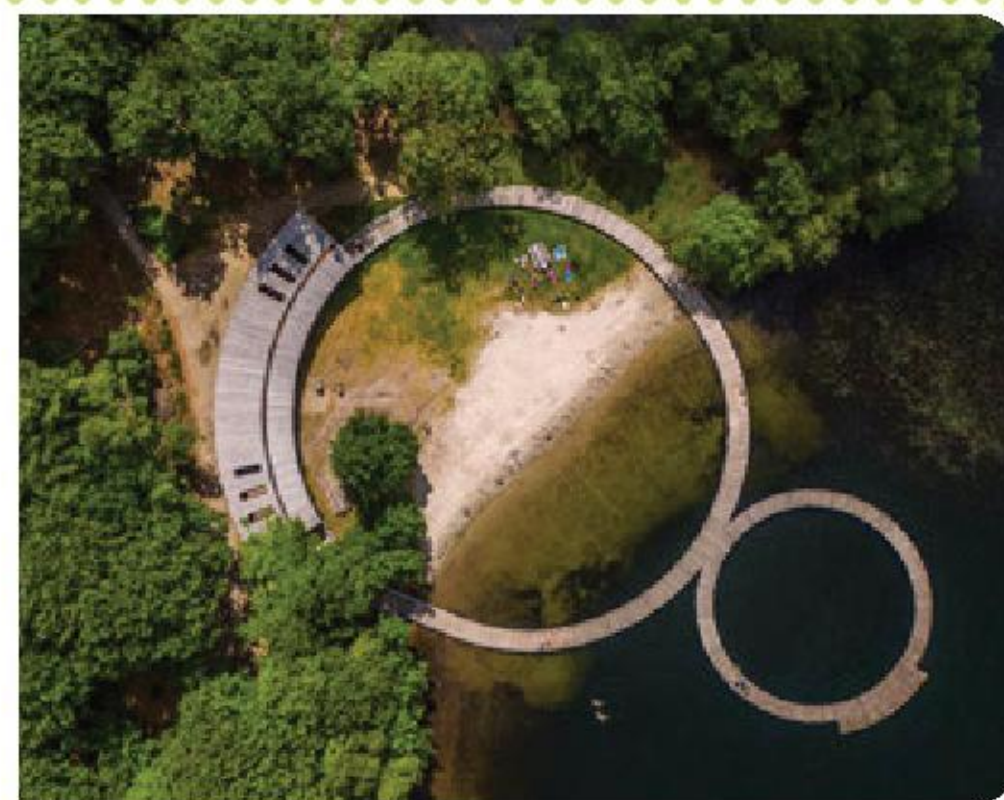
Wykonajcie makietę swojego osiedla z plasteliny.

- Przygotujcie kartkę, do której przytwierdzicie budynki ulepione z plasteliny.
- Dodajcie mniejsze elementy, jak drzewa czy ławki.
- Zastanówcie się, jak można je pokazać za pomocą różnych kształtów.

Ciekawostka

Czy wiesz, że niektóre pomosty buduje się tak, by wyglądały jak wielkie drewniane okręgi unoszące się na wodzie? Taki pomost przypomina drewnianą wyspę i jest świetnym przykładem tego, jak można połączyć obiekt dla ludzi z naturą. Człowiek na nim może być blisko przyrody, ale nie przeszkadza zwierzętom ani roślinom.

Pomost na jeziorze Almind, Dania

Ćwiczenie 4

Wykonaj mapę swojej drogi do szkoły.

- Najpierw narysuj trasę na kartce, tworząc prosty plan.
- Wybierz ciekawe miejsca, które mijasz po drodze. Wykorzystaj do ich pokazania patyczki, sznurki lub inne materiały. Za pomocą sznurka możesz poprowadzić swoją trasę.
- Na koniec przyjrzyjcie się swoim pracom. Jakie miejsca albo elementy drogi zostały wybrane i dlaczego właśnie te?

◀ Co będzie potrzebne?

- kartka z bloku rysunkowego,
- ołówek,
- sznurek,
- patyczki/wykałaczki,
- klej

Ćwiczenie 5

Narysuj wieżę w kształcie drzewa z rozłożystymi gałęziami.

- Na początek narysuj drzewo – pień i odchodzące od niego gałęzie.
- Wzorując się na kształcie drzewa, narysuj wieżę składającą się z podobnych elementów.
- Kredką zaznacz te z nich, które mają i drzewo, i Twoja konstrukcja. Które elementy drzewa pomogły Ci zaprojektować wieżę? Gdyby była prawdziwa, do czego mogłaby służyć?

◀ Co będzie potrzebne?

- kartka z bloku rysunkowego,
- kolorowe kredki,
- ołówek

W skrócie

1. Nasze otoczenie tworzą elementy naturalne (takie jak drzewa, rzeki, wzgórza) oraz zaprojektowane przez człowieka (na przykład budynki, drogi, parki).
2. Wspólna przestrzeń jest przeznaczona dla wszystkich mieszkańców większych i mniejszych miejscowości.
3. Architektura to sztuka projektowania budynków i przestrzeni. Wpływa na wygląd i funkcjonalność okolicy.
4. Mała architektura to na przykład ławki, alejki, place zabaw, które człowiek umieszcza i buduje w otoczeniu natury, by spędzać przyjemnie czas na łonie przyrody.

Sztuka antyku – Grecja i Rzym

od około 1200 lat p.n.e. do 476 r. n.e.

Starożytni Grecy i Rzymianie cenili sztukę i piękno. Czasy, w którym żyli, nazywamy **antykiem**. Powstało wtedy wiele budowli, rzeźb i obrazów, które do dziś zachwycają ludzi na całym świecie. Artyści tworzyli wtedy nowe wzory. Ich pomysły naśladowano później w całej Europie. Dlatego sztuka antyku jest ważną częścią naszej kultury.

Po czym rozpoznać sztukę antyczną

- **Tematyka:** mity, sport, teatr, życie codzienne, krajobrazy.
- **Technika:** malarstwo wazowe (dekoracja naczyń), malarstwo ścienne, rzeźba w kamieniu, odlew w brązie.
- **Materiały:** kamień, brąz, drewno, ceramika, tynk i barwniki.

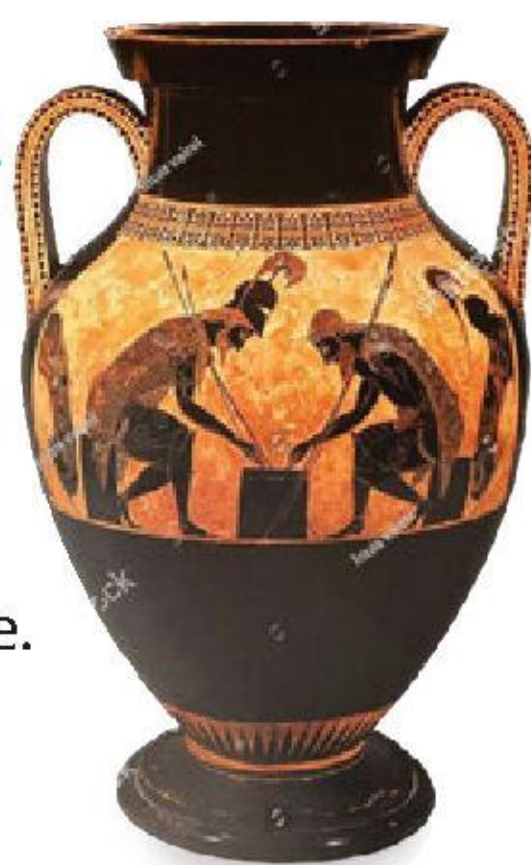
1 Malarstwo – obrazy z życia codziennego

Starożytni Grecy najczęściej ozdabiali **gliniane naczynia malowanymi motywami**. Przedstawiali na nich sceny z mitów, codziennego życia lub motywy sportowe. Natomiast w antycznym Rzymie popularne było **malarstwo naścienne**. Artyści często malowali obrazy tak, aby wyglądały jak okno z pięknym widokiem.

Na greckich naczyniach dominowały kolory pomarańczowy i czarny.

Amfora

VI wiek p.n.e.

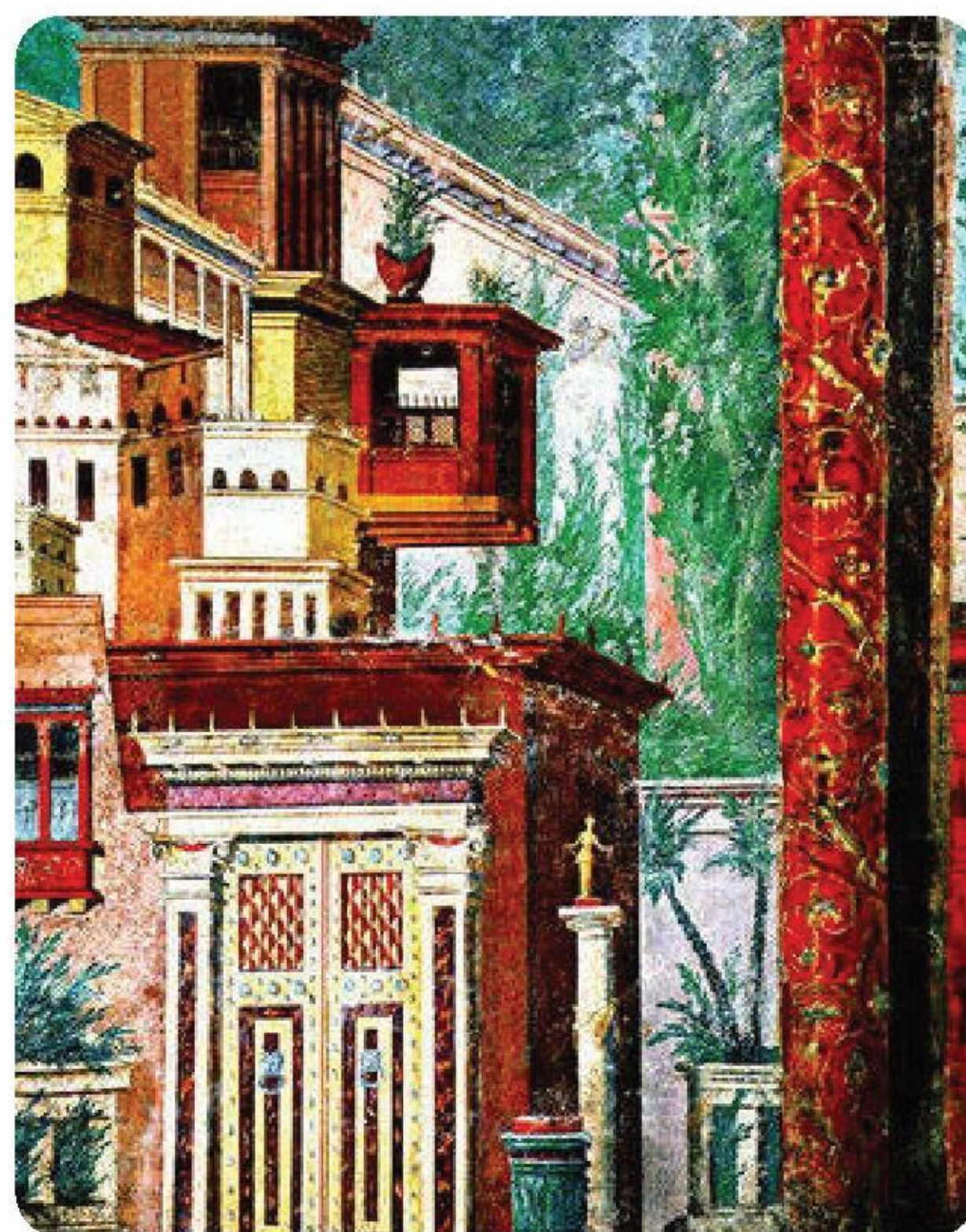

Antyczni artyści bardzo dokładnie ukazywali proporcje ludzkiego ciała.

Myron, Dyskobol

- 🗿 rzeźba
- 📏 wys. ok. 171 cm
- 🕒 ok. V wiek p.n.e.
- 🏛️ Muzeum Narodowe w Rzymie

Przykład rzymskiego malarstwa naścienne, Willa Finniusza Synistora (koło Pompejów)

I wiek p.n.e.

2 Rzeźby i przedmioty codziennego użytku

Starożytni artyści często tworzyli rzeźby przedstawiające ludzi. Grecy najczęściej **rzeźbili sportowców, bogów i bohaterów**. W Rzymie z kolei przedstawiano głównie **podobizny władców**. W antyku używano prostych przedmiotów, jak gliniane naczynia, tabliczki do pisania czy lampki oliwne.

3 Architektura – świątynie i teatry

W czasach antycznych powstały ogromne budowle, które stały się wzorem dla architektów późniejszych epok. Wznoszono **świątynie**, w których oddawano cześć bogom. Budowano też **teatry**, **amfiteatry** oraz **łaźnie**, które służyły rozrywce i spotkaniom towarzyskim.

Świątynia Partenon w Atenach

🕒 V wiek p.n.e.

Amfiteatr Flawiuszów w Rzymie – Koloseum

🕒 I wiek n.e.

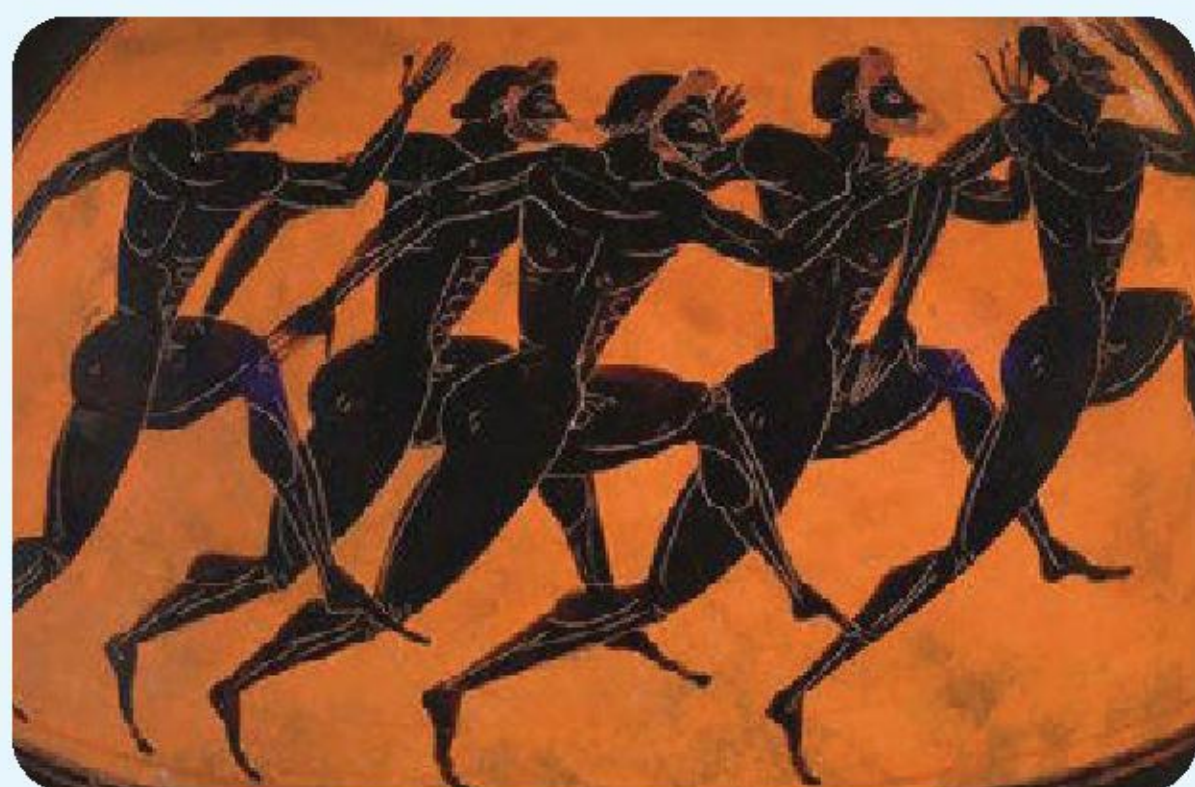
Ćwiczenie 1

Zaprojektuj naczynie wzorowane na sztuce antycznej Grecji, na którym przedstawisz scenę związaną z Twoim hobby. Najpierw narysuj na kartce kształt naczynia i wytnij go. Następnie namaluj na nim wybraną czynność związaną z Twoim zainteresowaniem. Użyj dwóch kolorów: czarnego i pomarańczowego, tak jak na antycznych naczyniach.

Ćwiczenie 2

Przyjrzyj się obrazowi na antycznej ceramice, który przedstawia sportowców. Porównaj go ze współczesnym znakiem sportowym (piktogramem) z Olimpiady w Atenach. Następnie odpowiedz na pytania:

- Co przedstawiają oba dzieła?
- Co w nich jest podobne, a co je różni?
- Jak wyglądają postacie w obu dziełach? Czy są pokazane szczegółowo czy w uproszczony sposób?
- Jak myślisz, dlaczego współczesny znak przypomina rysunki z antycznych naczyń?

Malowidło na antycznej ceramice, V wiek p.n.e.

Piktogram olimpijski, Ateny 2004

3

Zabytki regionów Polski

Na
lekcji:

- dowiem się, co to jest dziedzictwo regionalne,
- poznam przykłady zabytków i tradycji z różnych regionów Polski,
- stworzę prace inspirowane zabytkami i tradycjami z okolicy.

Na dobry początek

Pomyśl o okolicy, w której mieszkasz. Wybierz znane wszystkim miejsce, z którym wiąże się jakaś interesująca historia.

Historia mojego regionu

Każda okolica ma swoją historię i zwyczaje znane głównie mieszkańcom. W niemal wszystkich miejscowościach znajdują się ważne miejsca, takie jak historyczne budynki, kościoły czy pomniki. Nazywamy je **zabytkami**. Dzięki zabytkom wiemy, jak dana miejscowość wyglądała dawniej i jak zmieniała się przez lata. Tradycje, zwyczaje oraz zabytki regionu to **dziedzictwo regionalne**. Składa się na nie wszystko, co zostało po ludziach żyjących na tym terenie wcześniej.

Władysław Skoczylas,
„Wesele góralskie”

 drzeworyt barwny

 28 x 28 cm

 Muzeum Narodowe
w Warszawie

 1913 rok

Artysta przedstawił elementy charakterystyczne dla Podhala: sanie i drewniane budowle – kościół i chatę. Pokazał również stroje regionalne, które są specyficzne dla tego miejsca.

?

Po czym można rozpoznać, że scena przedstawia Podhale?

Motywy regionalne w sztuce

Tradycje danego regionu są źródłem pomysłów dla artystów. Często wykorzystują oni stare wzory i motywy w nowych projektach. Przykładem może być obiekt w Chinach, którego kształt nawiązuje do tradycyjnej polskiej wycinanki. Pawilon przypomina złożoną kartkę, a widoczny na nim wzór pochodzi z tradycyjnych ludowych wycinanek.

Polski pawilon na World Expo 2010 w Szanghaju

projektanci:
Wojciech Kakowski,
Marcin Mostafa,
Natalia Paszkowska

2010 rok

Połączenie tradycji z nowoczesnym kształtem sprawia, że obiekt przypomina prawdziwą wycinankę.

Wzorami regionalnymi zdobi się również przedmioty codziennego użytku, na przykład ubrania, meble czy talerze.

Patera z motywem „Oberek” z cyklu „Tańce polskie”

Talerz został ozdobiony ilustracją autorstwa Zofii Stryeńskiej – artystki, która stworzyła cykl prac przedstawiających różne tańce i stroje regionalne. Ozdobiły one porcelanę – talerze, kubki i filiżanki.

Ćwiczenie 1

Wykonaj ozdobę talerza inspirowaną Twoim regionem. Wytnij z kartki jego kształt i narysuj na nim odpowiednie wzory lub zabytki. Na koniec obejrzyjcie wszystkie prace i powiedzcie, dlaczego wybraliście takie motywy.

◀ Co będzie potrzebne?

- kartka z bloku rysunkowego,
- nożyczki,
- ołówki, kredki lub pisaki

Co wyróżnia regiony Polski?

W wielu miejscowościach można znaleźć ślady przeszłości. Przypominają one o tym, jak dawniej żyli ludzie i co było dla nich ważne. Są to nie tylko stare budynki, takie jak kościoły czy zamki, lecz także tradycyjne stroje i ręcznie wykonane przedmioty. Dzięki nim możemy lepiej poznać historię i kulturę różnych regionów Polski.

Wiatrak we Wdzydzach Kiszewskich

Wiatrak ten znajduje się w najstarszym skansenie w Polsce. Można w nim też zobaczyć dawne narzędzia i sprzęty.

Strój ludowy z Łowicza

Tradycyjny strój łowicki jest wielobarwny i zdobiony pasami przypominającymi tęczę.

Malowane chaty w Zalipiu

Zalipie słynie z malowanych chat, które ozdobione są kolorowymi, kwiatowymi wzorami.

Palmy wielkanocne z Kurpi

Palmy w tym regionie wykonywane są ręcznie z bibułowych kwiatów oraz kolorowych wstążek i osiągają kilka metrów wysokości.

Szopki krakowskie z Małopolski

To kolorowe miniatury zabytków Krakowa, robione ręcznie każdego roku przed Bożym Narodzeniem.

Drewniana cerkiew w Chotyńcu

To drewniana świątynia, która pokazuje dawne rzemiosło i kulturę tej części Karpat.

Zwiedzamy wirtualne muzeum i przyglądamy się, w jaki sposób prezentowane są w nim dzieła sztuki. Następnie przygotowujemy w klasie własną wystawę prac.

1 Wyzwanie

Jak, bez opuszczania klasy, można zwiedzić muzeum i stworzyć własną wystawę?

2 Zadanie

- Wspólnie z nauczycielem wybierzcie się na wirtualne zwiedzanie muzeum. Zobaczcie, w jaki sposób prezentowane są tam dzieła sztuki – jak są rozmieszczone, opisane i pokazane zwiedzającym.
- Po zwiedzaniu stwórzcie w klasie własną galerię prac. Wykorzystajcie pomysły, które zobaczyliście w muzeum.

3 Zdecydujcie

- Jakie muzeum chcecie zobaczyć (np. galerię sztuki lub skansen)?
- Które prace wykonane w tym roku szkolnym chcecie pokazać na wystawie? Jeśli nie macie swoich wcześniejszych prac, możecie przygotować nowe.
- Gdzie zorganizujecie wystawę (w klasie lub na szkolnym korytarzu)?
- Jak pokażecie swoje prace? Czy powiesicie je w klasie, przypniecie do dużych kartonów, czy włożycie do własnoręcznie przygotowanych teczek lub segregatorów, aby można je było oglądać po kolei?

4 Na koniec

Zaproście kolegów i koleżanki z innych klas lub nauczycieli oraz bliskie Wam osoby, aby obejrzeeli waszą wystawę. Na początku powitajcie ich i powiedzcie kilka zdań o swoich pracach.

5 Samoocena

Porozmawiajcie w grupie:

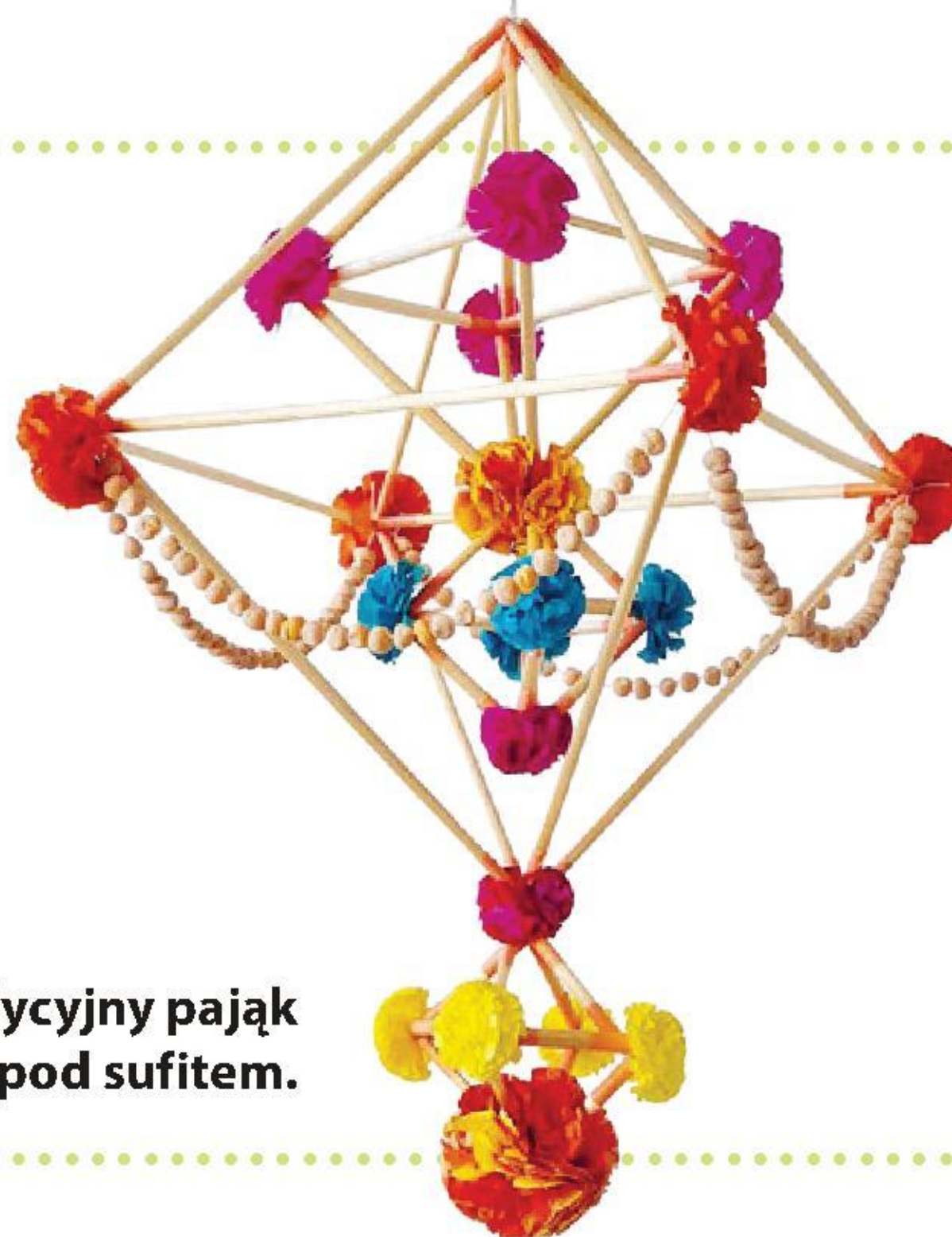
- Co w waszej wystawie podobało się najbardziej?
- Co można byłoby następnym razem zrobić inaczej?
- Czego nauczyliście się podczas przygotowywania galerii?

Ciekawostka

Pająki – charakterystyczne ozdoby wieszane pod sufitami – to jedna z najbardziej rozpoznawalnych dekoracji świątecznych w Polsce. Wykonuje się je ze słomy i z kolorowej bibuły. Symbolizują pomyślność, szczęście oraz dobrobyt. Zapewniają domostwom pozytywną energię i bezpieczeństwo dla rodzin.

Tradycyjny pajak zawieszony pod sufitem.

Ćwiczenie 2

Spójrz na tradycyjne ludowe pająki i narysuj własną ozdobę świąteczną. Zwróć uwagę nie tylko na jej kształt, lecz także na drobne elementy.

- Na początek narysuj kształt pajaka z jego charakterystycznymi ramionami.
- Następnie dorysuj elementy dekoracyjne.
- Możesz też dokleić kawałki bibuły, wstążki lub cekiny.

◀ Co będzie potrzebne?

- kartka,
- ołówki, kredki lub pisaki,
- bibuła, wycinanki, wstążki lub cekiny,
- nożyczki i klej

Ćwiczenie 3

Wykonaj dekorację: girlandę, zawieszkę, papierowy kwiat lub symbol na nadchodzące święto albo wydarzenie regionalne

- Zadbaj o to, aby dekoracja oddawała klimat Twojego regionu. Wykorzystaj charakterystyczne dla niego wzory.

◀ Co będzie potrzebne?

- kartka z bloku technicznego,
- nożyczki i klej,
- kredki, pisaki,
- bibuła, wycinanki

W skrócie

1. Dziedzictwo regionalne to zbiór tradycji, zwyczajów i zabytków charakterystycznych dla danego regionu.
2. Każdy region ma zabytki związane z jego historią. Przypominają one o tym, jak dawniej żyli ludzie i co było dla nich ważne.
3. Dawne wzory i motywy często inspirować współczesnych artystów, którzy wykorzystują je w architekturze, do ozdabiania mebli, talerzy i innych przedmiotów codziennego użytku.

Dzieło sztuki pod lupą

Każdy obraz skrywa tajemnice. Poznawanie dzieła sztuki może być zabawą, która przypomina rozwiązywanie zagadki. Wciel się w rolę detektywa, podążaj za tropami i odkryj tajemnicę obrazu.

Trop 1.

Oko detektywa

- Jakie są Twoje pierwsze skojarzenie związane z obrazem?

Trop 2.

Co tu widać?

- Kto jest na pierwszym planie?
- Co znajduje się w tle?

Trop 3.

Co tu się mogło wydarzyć?

- Co robią postacie?
- Gdzie się znajdują?
- W jakich czasach mógł powstać ten obraz?

Trop 4.

Jakie kolory widzisz na obrazie?

- W jakich kolorach namalowany jest obraz – ciepłych czy zimnych?
- Czy potrafisz znaleźć barwy podstawowe i dopełniające?
- Jak kolory na tym obrazie wpływają na Twoje emocje?

Trop 5.

W jakiej technice został wykonany obraz?

- Po czym to rozpoznajesz?
- Czy są widoczne ślady użytego narzędzia?

Trop 6.

Ukryte szczegóły

- Czy potrafisz znaleźć na obrazie: instrument muzyczny i egzotyczne zwierzę?
- Ile parasolek i psów widzisz na obrazie?

Georges Seurat

[czytaj: żorż sera]

„Niedzielne popołudnie na wyspie Grande Jatte”

[czytaj: grąd żat]

🕒 1884–1886

Słowniczek

- A Autoportret** – portret artysty wykonany przez niego samego.
- Akwaforta** – technika grafiki, w której obraz jest rysowany na metalu i odbijany na papierze.
- Architektura** – sztuka projektowania miejsc i budynków; decyduje o ich wyglądzie i funkcjonalności.
- B Barwnik** – substancja, która nadaje kolor kredkom i farbom.
- Barwy ciepłe** – kolory: czerwony, pomarańczowy, żółty i ich odcienie.
- Barwy czyste** – wszystkie kolory podstawowe i pochodne.
- Barwy dopełniające** – pary barw leżące po przeciwnych stronach na kole barw, które – gdy są obok siebie – wydają się bardziej intensywnie, podkreślają siebie nawzajem.
- Barwy podstawowe** – trzy najważniejsze kolory: czerwony, żółty i niebieski, z których można stworzyć inne kolory.
- Barwy pochodne** – barwy, które powstają po zmieszaniu dwóch barw podstawowych.
- Barwy złamane** – kolory, które nie są tak intensywne jak barwy czyste, a powstają poprzez zmieszanie dwóch barw dopełniających.
- Barwy zimne** – kolory, które sprawiają, że obraz jest spokojniejszy, chłodniejszy, bardziej stonowany: niebieski, zielony, fioletowy i ich odcienie.
- C Ceramika** – przedmioty ulepione z gliny, wypalane w bardzo wysokiej temperaturze.
- Cienkopis** – narzędzie do rysowania, które daje precyzyjną, wyraźną linię.
- Cieniowanie** – zaznaczanie miejsc ciemnych i jasnych na rysunku poprzez zagęszczanie lub rozjaśnianie linii. Im więcej linii, tym miejsce wygląda na ciemniejsze.
- D Detal** – mały element, część większej całości.
- Drzeworyt** – technika graficzna, w której rysunek powstaje na kawałku drewna i jest odbijany na papierze.
- Dzieło sztuki** – wyjątkowy, trudny do powtórzenia efekt twórczości, uznany przez znawców sztuki za piękny i dobrze wykonany.
- Dziedzictwo regionalne** – wszystko, co ważne, wyjątkowe i charakterystyczne dla danego regionu, przekazywane z pokolenia na pokolenia.
- E Exlibris [czytaj: ekslibris]** – ozdobna kartka lub pieczęć pokazująca, do kogo należy książka. Często zawiera imię właściciela i obrazek.
- F Fiksatywa** – rozpylana substancja, która utrwala rysowany suchymi pastelami, miękkim ołówkiem lub węglem obrazek, aby się nie rozmazywał ani nie kruszył.
- Fotokolaż** – układ elementów na podłożu, w którym przeważają fotografie w formie papierowych odbitek.
- G Galeria** – miejsce, w którym wystawia się i sprzedaje dzieła sztuki.
- Grafika** – dziedzina sztuk plastycznych polegająca na odbijaniu, głównie na papierze, rysunku wyrytego w gumowej, drewnianej lub metalowej powierzchni.
- Grafika użytkowa** – technika, w której tworzy się obrazy nie tylko ładne, lecz także użyteczne w życiu codziennym. Służy do przekazywania informacji.
- Grafit** – miękki, ciemny materiał, z którego robi się wkłady do ołówków; zostawia szare ślady.
- H Hieroglify** – dawne pismo pochodzące ze starożytnego Egiptu.

- I Kolaż** – technika polegająca na przyklejaniu do podłoża różnorodnych materiałów, często w połączeniu z elementami rysunku i malarstwa.
- Koło barw** – schemat, na którym zostały pokazane barwy, odpowiadający, jak je ze sobą mieszać.
- Konstrukcja** – stabilne połączenie różnych elementów.
- Kontur** – linia, która pokazuje kształt przedmiotu.
- Kropka** – bardzo mały punkt; może być początkiem lub elementem pracy plastycznej.
- Krajobraz** – widok przyrody lub otoczenia.
- Kreska** – linia tworząca rysunek; kreski mają różne długości i kierunki.
- L Linia** – ślad narzędzia plastycznego.
- M Mała architektura** – elementy znajdujące się w parkach, ogrodach i na podwórkach; nieduże budynki i konstrukcje służące wypoczynkowi lub ułatwiające korzystanie z przestrzeni wspólnych.
- Malarstwo** – dziedzina sztuk plastycznych, w której obraz jest tworzony z użyciem farby. Jego najważniejsze elementy to plamy barw i ich kształty.
- Modrodruk** – tradycyjna technika ozdabiania jasnymi wzorami tkanin barwionych na intensywny niebieski kolor.
- Monotypia** – technika graficzna, w której obraz powstaje na płaskiej powierzchni, a następnie jest odbijany na kartce; powstaje tylko jedna odbitka.
- Motyw** – powtarzający się zaplanowany element. Mogą to być kształt, linia lub wzór.
- Muzeum** – miejsce, w którym są gromadzone szczególnie cenne przedmioty związane z różnymi dziedzinami życia ludzi albo obiekty naturalne.
- O Odcień** – jaśniejsza lub ciemniejsza wersja tego samego koloru.

- P Pająk** – tradycyjna ludowa ozdoba domu wykonywana ze słomy i z bibuły.
- Patera** – ozdobne naczynie, najczęściej na nóżce, na którym podaje się owoce i inne przysmaki.
- Pigment** – proszek, dzięki któremu farby mają różne kolory.
- Pieczętka** – narzędzie, które po zanurzeniu w tuszu zostawia ślad na papierze. Może służyć do ozdabiania prac lub znakowania dokumentów.
- Piramida** – budowla w kształcie ostrosłupa o kwadratowej podstawie; najslawniejsze piramidy powstały w starożytnym Egipcie i były grobami faraonów.
- Plakat** – dzieło grafiki użytkowej, zwykle składające się z obrazów i napisów zaprezentowanych na arkuszu papieru. Prace tego rodzaju pełnią funkcje informacyjne i reklamowe. Twórcy plakatów posługują się prostymi kształtami oraz żywą kolorystyką, aby na przykład zachęcić widza do obejrzenia filmu.
- Plama** – w plastyce: ślad pędzla lub innego narzędzia malarskiego celowo wykonany na powierzchni płótna, deski lub papieru.
- Płaszczyzna** – płaska, równa powierzchnia, na której można wykonywać prace plastyczne.
- Płótno** – specjalna tkanina naciągnięta na ramę przygotowana do malowania farbami.
- Popiersie** – przedstawienie postaci człowieka ukazujące jego głowę, ramiona i połowę klatki piersiowej.
- Przestrzeń** – miejsce, w którym znajdują się różne obiekty. W sztuce służy do pokazania, że coś jest dalej, a coś bliżej obserwatora.
- Punkt** – najmniejszy ślad zostawiony przez narzędzie artystyczne.
- R Region** – określony obszar, który wyróżnia się warunkami naturalnymi i kulturą.

Rysunek – dziedzina sztuki, w której najważniejszą rolę odgrywają linia i punkt.

Rzeźba – dzieło sztuki, które można obejrzeć z każdej strony. Powstaje przez wycinanie, modelowanie lub rzeźbienie w różnych materiałach, takich jak kamień, drewno czy metal.

S Szablon – specjalnie wycięty z kartonu lub plastiku wzór służący do kopiowania na płaskiej powierzchni.

Sitodruk – technika drukowania, w której są wykorzystywane specjalne sito i farba.

Spoiwo – materiał, który łączy ze sobą różne elementy.

Stempel – narzędzie wykorzystywane w grafice. Nakłada się na nie cienką warstwę farby lub tuszu i odbija wzór.

Szkic – rysunek będący wstępnym projektem dzieła lub rodzajem notatki artysty.

Sztuka – działania twórcze, które pozwalają wyrazić uczucia, pomysły, spostrzeżenia.

T Technika akrylowa – malowanie farbami, które rozpuszcza się w wodzie. Farby akrylowe szybko schną i mocno kryją.

Technika akwarelowa – polega na malowaniu farbami wodnymi, które dają delikatne, przezroczyste plamy.

Technika mieszana – pozwala na łączenie kilku technik artystycznych, tak by osiągnąć interesujący efekt.

Technika olejna – polega na malowaniu gęstymi, długo schnącymi farbami na desce, płótnie lub kartonie.

Technika pastelowa – technika plastyczna, w której używa się pasteli suchych lub olejnych. Plamy mogą być zarówno prześwitujące, jak i kryjące.

Technika temperowa – technika malarska, w której używa się rozcieńczonych wodą farb, a plamy są kryjące i szybko wysychają.

Terpentyna – płyn rozcieńczający farby olejne, służący też do czyszczenia pędzli po malowaniu.

Tradycja – zwyczaje przekazywane z pokolenia na pokolenie, takie jak święta, obrzędy, sposoby zachowania czy obchodzenia uroczystości.

Tusz – gęsty płyn do rysowania piórkiem lub pędzelkiem. Można go rozcieńczać wodą. Najczęściej jest czarny.

W Węgiel – miękki materiał do rysowania, dający ciemne plamy i kreski, świetny do cieniowania.

Werniks – specjalny lakier, jakim pokrywa się gotowy obraz, by zabezpieczyć jego powierzchnię.

Wzór – powtarzające się elementy ułożone według pewnego pomysłu.

Z Zabytek – budowla o wartości historycznej lub artystycznej będąca źródłem wiedzy o epoce, w której powstała.

